

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.	Előfizetési ár: egész évre	12 kor.
	félévre	6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Egyházkerületünk alkotmányrevíziója.

Egyházkerületünknek küszöbön álló alkotmányreformja, a mint természetes is, széleskörű érdeklődést keltett.

Az a javaslat, melyet az Igazgatótanács felkérésére a kerület rendes zsinati képviselőiből alakult bizottság készített, élénk megbeszélés tárgyát képezi mindenfelé s mondjuk ki nagyban és egészben igen szerencsés és sikertől munkának itélik.

A reform szükségességének érzetét két forrás táplálta. Az egyik: a testvéregyházkerületek közvéleményének azon kívánalma, mely az E. T. 8. §-ban fentartott s történelmi alapokon fejlődött alkotmányos szervezetünk jellegének keretein belől közeledést sürget a testvérkerületek alkotmányos szervezetéhez s amely a Zsinat azon határozatában nyert kifejezést, hogy alkotmányunk továbbfejlesztésének joga *csakis* a képviselő elveinek érvényesítésére vonatkozik. A másik szervezetünk gyarlóságaiából, hogy ne mondjuk elfajulásaiából folyó gyakorlati hátrányok. E hátrányok különösen két irányban jutottak szemmel látható kifejezésre. Az egyik az, hogy az inkább csak ellenőrzésre és magasabb irányításra hivatott központi vezetés túltengő kormányzattá nőtt ki s részben az irányzat természetében rejlt okokból, részben az alsóbb autonomikus szervek kényelmi és felelősségáthárítási gyakorlata folytán elerőtlenítette és sorvadásnak indította főleg az egyházmegyei életet. A másik az, hogy ez a túltengő központi kormányzat a ker. közgyűlés tagjainak monstruozus nagy számánál fogva (a negyedfél százat meghaladta!) amely illuzóriussá tette e testület kormányzati feladatainak egyöntetű, céltudatos és felelősségteljes működését, átment a kormányzat állandóbb szervére: a kerületi állandó Igazgatótanácsra s ezt a folytonos gyanúsítás és támadás állandó céltáblájává tette, a ker. közgyűlést pedig épen nem épületes s egyházunk sulyát folyton romboló viták színterévé süllyesztette.

A harmadikról, amely kollegiumaink kor-

mányzatára vonatkozik s amelynek főfogyatkozása abban nyilvánult, hogy a kormányzat a közvetlen első és második fokán csaknem kizárólag az illető intézet tanárai kezében lévén, intézeteinknek az egyházi közélet más mezőivel való belső összeforradását elő nem segítette, sőt akadályozta s egyéb körülmények közrehatásával is, egyelőre ugyan még az egyház testében, de majdnem hermetice elzárt tagozattá merevítette: nem kívánok most részletesen szólni, miután e részben a jobb kilátást nyújtó változtatásokat már maga a zsinati törvényhozás megtette a mi kollegiumainkra is kiterjedő kötelező törvénynyel.

Az előbb jelzett kétrendbeli fogyatkozás orvoslása azonban magunkra vár. S mert eredetük alkotmányos szervezetünk, a képviselői rendszer elfajulásában van: orvoslásul önként kínálkozik az az út, melyre a zsinati határozat is reámútat, — *a képviselő elvének érvényesítése minden vonalon.*

Ez nemcsak belbajaink orvoslását igéri, de egyben — a szervezetek elveinek inkább látszólagos különféleségei dacára — hatalmas lépéssel visz közelebb egy régen érzett célhoz is: a többi testvéregyházkerületek alkotmányához való közeledéshez.

Az a bizottság, mely ezekre nézve az új egyházi törvények életbeléptetése kapcsán véleményes javaslatot tett az Igazgatótanácsnak, igen helyesen, ennek az elvnek oly érvényesítéséből indult ki, amely az adott körülmények bölcs mérlegelésével — amint javasoltatik — keresztülvéve nagy és egészséges haladást jelent kerületünk életében s gyakorlati kihatásában az egész erdélyi magyarságra.

Rámútatunk itt a javaslat szembetűnő előnyeire s egy pár — talán még korrigálható hiányára, esetleg vitatható s megvitandó pontjára.

Mindenekelőtt elismeréssel kell reámútatnunk *a fokozatos képviselő elvének következetes keresztülvételére.* A magasabb fokú szervezet közgyűlését minden fokon az alsóbb fokú alkotja meg a saját képviselőiből, úgy az egyházmegyeit, mint az egyházkerületit. E

közgyűlések minden fokon maguk szervezik magukat: pap, esperes, főjegyzők, püspök, gondnokok és főgondnokok, képviselők választása, egyházközségben, egyházmegyén és kerületen, mindenütt a közgyűlés által választva. *Ez a szervezet alapgondolata és gerince.* A legdemokratikusabb alapon alakul ki az arravalóság és buzgó munkásság kvalifikálta vezető-testületek árisztokráciája. A demagog-érvényesülés átja meg van nehezítve, mindenki fokról-fokra fog emelkedni azon mértékben, amint arra a hű kötelességteljesítés kvalifikálta és egy lelkiismeretes elite-testület bizalma méltatja.

Azonban nagy testületek (közgyűlések) a kormányzás folytonosságára s a kellő felelősség biztosítására nem alkalmasok. A kormányzás napi munkáját a személyes felelősség alatt dolgozó tisztviselő kell, hogy teljesítse (pap, gondnok, esperes, egyh. m. főgondnok, püspök, egyh. ker. főgondnok). Ám ennek ismét két baja van. Egyfelől sokszor elviselhetetlen felelősséggel terheli meg az egyént; másfelől személyes uralommá, basáskodássá fajulhat. Orvosszere: a szűkebbkörű területi adminisztráció a fontosabb dolgok számára: *a tanácsok* (egyházközségi, egyházmegyei és egyházkerületi igazgatótanácsok), amelyek a közgyűlések határozatainak végrehajtói és ügyeinek előkészítői és a közgyűlések által bízhatnak meg saját kebelükből választva és ellenőrizve felelősséggel végzett munkájukban. *Ez a javaslat érdeme — a gyakorlati szempontjából.*

Egy további nagyfontosságú momentuma a javaslatnak — amiben határozottan felette áll a zsinati-törvényhozás intézkedésének is — az, hogy a bíróságot nagyobb mértékben függetleníti tagjaiban a megfelelő fokú közigazgatás munkájában résztvevő egyénektől (tanács-tagok), mint eleddig bárhol történni szokott. Aminek óriási jelentősége van különösen a közigazgatási bírósági ügyekre nézve, ahol így biztosítva van, hogy nem azok hoznak bírói ítéletet, akik a közigazgatási intézkedéseket tették.

Bölcs tapintattal megoldottnak kell találnunk a *főgondnokságok* kérdését is. Az, hogy minden fokon a közgyűlés maga választja magának világi fejét: a főgondnokot: egyfelől következetes a megfelelő egyházi fő választása eddigi helyes gyakorlatának kiterjesztésében; másfelől a személyes részvétel, érdeklődés és felelősség fokozását jelenti a gondnoki létszám leszállításában, de bölcs mérsékletet tart és számol az élettellel, mikor a nagy munkával és felelősséggel megterhelt tiszteleti állás terhet egy helyettessel (gondnok) megoszthatóvá teszi s előiskolát nyújt a főgondnokságra. Legfennebb ahhoz férhetne szó, hogy vajjon helyes-e az egyh. megyei gondnokokat is 10 éves ciklusokként újra választani s ezzel az állásnak tekintélyét is, függetlenségét is le-

szállítani s a választásba esetleg idegen faktorok érvényesülésének is utat nyítani, mikor a feladatait be nem töltő gondnoktól való megszabadulás útját talán ily érzékeny áldozatok nélkül is biztosítani lehetne más úton?

A mostani számfeletti gondnokok átmeneti *tanácsbíró jellege* igen szerencsésen oldja meg mindazon jogoknak biztosítását, mellyel megválasztottak (egyh. megyei bíróság, kerületi közgyűlési tagság), összekapcsolva ezzel a munkakör határozottabb kijelölését és ezzel az eredményesebb munkát. S ha ebben itt-ott az új szervezet jogvesztést eredményezne: az érdemes tagok megfelelő más formában (képviselőség) meg fogja adhatni új jogcímen a régi munkakört.

Legnagyobb jelentőségű gyakorlati sikert *a ker. közgyűlés tagjai számának* majdnem félfényire való leszállításától s az *egyházmegyék hatáskörének kibővítésétől* várhatunk.

Ez utóbbi lesz hivatva erőteljesebb egyházmegyei életet teremteni, a közigazgatást egyszerűsíteni, gyorsítani, a helyi viszonyok mérlegelésének nagyobb teret juttatni (vásárok, építkezések, mellékfoglalkozások engedélyezése stb.), de egyben fokozni a felelősség súlyát, itt-ott jelentkező kéz-kezet mos elvének kiküszöbölését a hathatósabb helyszíni ellenőrzés fokozása mellett. Ez lesz hivatva továbbá arra, hogy a már-már túltengő kerületi központosítás decentralizálását is eszközölje s levezető zsilipje legyen annak a nagy munkahalmaznak, mely a ker. igazgatótanácsot nem szorosán vett kerületi ügyekkel csaknem elárasztotta. Így jut az igazg.-tanács újra saját hivatásához: a kerületi és egyetemes egyházi és iskolai ügyek belterjesebb gondozásához.

Az első egyszerre fel fogja szökkenteni a ker. közgyűlés tárgyalásainak niveauját s a tagok létszámának apadása dacára emelni e testület méltóságát, súlyát, tárgyalásainak komolyságát, politikájának folytonosságát, felelőségének érzetét.

Kollegiumaink ügyeire, kormányzatának szerveire és munkakörére nem kívánok ez alkalommal kiterjeszkedni. A helyett most egy igen érdemes tanártársunknak lapunkhoz beküldött cikke azon gondolatára kívánok reflektálni, melyben az egyházkerületi *Állandó Igazgatótanács eltörlését* javasolja, minden különösebb indoklás nélkül.

Tudom, hogy e gondolattal nem áll magára. Azt is sejtem, hogy a ker. gyűlésen is lesz szószólója.

Sőt az argumentumokat is ismerem, mellyel támogatják e törekvést. Más kerület is megél — mondják — e nélkül, nagy költségbe kerül, melyet gyümölcsözőbben lehetne felhasználni, s végül, — természetében van — nem tagjainak, hanem az intézménynek —, hogy minden kormányzati hatalmat kezébe kaparintson s elszívja az életerőt részben az egyh. megyéktől, részben a ker. közgyűléstől.

Távol van tőlünk, hogy az Ig.-tanács mai szervezete és hatásköre érintetlen fentartása mellett kardoskodjunk. Hisszük, hogy a kerület is készséggel megy bele minden indokolt reformjába, amint a közlött javaslat is mutatja. De aki a »delendum esse censeo«-t kimondja, gondolja meg a következőket:

1. Kerületünk ma 9 milliónyi — habár nagyobbreszt kölcsönzött — közvagyonot kezel értékpapírokban, földbirtokokban, házakban, kölcsönökben. Tessék elgondolni, hol akad püspök és főgondnok, hogy e nagy összeg kezelését saját egyéni felelősségére eszközölje egyik közgyűléstől a másikig?

2. Igaz, ami kerületi adminisztrációnk sokba kerül; de a költségből magára az Ig.-tanács intézményére — a tanácsosok utiköltségére — nem esik évi 2000 K sem. A *hivatalnokok* pedig az Ig.-tanács eltörlése mellett is meg kell, hogy maradjanak. Egy titkárt, pénztárnokot, könyvelőt, levéltárost már majdnem mindenik kerület alkalmazott, sőt számvevőt is. Nálunk csak a tanügyi előadóval van több hivatalnokunk; de — bár más szervezettel meg van ez a debreceni kerületben is, holott ott nincs 8 olyan kollégium, amelynek fentartó testületeként az egyházkerület szerepelne. Mi hát megszüntetendő felesleges kivatal? Aztán, Ig.-tanács híján a többi kerületek kényszerülve vannak évenként 2 kerületi közgyűlést tartani. S mint gondolunk: egy 200 tagú kerületi közgyűlésnek 3 napos tanácskozása nem több költséget igényel, mint az Ig.-tanács összes hivatalnokaival együtt? Hogy a közgyűlés költsége nem a kerület pénztárából fedeztetik: mit változtat a dolgon?

3. Végre, tapasztalatilag tényleg úgy áll a dolog, hogy a »tanácsok« általában magukhoz szokták ragadni az ügyek intézését. De nem jobb, ha egy testülettel s nem egy-egy személylyel történik ez?! S nem lehetne ennek kinövései ellen a hatáskörök szigorú megszabásával s erőteljes autonomikus ellenőrzéssel védekezni? Alig hiszem, hogy nem!

Mindent összevéve, a reformtervezet történelmi alapokon, az adott viszonyokhoz mérten szerencsésen oldja meg feladatát s azt hisszük, hogy vezető főgondnokunknak *br. Bánffy Dezső* ő excellentiájának elismerő nyilatkozatát, melyet a munkálatra tett, el fogja fogadni az egyházkerületi közgyűlés is, midőn a javaslatot határozattá emeli.

Addig is szóljunk hozzá, hogy az eszmék tisztázottassanak s minél nagyobb megnyúgvásra történhessék a reform, mely a maga részéről is hozzá kell, hogy járuljon egyházkerületünk életteljesebb működéséhez.

Nagy Károly.

A gyakorlati theologia történetének főirányai.

Irta: Ravasz László.

(Folytatás.)

Az animalismus nemcsak az anthropológiában, de az etikában is kezdett tért hódítani s már-már az a veszedelem fenyegetett, hogy az embereknek az erkölcsi értékek abszolút becsébe vetett hite is meg fog ingani. Irodalomban naturalismus, művészetben verismus uralkodik, finom epikureus tanok szállonganak a levegőben s visszatértek az emberek a természethez: in impuris naturalibus.²⁴ De nem hiába mondja Augustinus egyik hymnusában: Fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Valóban. Az emberek sohasem keresték az Úrban való elpihenést, mint most, amikor diadalmenetét tartotta a materialismus, ez a nagy parázna. Mivel azonban az egyház szigorúan elzárkózott a confessziók és dogmák szekérvarába: a természet-tudományosan gondolkodó modern ember nem található megnyúgvást, mert a rettentő alternatíva előtt állott: eszét, vagy szívét áldozza föl? Kapkodtak tehát surrogatumok után, amelylyel lecsitítják szomjukat; pedig ezt a szomjúságot csak az evangelium vize olthatja el. Terjedni kezd a buddhizmus és a kultúrában kiláradt, elgyötört modern ember kéjesen süpped bele a „szent lótusz virág” illatába; művészi vallást próbálgatnak hirdetni, mely az aesth. szemlélet elragadtatott perceiben menekülni akar e világból, ahelyett, hogy szembeállana vele és meggyőzné azt; mystikus theosophiában tékozolják el józan eszük utolsó darabjait idegbeteg emberek; lenn pedig, a nép alsó rétegeiben s a munkáskaszatokban forró lesz a föld, gazdasági átalakulás izzó világa kezdődik, ahol fanatismus diktál s az emberek terrorizmusa dühöng. Azonban az Úr lelke most is ott lebeg a háborgó vizek fölött. Egy nagy materialista megrázó confiteort bocsát világgá:²⁵ ignoramus et ignorabimus; ez az új világnézet nem tud feleletet adni a végső, nagy kérdésre: Lauge kimutatja, hogy a materialismus veszedelmes metaphysikai irány, mely végig huzódik a philosophia egész történetén. Hitelüket veszítik a görösövek és praeparatumok, mint philosopháló eszközök s az emberek belátják, hogy tény és törvény között van még egy hatalmas harmadik: az emberi agy, mely mindakettőnek hordozója. *Térjünk vissza Kanthoz*, lesz most az új jelszó, s a gondolkodás kezdi építeni azokat az acélpillérek, melyeken világnézete, mint legdrágább kincseinek hordozója, szilárdul megállhasson.

A theológiában *Ritschl* Albert vezeti be ezt az irányt, tanítványa: *Lipsius* tovább fejleszti s ez utóbinak fia már theologiai ismeretelméletet ír.²⁶ *Ritschl* egész fölfogásának alapjául a vallásos élettapasztalatot teszi, úgy, amint az értékítéletekben kifejezésre jut. Hiú speculatiókat kerülni akar: a keresztyénség neki egy fölbugyogó forrás, egy történeti tény. Üres christologia helyett a történeti Jézus élő személyének megkeresését és megtalálását tűzi célul; a csillagkoronás Logos vagy symbolikus Bárány helyett a könnyező, vérző Embernek fiát, kinek veritékes, porlepte arcáról sokkal több erő, mennyei igazság sugárzik reánk, mint amennyit szívünkben tudott keltetni a dogmák magasztos Főpapja minden ő glóriájával. Azonkívül az embereknek heroikus lendületet, férfias akaraterőt ró kötelelességül ez az irány. A Tolstoj, Thode, Wagner, Hartmann-féle lemondó kultúra-

²⁴ Nietzsche Fr. *Götzendammerung*. Leipzig 1900. p. 65.

²⁵ Du Bois-Reymond, lásd *Világnézetek harca* c. befejezetlen citem a Prot. Lap. 1906. évf. 24. sz.

²⁶ *Ritschl* A. *Die christl. Lehre von Rechtfert. u. Versöhnung* I—III. 1970—74 *Lipsius* R. A. *Lehrbuch d. ev. prot. Dogmatik* 1893. *Lipsius*: *Erkenntnisth.*

ellenes, ványadt tanok helyett az evangelium fiatalos, üde tettereje bugyog fel ez új iskola értékélésében.²⁷ Nem habozom kimondani: XX. század megifjodó protestantismusának itt ring a bölcsője.

Azonban ez az irány nem aratott oly hamar diadalt. Az egyház ebben a forgatagban annál szigorubban körülhatárolta a maga álláspontját s annál nagyobb erővel ragaszkodott formáihoz. De lassankint azért derengett benne is az új, szabad gondolkodás s először is a történeti értékek erős hangsúlyozásában jelentkezik. Ennek a historiai confessionalismusnak a gyakorlati teológiában két nagy képviselője van, kik a legértékesebbek közé sorozhatók: *Harnack* Theodozius, és *Achelis* Christianus Ede. Minkettől szigorúan lutheri és confessionalista, mindkettőt az egyházat, mint obiectiv történeti hatalmat teszi világnézete központjává, — de mindkettőt kitűnő történész s átfoglaló pillantásuk előtt a múlt egy olyan óriási áramlat lesz, amely értékeket választ ki. A két író között mintegy 20 év van, és mennyivel modernebb már *Achelis* nagy elődjénél! A régi, massiv rendszer utolsó nagy erőprodukciója, az obiectiv confessionalismus hűnyő erejének végső föllobbanása ez a két mű. Mert amit ezek utolsó lehelletükig védelmeztek, azt az irányt tulajdon édes fiaik buktatták meg vépkép: *Harnack* Adolf a kritikaitörténelmi iskola vezérlő fejedelme s az ifjú *Achelis* olyan dogmatikus, hogy vallástörténész bele . . E nagy autagonismus, melyben a megújuló idő rhythmusa kél, eszünkbe juttatja a Turgenyev gyönyörű regényét: az „Apák és fiak“-ot.

*Harnack*²⁸ legelsőbbben is azt hangsúlyozza, hogy nem az a gyakorlati theologia tárgya, „wie man zu einer gegebenen Zeit kirchlich gehandelt hat oder handelt, sondern sie hat vielmehr zu zeigen: wie man kirchlich handeln soll, um zweckmässig und heilsam zu handeln“.²⁹ Ez a deontologiai vonás elsőfokú érdeme *Harnack*nak. A theologia szerinte az egyház tudományos élete. Mivel pedig az egyház 3 tényezőből áll: szentírás, mint létalap, dogmafejlődés (confessio) mint létanyag és egyéni hit, mint létforma, ezért a theologia is feloszlik: bibliai, történeti és systematikai theológiára (A—19 p.) Azonban mindez úgy beszél az egyházról, amint *van*; amint lennie *kell*: arról a gyak. theologia tanít. Mert az egyház él, tehát fejlődik; az a tudomány pedig, amely az egyháznak megvalósítása céljából a múlt alapján a jövőbe való továbbfejlődésről tanít: a gyakorlati theologia. Vagyis az egyház maga-építéséről szóló tan. Az egyháznak életműködése visszavihető két elvre: egyfelől isteni causalitásra, másfelől emberi actualitásra. Életfunctio tehát csak az lehet, amely mind a két oldalnak lényegéből származik, vagyis isteni elv valósul meg emberi cselekedetben. Az az isteni causalitás nem más, mint istennek üdvrenevelő munkássága, a Krisztusban ható *gratia efficax*, ennek pedig emberi actualitása az egyház egész életműködése, igehírdetés, sacramentumok, kormányzás. Ennélfogva az egyház maga-építése felülről nézve üdvrend, alulról: fejlődő élet. Az erről szóló tudománynak mindig historiatinak kell lenni, mert a fejlődés = történelem. De nem lehet empiriai, hanem idealis, mert transcendens értékek immanssé válásának történetéről szól, tehát eszme megvalósulásáról. (pp. 17—29) A gyak. theológiának felosztását megadja az építés fogalma. Építi magát az egyház közvetlenül, mint congregatio sanctorum, a Krisztusba vetett hit ígéje

és sacramentuma által, másodsor, mint községileg szervezett corporatio rendelkezés és kormányzat által. Amott üdvrend, emitt jogrend. Az első módja az építésnek ismét két féle: ápoló és ültető, intensív, vagy extensív, aszerint, hogy az egyház üdvközösség, vagy üdvintézmény. Az első életfunctio ismét ikerágú: vagy a Krisztusban való hitnek cselekvényben való kifejezése, vagy az életben való megvalósítása. Amaz a cultus, emez a ker. paedéutika. Mint üdvintézmény, a maga extensív tevékenységében ismét két módon jár az egyház: vagy idegeneket halász (catechesis), vagy fölserdülő tagokat nevel magához (catechesis). A kormányzati rész feloszlik: belső jogéletra, (törvényhozás, közigazgatás, törvénykezés) és külső jogéletra (interconfessionális viszony és egyházpolitikai helyzet). p. 59. — Haladás *Harnack*nál az építés bibliai fogalmának központi kidomborítása a realisálás, önmegvalósítás elvont fogalmi helyett. Új irányt inaugurál a historiai eljárás, mely a maga reformatori gyümölcsseit a magno patre maior filius új iskolájában termi meg.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítettünk, ami szerkesztőségünkbe elküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

Böhm Károly axiologiája.

(Az ember és világa. Philosophiai kutatások. III. rész: Axiologia vagy értékten. Kolozsvár, 1906. Stein J. bizományja. Ára 6 K.)

I.

Egy korszakos filozófiai koncepció új részlete, s benne egy egészen új disciplina rendszeres kifejtése: oly tulajdonok, melyek mindenike külön is alkalmas lebilincselni a magyar elme alkotásai iránt érdeklődőt. Részletkutatásokban, különösen napjaink s a közelmúlt filoz. irodalma van annyira gazdag, hogy becsülettel kiállja a külfölddel való igazságos arányba állítást. Nem egy szakban új szempontok, új módszerek fellátása fűződik magyar kutatók nevéhez (pl. a kísérleti lélektanban, szociológiában.) De ami a filozófiai munka igazi jellemét alkotja: a végső elvek kritikai tisztázása által nyert alapon egy egységes világnézet kiépítésében Böhm műve nemcsak olimpusi magasságban áll a részletkutatások fölött, hanem épen egyedül áll a mi irodalmunkban, s egy szempontból, a döntő szempontból tekintve, egyedül áll az európai gondolkozók rendszerei közt is. A merészen hangzó állítás igazolását, amit most nem enged a hely s az idő, nyugodtan rábízva akár melyik filozófia történeti mű tanúságára, mely a jelenben küzdő filozófémák belső dialektikai életébe is bepillant: itt elég a tényt konstatálni, hogy Böhm az első, ki a criticizmus örök igazságú alapfogolatainak tűzetes és következetes végigfejtésével azt a szükségképi fejleményt, melyet egy egész század didaktikai hullámozása érlelt, öntudatosan kiemeli s ezzel elsőnek alkotja meg rendszeresen a criticizmus összefüggő világképét. *Megtoldása* a criticizmusnak annyi van, a hány gondolkozó Kant problémáira vetette magát; „javítása“, legalább a szándék a javításra, még több. De a tovább fejtések vagy csak a részletek elmélyítéséig hatoltak, az alapelvek nehézségeit pedig megoldatlan hagyják (nevezetesen a magánvaló problémáin megtörnek), vagy pedig a világkép megalakításánál épen az igazoltságot mellőzik. A két mozzanat összeforrasztása: a Böhm filozófia-történeti jelentősége, ez alapkonceptiójának filozófiai jelleme.

S az új kötetben egy egészen új tanrészletet

²⁷ E kérdésekről olvashatni: *Windelband; Geschichte der neuern Philosophie* 1904. *Riehl A. Die Philosophie der Gegenwart; Leipzig* 1904. *Lessing Th. Schopenhauer, Wagner, Nietzsche Leipzig* 1904. Továbbá *Religion u. Geisteskultur c. folyóiratban, végül Niebergall: Die moderne Predigt Tübingen, 1905.*

²⁸ *Harnack Th. Praktische Theologie, Erlangen* 1877. I—II. kötet.

²⁹ *Ibid. p. VI.*

érlelt meg e koncepció. Miben áll új volta, részletesen fogjuk látni; a tény egyszerű leszegzésére egyenesen kényszerít maga a műben található beszámolás az értékelmélet történeti előzményeiről. Egyik-másik ismertetőjét mintegy elbűvölte a nemes gazdagság, melyet az új kötet fenkölt szelleme lehel; s a magában is zárt egység, melyet a rendszeres formától nyer, a közvetlen gazdag nyereség, melyet az életfelfogás gyakorlati irányítására nyerünk belőle, mintegy elfödtek a tény, hogy ez a gazdag könyv első is egy új szakban, s hogy igaz értékét csak az egész koncepció fényében ismerhetjük meg, melynek jellemében részt vesz.

Ezen egész koncepció jellemvonásainak felismerése és megbecsülése fonatta a Böhm neve köré a magyar filozófialók egy igaz kicsiny csoportjával azt a megkülönböztetett tiszteletet, mellyel a mienknél sokkal gazdagabb tudományos élet is büszkén ékesítné a mestert, s kétségkívül gazdagabban. Szinte felhívás van ebben arra a kérdésre: hogy maradhattott ennyi érték rejtve a magyar intelligencia tágasabb rétege előtt — amire felelni nemcsak igen komplikált volta miatt nehéz, de kényes is, mert a rekriminálás látszatát keltheti. Ha azonban valaki, aki esetleg most hallja először Böhmnek tán nevét is, magyarázatot keres, bizonyára nem fogja a régi babonában keresni, mely azt hirdette, hogy a magyar szellem alkalmatlan a filozófiai munkára. Ez az épen olyan felületes, mint bűnös hírlélés alig érdemel komoly cáfolatot. Ha az irodalomtörténet nem mutatná is fel Apáczaitól Brassaiig egész sorát a műveknek, melyekkel a magyar szellem vett részt a filozófia egyetemes munkálásában: ott van az ékes tanuság a közmondások, példabeszédek sajátos mélységű bölcsességében, s ott a döntő bizonyosság a magyar szellem páratlan alkotásában, a nyelvben, mely a honfoglalás előtt már megalakította a legtisztábban szellemi fogalmak neveit: gond, szellem, ok, ért, érez, kép, íté, ész, bölcs — ha szellemi kiválóságának nem a filozófiai alkotással adta is bizonyosságát ezer éves életében (A kérdést szépen s lelkesen vigítja meg Volí György millenáris értekezése: A honfoglaló magyarok műveltsége.) Nem az arravalóság hiányzott, hanem a külső feltételek, az *otium* s úgy látszik, elérkezvén az idők teljessége, talán hiányzott az arravalóság irányítása.

Talán itt van egyik magyarázó szál. A mult század hatvanas éveiben, mikor a materializmus bukása után Európaszerte megindult a lenézett filozófia iránti érdeklődés, ami filozófiánk, kevés gyökerével, kevés hagyományával, az erőteljes külföldi áramok hatásának volt kiszolgáltatva, s mivel a roppant hagyományok áthasonítására, (századok munkájának pótlására itt is), ideje sem volt: a kész eredményekhez csatlakozott; ekklektizmus és fordítás kínálkoztak az új korrall lépést tartó munka eszközeinek. Bajos volna eldönteni, de szinte kényszerűen eléáll a kérdés: nem ennek a (kétségkívül szükségképeni) helyzetnek volt terméke a nézet, hogy a magyar elme nem is alkalmas a fellengező szekulációkra? Kétségtelenül azonban ez a kényszerű külföldieskedés a részes abban, hogy idegen elméletek mind maig, mint eo ipso értékesek idéztetnek, holott sokszor nemcsak igazoltságuk nem ajánlja, de még csak az sem hogy divatosak, vagy újak, pusztán az, hogy idegenek — amihez, igaz, nem egyszer az is járul, hogy érthetetlenek. A legszomorúbb pedig az eredményből az, hogy magyar elme eredeti alkotását a tudós világ is, a köztudat is, sokszor ítékezés nélkül lekicsinyli, tán észre se veszi — s pazarol reá, mint a Böhm eddigi köteteire — egy „mélységes hallgatást”. (A II. kötet előszavában.)

Azonban sok jel mutat arra, hogy ez új kötet végre rést talált, melyen a köztudatba, mindenek-

előtt a tudományos világba bekapcsolhatja a hatalmas koncepció leszűrt eredményeit s ami még becsesebb: elvei ható erejét. Minket is itt nemcsak a kész eredmények érdekelnek, hanem a szellem, mely átlengi az egész alkotást; a közvetlen varázs felidézésére, melyet a könyv áraszt, akármilyen kitűnő vázlat úgy sem fog vállalkozni, azt a könyv előjoga s kiváltsága megadni. De az elméleti tudományos érdeken túl, ami a mű iránti hálás érdeklődést fogja kelteni, az a könyv tárgya: a cselekvő, javakért küzdő embert mutatja be, aki sebeket oszt és kap, szenved a kint és átélvezi az örömet, mely az alkotással jár s aki felemelve tekintetét a tülekedésből, azt szeretné tudni: miért mindez? Mi értéke van mindezen tömkelegnek, amit az élet előnkbe állít?

Az élet-értékét kutatja ma újult szenvedéllyel az emberiség. Proféták és tömegek keresik az új megváltó igéket. Egyik fellengező utópiát alkot, mely a földre sohasem szállhat le, másik fogva marad a gyomor érdekeiben. Itt egy higgadt és tiszta látóköri felelet. Nem emberentúli régiókból szól, hanem arról a magaslatról, honnan a szem tisztán látja a küzdelmet, a tény és értékét, s biztosan is irányítja a munkát, mely a tények magyarzatának gyökérszálaikat kutatja. Proféte és kalauz ez is, de nem csillogó váradalmak keltésével, hanem azzal, hogy igazolja mindazt a nemes vágyat, sejtést, amit az emberi élet nemesítésére elérhető bírtok gyanánt felderít egy nagyszerű koncepció mély pillantása.

(Folyt. köv.)

Tankó Béla.

KÜLÖNFÉLÉK.

Lapunk mai száma a május 1-én való munkaszünet miatt egy napot késétt. Kolozsvárt a szociáldemokrata munkásság e napon tüntető körmenettel kapcsolatos nyilvános négyülést tartott, melyen vagy 800—1000 szervezett munkás vett részt. Fejtegették a „munkásünnep” jelentőségét, az új szervezkedés szükségességét és módját s biztították a közeli harcra egymást az általános községenkénti titkos választás érdekében. A beszédeket nagyszámú más közönség is végig hallgatta s meglepően konstatalhatta a munkásság öntudatának fejlődését.

Gr. Tisza István főgondnoki beiktatása. Néhai Hegedüs Sándor örökébe, a dunántúli egyh. ker. főgondnoki székébe, kedden, ápril. hó 30-án iktatták be a presbiteriumok óriási többségével megválasztott új főgondnokot. Az ünnepély a magyar protestantizmus ünnepévé nőtte ki magát. Mi tette azzá? Gr. Tisza István — amint nagy készséggel hirdetik — bukott politikus. Nem a politika molochja gyújtott tehát fátylát neki. Igaz, a bukása után történt események még nagyobbá tették alakját. De ez ünneplésben ennek csak közvetett része volt. A magyar protestantizmus egységre törekvésének nyilvánulása volt ez ünneplés, mely nagy alakjai, vezérférfiai körül csoportosul. Br. Bánffy Dezsőn kívül nincs ma a magyar protestantizmusnak kimagaslóbb alakja gr. Tisza Istvánnál. Igazi vezérletre hívatott egyéniség. Nemcsak széles látókörű, nagy koncepciójú, ritka munkakedvű férfiú, hanem igazi mély vallásossággal, ethikai erővel áthatott ember. A vendégek hétfőn délután érkeztek Pápara, hol az ünnepély a luth. testvérek templomában folyt le. A nagyszámú vendéget 70 kocsival szállította be a városba. A másnapi beiktatási ünnepély fénypontja az új főgondnok eskütétele és programbeszéde volt. E beszédről most még csak töredékes tudósítás van előttünk, de már így is nagyszabásának mutatkozik. Elődjéről való kegyeletos megemlékezés után, megválasztatását örvendetes bizonyosságául mondja annak, hogy egyházunk életében nem érvényesül a pártpolitika, de egy magasabb a nemzeti élet

szolgálat. — Mint ennek köteles katonája fogadta e a választásban nyilvánult bizalmat — lelkiismeretes munkára. Mint ilyen küzdeni fog amellett, hogy a dunántúli kerület horvátországi területen lakó tagjai megtarthassák magyarságukat. Az iskolaügyben azonosítja magát gróf Apponyi politikájával a felekezeti iskolák fentartása s a mindenáron való államosítás elkerülésében. Vallást és tudományt nem szabad egymással szembe állítani. Szociális bajaink orvoslásának is egyik leghathatósabb eszköze volna a komoly személyes vallásosság s erkölcsi érzület fokozása. Ha ethikai értékekre s nem külső anyagi fényelgésre törekednénk, több jellem képződne s kevesebb volna az anyagi és erkölcsi nyomor. Az életszükségek nélkülözhetetlen kielégítéséről azonban gondoskodni kell. Így saját egyházi szükségünk s lelkeszeink fizetésének korszerű rendezéséről is az állam segítségének igénybevételével, de autonomikus formák közt és saját erőink megfeszítésével és fokozásával. Így érvényesítve az igaz vallásosságot, a felekezetek nemes versenyre s nem gyűlölködő elnyomásra munkálkodnának, mely a nemzeti békés együttműködésre vezetne, amire soha sem volt hazánkban nagyobb szükség, mint épen napjainkban.

A gyönyörű beszédet a közönség lelkesen ünnepelte, mely emelkedett hangulat uralta a díszebédet is, mit az új főgondnok adott a vendégek tiszteletére, hol magas szárnyalású köszöntők egymást érték. Maga Tisza gróf egyik köszöntőjében Erdélyt, mint a magyarság védvárát méltatta.

Az illusztris társaságban ott voltak: *Bartók, Bakcsay, Antal* ref. püspökök, *Radácsy* és *Dicsöffy*, mint Kún Bertalan és Kiss Áron püspökök képviselői. *Scholtz* Gusztáv és *Gyurácz* Ferenc luth. püspökök; gróf *Dégenfeld* József, gróf *Teleki* József, gróf *Belhelen* Pál, Sándor, Balázs, *Szilassy* Aladár, br. *Bánffy* Endre, *Zeyk* Károly, Dániel stb. stb., minden kerületből szép számú küldöttség. A legtávolabbi Erdélyt is több, mint 12-en képviselték. Legyen az új főgondnokon s munkásságán az Isten bőséges áldása!

Egyházi törvények. A második budapesti országos református zsinat által alkotott s Ő Felsége által Bécsben f. évi február hó tizennegyedikén jóváhagyott és megerősített egyházi törvények *Sass Béla* debreceni református theologiai akadémiai tanár és zsinati jegyző szerkesztésében Debrecen sz. kir. város könyvnyomóavallalatánál, 270 lapon, tizezer példányban megjelentek s a „városi nyomda ügyvezetősége”-nél (*Debrecenben, városháza*) három korona ár és huszonnégy fillér portó beküldése mellett, portómentesen megrendelhetők. Kelt a magyarországi reformátusok debreceni főiskolájában 1907. évi ápril. 22. *Sass Béla* református theologiai akadémiai tanár, a második budapesti országos református zsinat egyik egyházi jegyzője.

A kolozsvári ref. kollégium alapítása háromszázados évfordulójának jubileumával kapcsolatosan tartandó orsz. ref. tanáregyesület hatodik rendes közgyűlésének sorrendje: Május hó 21-én, kedden: Érkezés, elszállásolás. Hivatalos fogadtatás a pályaudvaron a délután 5 óra 15 perckor Nagyvárad felől érkező személyvonatnál. Este 8 órakor ismerkedés a „Központi Szálloda”-ban. Május hó 22-én, szerdán: Délelőtt 10 órakor a ref. kollégium jubileumi ünnepe a belfarkas-utcai templomban. Indulás a ref. kollégiumból háromnegyed tíz órakor. Az ünnep sorrendje: 1. Gyülekezeti ének: „Jövel Szent-Lélek Úristen...” 2. Imádság, mondja dr. Bartók György püspök. 3. A kollégium ifjúságának énekkara Händl: „Rinaldó” című dalművből egy részletet énekel. 4. A kollégium történetét ismerteti dr. Török István kollégiumi igazgató-tanár. 5. A kollégium ifjúságának ének-zenekara előadja Hubert K. „Óseink emléke” című művét. 6. Az üdvözléseket fogadja Bethlen Ödön gróf, a kollégium főgondnoka. 7. A „Hymnusz”-t éneklé a közönség. Az ünnepség után a ref. kollégium és theologiai fakultás megtekintése. Délután 2 órakor társasbéd a New-York szállodában. Délután 5 órakor a

tanáregyesület választmányi gyűlése a kollégium nagytermében. Este 9 órakor táncmulatság, később meghatározandó helyen. Május hó 23-án, csütörtökön. Délelőtt háromnegyed 9 órakor a tanáregyesület közgyűlése a kollégium tornatermében. Tárgysorozat. 1. Elnöki megnyitó. 2. Üdvözlések. 3. Emlékbeszéd Apáczai Cseri Jánosról, kolozsvári székfoglalójának 250. évfordulója alkalmából. Mondja dr. Imre Sándor kolozsvári kollégiumi rendes s egyetemi m. tanár. 4. A philosophiai oktatás jelentősége és fontossága a multban és a jelenben hazai ref. iskoláinkban. Felolvasás dr. Rácz Lajos sárospataki főgimn. igazgató-tanártól. 5. Főjegyző évi jelentése. 6. Pénztárnok jelentése. 7. A választmány jelentése. 8. Indítványok tárgyalása, ezek között a fizetésrendezés ügye. 9. A közgyűlés berekesztése. Közgyűlés után a Mátyás-szobor megkoszorúzása. Délután 2 órakor társasbéd a Nagy Gábor „Központi” szállodájában. Egy teríték ára 6 korona. Este 7 órakor díszelőadás a nemzeti színházban. Színre kerül „A tolonc”. Május 24-én és 25-én, pénteken és szombaton: Kirándulás: a) Kolozsvárról—Tordára (1 napos); b) Kolozsvárról—Dévára és Piskire. Vajdahunyadra és a gyaláti vasbányához (2 napos). A kirándulásokra vonatkozólag a kolozsvári kollégium ünneprendező bizottsága egyesületünk minden egyes tagjának részletes úti tervet és költségjegyzéket fog küldeni. Jegyzet. A központi igazgatóság a közgyűlésre szóló kedvezményes vasúti jegyek érdekében megtette a szükséges lépéseket. Kérjük azon igen t. tagtársainkat, akik a közgyűlésen megjelenni szándékoznak, hogy ebbeli szándékuikat folyó évi május 6-ig sziveskedjenek egyesületünk elnökségénél okvetlenül bejelenteni. Az ünnepély részleteire és az elszállásolásra vonatkozólag a kolozsvári kollégiumtól minden egyesületi taghoz „Tájékoztató” érkezik.

Hollandia királynője a magyar ev. ref. egyházhoz. Hollandiában impozáns ünnepélyt rendeztek Ruyter admirális születésének 300 ik évfordulója alkalmából. Az ünnepélyen a magyarországi ev. ref. egyház is képviseltette magát, amennyiben a nagy hős amszterdami sírjára két utrechi magyar diák szép ezüstkoszorút helyezett egy díszes emlékirat kíséretében. Ennek az aktusnak tanúja volt Vilma királynő is, aki megható módon fejezte ki ezért elismerését. Hágából ugyanis azt írják nekünk, hogy a két utrechi magyar diákot e hó 17-én meghívták a külügyminisztériumba és ott átadták nekik Vilma királynőnek levelét, amelyet sajátkezűleg írt alá és amelyben meleg hangon mond köszönetet a magyar ev. ref. egyház zsinatának a Ruyter emlékezete iránt lerótt kegyeletért. A levél vastag pergamenra van írva hollandus írással és díszes a kötése. Magyar fordításban így hangzik:

„A magyar ev. ref. egyház egyetemes zsinatához! Mint tanuja a hódolatnak, amelyet a magyar ev. ref. egyház egyetemes zsinata részéről 1907. március hó 23-án az amszterdami újtemplombeli ünnepen a De Ruyter Mihály tengernagy emlékének hoztak, szíves érdeklődéssel vettem tudomást a koszorút kísérő okmányról, amelyet a nevezett zsinat nevében két magyar tanuló helyezett a nagy tengeri hős díszsírjára. Az abban kifejezett kegyeletet és hálaérzetet, amely Hollandiának ezt a nagy fiát illeti és amelyet a koszorú küldése maga is jelez, a legmagasabb méltányolásban részesítem. Érte a zsinatnak és az egész magyar ev. ref. egyháznak meleg köszönetemet fejezem ki és ennek jeléül a zsinatnak az itt mellékelt emlékérmét a legnagyobb örömmel ajánlom fel. Kelt „Het Loo”-ban, 1907. április hó 9-én. Wilhelmina.”

Iskola értesítés. A nagyenyedi ev. ref. tanítóképző-intézet I. osztályába az 1907—8. iskolai évre — az esetlegesen ismétlőkkel együtt — összesen 30 növendék vétetik fel. Felvételért azon ép és egészséges szervezetű tanulók folyamodhatnak, akik 14. életévüket betöltötték, de 17 évnél nem idősebbek s a közép- vagy polgári iskola IV. osztályát sikeresen végezték.

A folyamodványok július hó 20-ig nyújtandók be az igazgatóságához, felszerelve a következő okmányokkal: 1. születési bizonyítvánnyal, 2. újraoltási bizonyítvánnyal, 3. iskolai bizonyítvánnyal, 4. tisztí orvosi bizonyítvány-

nyal a folyamodó ép, egészséges szervezetről, tanítói pályára alkalmas voltáról, 5. hiteles községi bizonyítványal a szülők vagyoni állapotáról és a családfő polgári állásáról.

A folyamodványhoz csatolandó egy pontosan címzett (utolsó posta, lakóhely, utca és házszám) levélboríték vagy levelező-lap, hogy az értesítés a felvételről akadálytalanul eszközölhető legyen, a mi augusztus elsejéig feltétlenül megtörténik. Kelt Nagyenyeden, 1907. május 1-én. *Hegedűs Zsigmond*, h. igazgató-tanár.

Értesítés. A „Ref. Prédikatori Tár“ előfizetőit, illetve megrendelőit tisztelettel értesítem, hogy a beszédgyűjtemény — közbejött akadályok miatt — csak május hó végén jelenik meg. E késedelemért az érdekeltek szíves elnézését kérem. Alsósófalva, 1907. évi április 29. Ifj. *Péter Károly*.

GYÁSZROVAT.

Zaláni Séra Lajos az orbai evang. reform. egyházmegye közszeretében álló, érdemes főgondnoka, a közügyek kiválóan buzgó munkása folyó hó 24-én délelőtt fél 8 órakor a Mindenható Isten akaratán nyugvó lélekkel viselt súlyos szenvedés után jobb hazába költözött. Temetése ápril. hó 26-án d. e. 10 órakor volt Kovásznán, honnan utolsó pihenőre szülőközségébe: Zalánba vitték. Igaz, nemes ember volt: emléke áldott!

Szerkesztői üzenetek.

Missziói lelkésznek (körlelkész.) Kérdésedre válaszul az A missziói segélyeknek az illető lelkészek fizetéséhez való viszonyáról az új Egyh. Törv. I. t. c. 114. §-a) első kikezdése végén így intézkedik: „A missziói segélyek a lelkészi jövedelemből be nem számíthatók.“ Ennek végrehajtása felől természetesen a törvény életbeléptetése után kell gondoskodni. A törvény hatálybalépésének határidejéül a Konvent a f. évi aug. 1-ét állapította meg. A missziói lelkészek díjlevelei a törvény e rendelkezése szempontjából revízió alá veendőek és pedig vagy a kerület kezdeményezésére vagy a missziói lelkészek eziránti kérésére. Remélhető, hogy a mi kerületünk ez irányban már a május 25-iki közgyűlésében fog valami intézkedést tenni. Mi figyelemmel kísérjük a dolgot. Ugy hallottuk azonban a Konventen igen illetékes helyről, hogy a dolog nem fog oly könnyen menni, mint némelyek gondolják. De valahogy csak mennie kell, mert a megerősített törvény így rendel s a híres „záradék“ sem állja útját.

B. K. — Sz.-Udvarhely. Megkaptam; egyik jön is; de a másokra csak akkor keríthetek sort, mikor az aktuális cikkek sürgőssége megengedi.

Cs. L. — Erőd. Megkaptam; igazad van. Jóni fog.

L. G. — M.-Kályán. Cikkét alapgondolatánál fogva lehetetlen kiadnunk. A 3 milliós állami dotáció megnevezetten 3 célra adatott, és pedig a reánk reformátusokra eső 2.100.000 K-ból 1.400.000 K adóterher csökkentésre, 400.000 K a lelkészi nyugdíjintézet évi dotálására, a további 300.000 K egyházi közigazgatási segélyekre. Ebből a pénzből papi korpótlékokra egyetlen fillér sem fordítható, hiszen az államnak részletes elszámolást kell adni róla. Aztán meg kell gondolni, hogy nem csak olyan egyházi adóterhek vannak, amelyeket cikkében említeni méltóztat, hanem az állami adónak 2—30 0/0-os összegnek megfelelők is. A papi korpótlékokra égető szükség van, tovább alig halasztható szükség. De ezt nem lehet, nem szabad más célokra adott összegből vonni el, hanem határozottan erre kell kérni, sürgetni, követelni. Hisz' az igazán felfordult állapot, hogy a pap rosszabbban van fizetve nemcsak a tanítónál, hanem ma holnap — a hivatalszolgánál is. Képtelen állapot ez, de úgy nem lehet segíteni rajta, hogy a népünk terhi csökkentésére adott összeget papi fizetés emelésére fordítsuk. Ez lehetetlen és képtelen gondolat.

K. S. — Vajdahunyad. Cikké alapgondolatában igaza van; adni is fogjuk. Amennyiben lapunkat is érinti, meg kell jegyeznünk, hogy így kaptuk s bár az ön cikke szellemében való változtatásra a görögényi egyh.-megye konkrét hivatalos előterjesztést is tett illetékes helyen, a változtatás elmaradt, hogy talán nemsokára más lényegesebb változtatásokkal együtt érvényesíthetők.

HIVATALOS RÉSZ.

1905—1907. szám.

KÖRLEVÉL

a nagytiszteletű esperes és tiszteletes lelkész aaihoz, az egyházközségek presbiteriumaihoz és a kollégiumok méltóságos t. Elöljáróságaihoz s igazgatóihoz.

Köztudomásra hozzuk, hogy az új Egyházi Törvények, a zsinati elnökségtől vett értesülésünk szerint, folyó évi május 1-re megjelennek. Egy fűzött példány ára 3 korona.

Mulhatatlanul szükségesnek találjuk, hogy a törvénykönyvünket úgy a presbiteriumok, továbbá külön a lelkészek, valamint az egyházmegyei és kollégiumi gondnokok, tisztviselők és tanárok is megszerezzék.

Felhívjuk azért lelkész és tanár aait s továbbá az egyházmegyei tisztviselőket, hogy a törvénykönyvből általuk megrendelő példányok számát az illető esperesi, avagy kollégiumi igazgatói hivatalokhoz sürgősen bejelenteni sziveskedjenek.

Az esperesi és kollégiumi igazgatói hivatalokat pedig felkérjük, hogy a szükségelt példányok számáról lehetőleg minél hamarabb tegyenek jelentést hozzánk.

Főlemlítjük végül, hogy kötött példányok ára a fűzöttéknél 70—80 fillérrel több lesz. Kérjük jelezni, hogy a kívánt példányok kötött, vagy fűzött állapotban legyenek.

Kolozsvár, 1907. április 26.

Kenessey Béla,
elnök.

Elek,
titkár helyettes.
előadó.

Sz. 372—1907.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kalotaszegi ref. egyházmegyébe kebelezett *ketesdi* papi állásra pályázat nyitattik.

Javadalom: Tisztességes jó lakás gazdasági épületekkel, 625 □-öl kerttel. Kanonika portio 6 hold 211 □-öl, bérértéke 55 kor. Az egyházközség pénztárából negyedévi előleges részletekben összesen 843 kor. 40 fill. Regale tőke kamatja 23 kor. 80 ma. tűzifa, értéke 66 kor. 67 fill. Stóla-jövedelem 20 kor. Állami kiegészítés 616 kor. 14 fill. Munkabeli szolgáltatások értéke 16 kor. 89 fill. Összesen 1641 kor. 01 fillér, melyből 41 kor. 01 fill. engedélyezett levonás. Ehhez járul az állami iskolában teljesítendő vallástanításért a később kiutalandó tiszteletdíj.

Kötelesség: a rendes lelkészi teendők ellátása úgy az anyaegyházban, mint a szórványokban.

Pályázati határidő 1907 május 30.

Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendő Gyaluba.

Kolozsvárt, 1907. április 25.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 373—1907

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kalotaszedi ref. egyházmegyébe kebelezett *magyargyeróvásárhelyi* lelkészi állásra pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás, 607 □-öl kerttel, gazdasági épületekkel. Kanonika portio 22 hold 672 □-öl, bérértéke 98 kor. 24 fill. Az egyházközség pénztárából 18 kor. 14 fill. Az egyházkerület pénztárából, Baldácsi-alap, félévi előleges részletekben 100 kor. A hívektől bejövő termény-jövedelem pénzértékben 553 kor. 85 fill. Munkabeli szolgáltatások pénzértéke 95 kor. 01 fill. Stóla-jövedelem 17 kor. Állami fizetékiegészítés 753 kor. 89 fillér. Összesen 1635 kor. 13 fillér, melyből engedélyezett kiadási levonás 35 kor. 13 fillér. Az állami iskolában teljesítendő vallástanításért 120 kor. tiszteletdíj.

Kötelesség: a magyargyeróvásárhelyi anyaegyházban a rendes lelkészi teendők ellátása.

Pályázati határidő 1907 május 30.

Folyamodványok Deési Gyula esperes aához küldendő Gyaluba.

Kolozsvárt, 1907. április 25.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 399—1907. Püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a nagyszabeni egyházmegyébe kebelezett *dombosi* lelkészi állásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: Egy szobából álló kibérelt lakás a lelkészi lakás fölépítéséig; a papi telek és kert haszonélvezete, értéke 8 kor. Földhaszonélvezet 8 h. 260 □-öl szántó; 3 h. 257 □-öl kaszáló, bérértéke 100 kor. Készpénz az egyházközség pénztárából negyedévi utólagos részletekben 170 kor.; az egyházkerület pénztárából 70 kor. Termény értéke 229 kor. 34 f. Munkabeli szolgáltatások pénzértéke 31 kor. 67 f. Stóla és egyéb javadalma a lelkészi teen-

dőkért 13 kor. 10 f. A papi telek és kerthaszonélvezetén kívül összes jövedelem 614 kor. 11 f. Kiadás 26 kor. 52 f. Kongrua 1012 kor. 41 f. A dombosi állami iskolában a vallástanításért 80 kor. tiszteletdíj.

Kötelességek: az anyaegyházban és a szórványokban a lelkészi teendők végzése; az iskolában a növendékek vallástanítása.

A lelkészi lakás fölépítésére a fedezetgyűjtés a megválasztandó lelkészre vár.

A pályázat határideje május 25.

A kellően felszerelt kérvények Nagy József esperes aához, Nagyszébenbe küldendők.

Kolozsvárt, 1907. április 29.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 393—1907. Pásp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozsvári egyházmegyébe kebelezett kolozsvári belvárosi kántor-hitoktatói állásra pályázatot nyitok.

Az ig. tanács által 1873—1907. sz. alatt megerősített díjlevél szerint, javadalom: 1. 1200 korona törzsfizetés, havi előleges részletekben az egyház pénztárából fizetve. 2. Ot izben 100—100 korona ötödéves szolgálati korpótlék. 3. Temetések alkalmával a kántori szolgálat igénybevétele nem levén kötelező, a stóla nem értékelhető. 4. Természetben lakás, vagy e helyett 500 korona lakáspénz. Kötelességei: a kántori teendők végzése mellett heti 15—16 órán egyházi ének és vallástanítás az egyház által kijelölt iskolákban; megjegyeztetvén, hogy az állami iskolákteljesítendő hitoktatásért külön az államtól járandó tiszteletdíj a kántor-hitoktató részére hagyatik fen; a belvárosi körben daloskör szervezése s állandó fenntartása és szükség esetén az egyházi ügyvezetésben való segédkezés.

Pályázati határidő 1907. év május 28.

Szabályszerűen felszerelt folyamodványok Herepei Gergely esperes aához, Kolozsvárra terjesztendők be.

Kolozsvár, 1907. április hó 28-án.

Dr. Bartók György, püspök.

Sz. 366—1907. Püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett cserefalvi egyházközség lelkipásztori állására pályázat hirdettetik.

Díjlevél szerinti javadalom: lakáson, gazdasági épületeken kívül 4 hold tagosított I. oszt. szántó értéke 71 kor. 07 fill., készpénz az egyházközség pénztárából 220 kor. 80 fill., terményjövedelem pénzértéke 274 kor. 60 f., munkabeli szolgáltatás értéke 33 kor. 34 fill., összesen 599 kor. 81 fill. Kiadás 23 kor. 98 fill., marad kiegészítendő összeg 575 kor. 83 fill., állami fizetésekiegészítés 1024 K 17 fill. Összen 1600 kor.

Pályázati határidő 1907. május 30.

Folyamodványok, minősítvényekkel és a pályázat tartama alatt kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelten Ravasz János esperes aához küldendők Nyárádszeredába.

Kolozsvár, 1907. április 24.

Bartók, püspök.

Sz. 367—1907. Püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett egerestői lelkészi állásra pályázat nyitattik.

Javadalom díjlevél szerint: tisztességes lakás, gazdasági épületek és kert haszonélvezete mellett. 1. 9 hold 1247□-öl föld jövedelme 44 kor. 2. Tökesegegy az egyházkerületi pénztárból 35 kor. 4. Terményjárandóság (kepe) értéke 341 kor. 92 f. 5 Munkabeli szolgálatok értéke 55 kor. 6. Állami kiegészítés 1149 kor. 08 fill. Összesen 1621 kor. Ebből engedélyezett kiadás 21 kor.

Pályázati határidő 1907. május 30.

Szabályszerűen felszerelt folyamodványok Nagy Domokos esperes aához Kutyaalvára küldendők.

Kolozsvár, 1907. április 24.

Bartók, püspök.

Sz. 368—1907. Püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi református egyházkerületben a küküllői egyházmegyébe kebelezett szászcsávási egyházközség lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma a törvényesen megállapított díjlevél szerint: tisztességes lakás, kert és gazdasági épületeken kívül: 12 hold szántó, kaszáló, szőlő és legelőből álló kánonika porció, jövedelme 160 kor. Készpénz 461 kor. 04 fill. Termény jövedelem (kepe) 418 kor. 34 fill., ide van számítva 34 szekér és $\frac{2}{3}$ terű fa járandóság. Szolgálmányok értéke 22 kor. Stóla 16 kor. Állami fizetésekiegészítés 573 kor. 45 fill. Az engedélyezett kiadások 50 kor. 83 fillér. Összes javadalom 1600 kor.

Pályázati határidő 1907. május 30.

Szabályszerűen felszerelt folyamodványok Nagy Domokos esperes aához, Kutyaalvára küldendők.

Kolozsvár, 1907. április 24.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 526—1907.

MEGHIVÓ.

Folyó év május hó 11-én Dicsőszentmártonba az egyházmegyei tanácsterembe, d. e. 11 órára meghívom az egyházmegyei temetkezési egylet és özvegy-árva gyámintézet illetékes tagjait az évi rendes közgyűlésre, melynek tárgyai a temetkezési egylet illetőleg annak alapszabályai 17. §-a, az özvegy árva gyámintézetet illetve, az alapszabályok 19., 20. és 21. §-ai értelmében lesznek kijelölve. Ugyan e gyűlésen lesz a gyámintézeti rendes elnök megválasztása.

Kutyafalva, 1907. április 25.

Nagy Domokos,
esperes, egyh. elnök.

Sz. 526—1907.

ÉRTESÍTÉS

Tisztelettel értesítem küküllői egyházmegyénk tanácsának érdemes tagjait, hogy rendes havi tanácsülésünket ez alkalommal nem a hónap második csütörtökén, mivel az épen áldozó csütörtökre esnek, hanem az utána következő napon, május hó 11-én (pénteken) Dicsőszentmártonban, a szokott helyen és időtájban tartjuk meg.

Kutyafalva, 1907. április 25.

Nagy Domokos,
esperes.

Sz. 374—1907.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kalotaszegi ref. egyházmegyébe kebelezett vistai lelkészi állásra pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás gazdasági épületekkel, 679 □-öl kerttel. 4 hold 127 □-öl kanonika portio, bérértéke 24 kor. 46 fill. Dézmkárpótlás félévi utólagos részletekben 446 kor. 21 fill. A hívektől befolyó termény pénzértéke 600 kor. 67 fill. A hívektől bejövő pénzfizetés 44 kor. 60 fill. Stóla-jövedelem 50 kor. Állami kiegészítés 484 kor. 15 fill. Összesen 1648 kor. 09 fillér, melyből 48 kor. 09 fill. engedélyezett levonás.

Kötelesség: a vistai anyaegyházban a rendes lelkészi teendők ellátása.

Pályázati határidő 1907 május 30.

Folyamodványok Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvár, 1907. április 25.

Dr. Bartók, püspök.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Tisza István gróf beszéde.

— Elmondotta Pápán, a dunántuli ev. ref. egyházkerület április 30-iki közgyűlésén főgondnokká történt installációja alkalmából. —

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Első szavam erről a helyről a hálás megemlékezés és bánatos kegyelet szava ama kiváló férfiúval szemben, aki közvetlen elődöm volt s kit az egyház érdekében kifejtett sokoldalú áldásos munkássága közepette lelki erejének, tetterejének tetőpontján ragadott el körünkből a kiméletlen halál. Az egyházkerület kifejezte méltó módon kegyeletét az ő emlékezetére iránt, de illő, hogy kifejezést adjon annak utódja is és pedig nemcsak szavakban, de abban is, hogy igyekezzék tovább folytatni az ő munkáját; igyekezzék gondozni azokat a csemetéket, amelyeket ő is olyan odaadó egyszerűséggel ápolt.

Második szavam a hála és köszönet szava az egyházkerület közönségével szemben, amely a bizalomnak olyan igazán eklatáns bizonyítékával halmozott el. Ne várják tőlem azt, Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés, hogy a hála érzelmeinek szavakban adjak méltó kifejezést. Elég legyen azt mondanom, hogy a férfiúnak becsületes törekvései fejében saját lelkiismeretének megnyugtató szaván kívül csakis honfitársainak bizalma és elismerése adhat igazán erkölcsi értékkel bíró jutalmat. Érzem e jutalom becsét és fokozza hálám érzetét, ha — a mint én is mindig éreztem s a mint ma is kiemeltetett — a csekély személyem iránt nyilvánuló bizalomhoz hozzáfűzött a kegyeletes megemlékezés egy olyan férfiúval szemben, kihez nem a törvény, nem is csak a vér kötelékei, de minden oly kötelék, amely embert emberhez, lelket lélekhez kapcsolhat, örök időkre hozzáfűzött.

Az örömmel ezen személyi momentumain kívül azonban vannak általánosan tárgyi szempontok is, amelyek folytán örömmel és meglelégedéssel tölthet el a dunántuli egyházkerület utolsó választása. Ezen választás igazi hordereje annak a nagy igazságnak kifejezésében rejlik, hogy a magyar protestáns egyház ügyeinek elintézésénél semmiféle mellékcélok, semmiféle melléktételek által nem hagyja vezetni magát. Maga az a tény, hogy egy egyházkerület presbitériumának tulnyomó többsége ugyanazon jelöltre adta szavazatát, de kivált ha hozzávesszük azt, hogy ezen egy jelölt ma egyáltalán nem szerepel az országos közügyek terén, a multban elfoglalt állása, a multban képviselt politikája pedig még ma is olyan epés megtámadtatásokban részesül, eklatáns bizonyíték arra, hogy protestáns közönségünk az egyházi ügyek terén kizár minden politikai tekintet. Lehetetlen, hogy meglelégedéssel ne töltsse el ez a tény azt, ki tudja, mennyi kárral jár hazánkra

nézve, ha egyházi ügyeinkbe politikát, az országos közügyekbe pedig felekezeti szempontokat keverünk. Vonjuk le tehát a tanulságot s zárjuk ki az egyház életéből a politikai szempontokat. Politikai szempontokat mondtam, természetesen pártpolitikai tekinteteket értek alatta. Isten mentsen attól, hogy valaha elhomályosuljon lelkünkben az a tudat, hogy a magyar protestáns egyháznak nemcsak a multban volt politikai nemzeti missziója, de ezen magasztos hívatása megvan a jelenben is. Ha mindenütt másutt el lehetne azt felejtteni, nekünk a mi egyházkerületünkben nem szabad erről elfelejtkeznünk soha, mert hiszen a mi gondozásunkra szorultak Horvát-Szlavonország területén lakó hitsorsosaink s ez előretolt állásban napról-napra szemünk előtt áll a reánk váró nemzeti misszió. A magyar állameszme egysége domborodik ki abban a tényben, hogy az egyházak szervezete nem ismeri a Magyarországot Horvát-Szlavonországtól elválasztó határokat s úgy a római katolikus egyház, mint a protestáns egyházak Magyarországon s a társországok területén lakó híveiket ugyanazon egyházi szervekben kapcsolják egybe. Ehhez az állapothoz ragaszkodnunk kell, inkább mint bárki másnak, mert a mi ottlakó hitsorsosaink vér a mi vérünkből, hús a mi húsunkból, a magyar fajnak élő testrészét alkotják azok, amelyet ebből a vérbeli kapcsolatból kiragadtatni nem engedünk soha. Meg kellett erről a körülményről emlékezni, főtiszteletű közgyűlés, mert hiszen aki némi figyelemmel kíséri a Horvát Szlavonországban történeteket, — fájdalom, nagyon is kevesen vagyunk, akik figyelemmel kísérjük — az lehetetlen, hogy aggodalom és keserűség nélkül lássa az ottani fejleményeket. Kerülni fogok minden bírálatot, de a tényeket konstataálnom kell. Az ott jelenleg uralkodó áramlat a magyar és a horvát nemzetek közötti testvériségnek oly lelkes hírdetése mellett foglalta el helyét, amely a legnagyobb örömet és meglelégedést kelthette a naiv lelkekben. Mert hiszen minden helyesen gondolkozó magyar embert a társországokra vonatkozó magatartásában csakis az az óhaj és az a törekvés vezetheti, hogy a magyar és horvát nemzetet összekötő számos közös érdek alapján kifejlődjének s megerősödjének közöttünk az igaz barátság érzelméi. Epen ezen szempontból is nagy horderővel bíró jelenség az, hogy nagyszámú magyarság telepedett le Horvát-Szlavonországon területén. Az érdekközösségnek, az anyagi és szellemi kapcsolatnak számos szála szövődhetnek ott. Kiváló alkalom ez az igaz barátság és összetartozandóság érzetének kifejlődésére, amelyet minden helyesen gondolkozó magyar és horvát tényezőnek így kellene felfognia s mindnyájunk közös érdekében ebben az irányban felhasználnia. De egyúttal próbaköve is ez a sokat hangoztatott barátság s ha nem vakmerő szemfényvesztés mindaz

a testvéries nyilatkozat, amivel a társországok jelenleg irányadó tényezői a hatalom polcára jutottak, ha csak egyetlen csirája él keblükben a jó viszonyra való őszinte törekvésnek, ennek itt kell tanujelét adniok. Senki nem kíván magyarosítani, senki nem kívánja az ő nemzeti kulturális törekvéseiket korlátozni, de azt azután meg kell követelnünk, hogy a közbük letelepedett magyarság megtarthassa, ápolhassa magyar jellegét s ott mint magyar ember jól érezhesse magát. És ha az erre irányuló jogosult törekvések mégis akadályba ütköznek, én nem hiszem, nem képzelem, nem akarom hinni és nem akarom képzelni, hogy lehessen magyar tényező, amely eltűrhesse ezt a gyalázatot. Annak, amit most mondok, pártpolitikai vonatkozása nincs és nem is lehet. Bármily szomorúak is közállapotaink, nem sülyedhetünk odáig, hogy ily kérdésben magyar ember és magyar ember között nézeteltérés fordulhasson elő. E téren is, mint nemzeti misszióink egész vonalán, mélyen gyökereznek törekvéseink a nemzeti ügynek minden magyar ember előtt egyaránt becses alapvető szempontjában. Az egész magyar közvéleménynek, közéletünk minden tényezőjének rokonszenves támogatására joggal számíthatnak azok és erre a rokonszenvre, erre a támogatásra talán több szükségünk van most, mint bármikor.

Az én mélyen tisztelt elnök-társam azt mondta, hogy a béke derűs korszakát éljük. Igaz; de a béke korszaka, ha derűs is, nem a pihenés korszaka. Jaj azoknak, kik pihenésben vesztegetik el a béke korszakát. Legyen ez a munka korszaka minden téren, minden rendelkezésre álló eszközzel, melynek feladatai talán kevésbé ragadják meg a képzelődést, melyben a kötelesség-teljesítés nem jár azokkal a fizikai veszélyekkel és szenvedésekkel, amelyekkel a múlt küzdelmei jártak, de ahol más viszonyok között más fegyverekkel, más eszközökkel ugyan, de egész erőnket ki kell fejtenünk, hogy helyünket megállhassuk.

Itt van mindenekelőtt egy egész nagy csoportja a kérdéseknek, ahol minden lépten-nyomon éreznünk kell anyagi erőnk elégtelenségét és annak pótlása végett az államhoz kell fordulnunk. E téren jelentékeny a haladás. Meg vannak adva az adó-reform megoldásának alap-feltételei. Most már rajtunk áll, hogy ez üdvös reform, mely anyagi könnyet lesz hivatva hitsorsosaink szeméből letörölni, valóban átmenjen az életbe. Nem fog ez surlódás nélkül menni, hiszen — nézetem szerint nagyon helyesen — igazi protestáns szellemtől áthatva, akként rendezte be a reformot a zsinat, hogy szegény hitsorsosaink terheinek könnyítése ne kizárólag az állam segítségével, de vagyonosabb hitsorsosaink fokozottabb megadóztatásával történjék. Hűtlenek lettünk volna a protestáns legszébb tradícióhoz, ha másként jártunk volna el. De mikor ezt tettük, tudatában kellett lennünk annak, hogy erőpróbát vállaltunk magunkra és szegényen volna reánk nézve, ha azt sikerrel ki nem állanánk. Azokat a nehézségeket, azokat a surlódásokat, amelyekkel számos községben fog járni az adóreform megvalósítása, le kell küzdünk türelemmel, szeretettel, de egyúttal lankadatlan, következetes törekvéssel. Nemes és szép hivatás ez, mely első sorban nagy feladatot hárít egyházunk lelkesi karára, arra a lelkesi karra, amely saját anyagi helyzetének rendezését nemes önfeláldozással az adóreform utánra halasztotta.

E téren tehát eredménnyel még nem számolhatunk be. Nem szemrehányásképen mondom ezt; magam is abban a nézetben voltam és miután nem tudok kétféleképpen gondolkozni, miután mint protestáns ember is csak úgy gondolkozhatom, mint a hogy mint magyar ember gondolkozom, most is abban a nézetben vagyok, hogy valamennyi nagy céljaink

megvalósítására nem adhatta meg az állam egyszerre a szükséges anyagi erőt. Másodsorban következett tehát, ma már azonban első sorban áll a lelkesek anyagi helyzetének megfelelő rendezése. És mindaz, ami egyes foglalkozási ágak fizetésének rendezése körül legközelebb történt és terveztetik, ezen kérdés szabályozását is elodázhatlanul égetőleg sürgőssé teszi.

Főtiszteletű Közgyűlés! Hallottunk e tárgyban bizonyos junktimot emlegetni. Az én nézetem szerint junktimot kell egymással olyan benső kapcsolatban levő ügyek elintézésénél ismernünk, amelyek egyikének rendezése nélkül a másik célszerű megoldása nem képzelhető, vagy amelyeknél az egyik rendezésének a másik szükségszerű logikai következményét képezi. De heterogén természetű dolgok közötti junktim felállítása legfeljebb az egyszerűbb, a könnyebben megoldható kérdés zátonyra juttatását eredményezheti. De igenis látok én bizonyos junktimot is, és pedig a mi lelkesi fizetéseink és más foglalkozási ágak illetményeinek rendezése között. És ha ma azt látjuk, hogy a tanítói fizetések és más fontos foglalkozási ágak illetményei oly rohamos mérvben emeltetnek fel, amelyek az ezek és lelkeszeink illetményei között eddig fennállott egyensúlyt teljesen megzavarják, úgy itt igenis meg kell követelnünk, hogy e megzavart arány a lelkesi illetmények megfelelő újabb szabályozása által lehetőleg mielőbb helyreállíttassék.

Harmadik nagyon fontos, talán legfontosabb kérdés, amelynél minden lépten-nyomon éreznünk anyagi eszközeink elégtelenségét s amelynél nagy mértékben vettük igénybe s kénytelenek leszünk mind fokozottabb mérvben igénybe venni az állami segínyt, közoktatásügyi intézményeink kifejtése. A magyar protestáns egyik büszkesége az, hogy születése percétől fogva a közoktatásügynek szentelte erejének legjavát, hogy vezető tényező volt a népnevelés, a tanügy, a tudomány terén oly időben, midőn állami és más társadalmi tényezők előtt ez jóformán terra incognita volt. Ez a hivatásunk megvan ma is, erről le nem mondhatunk, iskoláinkat nem dobhatjuk el magunktól, azokhoz ragaszkodnunk kell, nemcsak egyházunk, de a nemzeti ügy szempontjából is. Divatos dolog ma támadni s mint elmaradt, nem eléggé felvilágosult embereket kicsinyelni azokat, kik nem a kötelező állami oktatás hívei. Hát én töredelmesen bevallom, hogy az ilyen értelemben vett felvilágosodottakhoz én sem tartozom, hogy e tekintetben egy véleményben vagyok a jelenlegi kultuszminiszter úrral és készséggel megosztom vele azon támadásokat, amelyekben a felekezeti iskolák érdekében tett kijelentéseiért részesült. Erős meggyőződésem, hogy hiba, sőt veszedelem a hit és tudás forrásait elszakítani egymástól. Hiba, sőt veszedelem e kettő bifurkációját oltani be már az eszmélni kezdő gyermek lelkébe. Hiba, sőt veszedelem a felnövő generációt két ma még csak elválasztott, de mihamarább szembekerülő polus hatásának tenni ki, amelyek ellentétes törekvései között azután vagy a felvilágosodás győz a vallás rovására, vagy a hit a tudomány rovására. S a hit és tudomány közötti szerves kapcsolat, az ezeket egy világnézetbe egyesítő belső harmónia nemcsak a népnek való. A társadalom valamennyi osztályának egészséges szellemi fejlődése ettől van függővé téve. Át kell ennek hatnia a művelődés minden fokozatát s mentől magasabbra emelkedünk a modern tudomány terén, annál mélyebben alapon, annál meggyőzőbben fogjuk feltalálni e belső harmóniát. A szellemi felületesség, a félműveltség vissz a vallástalanságra. Igazi mély tudás, az igazságra való igaz törekvés a keresztény világnézet boldogító révpartjára vezet.

Mindezek dacára híve lehetnék a közoktatásügy államosításának, ha ezt valóban a nemzeti kultúra

egysége előfeltételének tekinteném, mert a nemzeti szempontnak alá tudnék rendelni itt is minden egyebet. De erős meggyőződés, hogy az államosítást ezen szempont sem követeli. A nemzeti kultúra egysége nem azt kívánja, hogy egyenlővé tegyük s bizonyos egyforma hivatalos mázzal vonjuk be az egész közoktatásügyet, hanem igenis azt, hogy minden közoktatásügyi intézményt, a nemzeti kultúra minden atomját nemzeti szellem, nemzeti érzület hassa át. Hol ezen a téren hézagok mutatkoznak, ott igenis töltsé be azokat az állam saját intézményeivel, de semmi szolgálatot a nemzeti ügynek nem tesz az által, ha állami intézményekkel helyettesít nemzeti szempontból teljesen kifogástalan felekezeti intézményeket. Nem veszteség, sőt inkább nyereség: szellemi erő, gazdag változatosság és duzzadó élet forrása az, ha a kulturális intézmények terén egészséges verseny létesül, ha azokba a magyar társadalom minden hívatott tényezője beleviszi a maga sajátos felfogását, érvényesíti egyéniségének jó tulajdonait. Nem új törekvés az, hogy az állam a maga gondolkozásmódjának bélyegét nyomja reá a nemzeti kultúrára s annak szellemi tartalmába bizonyos monopolisztikus tendenciát vigyen. Számtalan példát mutat reá a régiebb s újabb kor történelme. És nekem tökéletesen mindegy, történjék ez a patriarchális abszolutizmus, a modern cézárizmus vagy egy magát felvilágosodottnak s szabadságszeretőnek hirdető és talán hívő szellemi irányzat javára, egyaránt a szellemi szabadság elnyomásának, az élet megszüntetésének tekintem azt, mely sorvasztja, szegényíti, kimeríti a nemzeti társadalom szellemi erejét.

Éppen nekünk protestánsoknak van nagy és magasztos hívatásunk e téren a jelenben is. Vajjon veszt-e vele a mai generáció, ha módunkban áll kifejtetni és belé nevelni a sokat emlegetett nyakas és független kálvinista szellemet, azt a talán sokszor kellemetlen, sokszor érdes, de független és szabad szellemet, amelyre a jelenlegi generációnak bizonyára égetően szüksége van? Hányszor halljuk emlegetni, — a baj csak az, hogy sokszor ismernünk kell üdvös igazságokat, de nem szeretjük azoknak konzekvenciáját levonni — hogy egyik legnagyobb bajunk a jelenben és sötét aggodalmakat kelthet a jövőben az a tény, hogy a magyar társadalomnak elég hátréncse nincs, hogy annak tagjaiból hiányzik az egyéni erő, a jellemnek és meggyőződésnek az az ereje, amely a kielégítést önmagában keresi, amely nem gondol azzal, mit mond a világ, de meg ingadozás nélkül a saját meggyőződése által eléje szabott úton. Egyenesen nekünk protestánsoknak kell első sorban éreznünk azt a hívatást, hogy a jellemnek ezt az igaz függetlenségét, a meggyőződésnek minden irányban való bátorságát igyekezzünk növendékeinkbe beoltani.

De mi ránk vár első sorban az a magasztos feladat is, hogy fentartsuk és tovább fejlesszük a keresztyénség és a modern kultúra közötti egységet. Hiszen mi vagyunk azok, kik az emberi elmét a tudás jogosult terén békóba nem verjük; mi hirdetjük és követjük a szabad vizsgálódás nagy elvét, amely minden emberi tekintélytől függetlenül összhangba tudja hozni Jézus tanítását az emberi elme legújabb vívmányával. Mi óvhatjuk meg az emberiséget attól a csapástól, amely minden olyan nemzet lelki életét fenyegeti, amelynek kulturájában a protestantizmus befolyása nem érvényesül, hogy az ultramontán és atheista szélsőség győzedelmeskedjék minden józan középút felett s két ellenséges táborra szakítsa a nemzetet.

Arra azonban, hogy e magasztos hívatást betölthessük, nemcsak s első sorban nem is anyagi eszközökre van szükségünk. Fokozott köteleességek elé állítja, fokozott munkásságot kíván ez mindenképp előtt intézeteink tanári karától. Valódi idealizmusnak

kell a protestáns tanári kart áthatnia. Nem annak a selejtes idealizmusnak, amely szép jelszavak hirdetésében merül ki, hanem a komoly férfi nemes idealizmusának, amelynek lényegét abban keresem, hogy mélyebben, szigorubban fogjuk fel saját kötelelességünket s hogy azok becsületes teljesítésére koncentráljuk és feszítsük meg eszünket, szívünket, lelkünket, egész valónknak legjavát. De eredménytelen lesz a tanári kar munkálkodása, ha abban a társadalom részéről támogatásban nem részesül. Az élet-hívatás s a reánk váró köteleességek komolyabb, ideálisabb felfogásának át kell az egész társadalmat hatnia. A szülői házban kell olyan benyomásokat nyernie a gyermeknek, amelyek őt kötelelességeinek komoly teljesítésére szorítsák az iskolában is. Csak a szülő értetheti meg azt vele, hogy a tanulás célja nemcsak az, hogy jól-rosszul megszerezzünk valamely formális kvalifikációt, hanem kötelelességünk Isten és ember iránt alaposan kiművelni egész lelkünket, megedzeni szellemi és erkölcsi fegyverzetünket, hogy aztán kilépve az életbe, értékes tényezői lehessünk az emberi társadalomnak.

Csakis egy ilyen generáció, mely ilyen felfogással látogatja az iskolát, ilyen munka gyümölcseivel megrakodva lép ki abból az életbe, birkózhatik meg azokkal a feladatokkal, amelyeket a modern társadalmi élet számtalan veszélye, szenvedése, kínzó bizonytalansága állít az emberiség elé. Elpusztultak azok a régi keretek, amelyek békői voltak a haladásnak, de egyúttal bizonyos pontig nyugvópontjai, támaszai voltak a gazdasági egzisztenciáknak. Első-pörvök a gazdasági verseny korlátai, kifejlődik az a maga egész kiméletlenségében, elpusztítva sokakat, felragadva s gyors vagyonghoz juttatva másokat és nehéz, bizonytalan küzdelemre utalva a társadalom nagy tömegét. A gyors vagyonszerzés óriási mérvben csigázza fel élvágyát nemcsak a hirtelen gazdaggá lett szerencséseknek, hanem mindazokét is, kik ezek szerencsését irigy szemmel szemlélik. Előterbe lép a materiális világnézet, az anyagi javak, a testi élvezetek utáni vak hajsza, felkavarva a társadalom egész szellemi világát, egész lelki békéjét. A tömegeket sorsukkal való elégedetlenség, a meggagdagodás utáni vágy s a szerencsésebbek iránt gyűlölet ragadja meg. A társadalom ezen lelki állapotában nagyobb szükség van a vállalásra, mint volt bármikor a múltban. A lelkipásztor nem hagyhatja magára nyáját e megrázkódtatások között, az emberiség kevésbé nélkülözheti, mint valaha a vallásnak tisztító, nemesítő, erőt és lelki békét adó segítséget; Isten szolgájának állást kell foglalnia a társadalmat oly mélyen megrázkódtató törekvésekkel szemben.

Jézus vallása a szegény ember vallása. Mindaz, ami valóban a szegény ember javára történik mindaz, ami az emberi méltóságot a szegény emberben is elismeri s őt emberhez méltó életviszonyok közé juttatni törekszik, jézusi dolog, Jézus szolgáinak rokonszenvére, támogatására számíthat.

De Jézus vallása a szeretet vallása. A jézusi szeretet és az osztálygyűlölet áthidalhatatlan ellentétben állanak egymással. A szeretet hirdetői és az osztálygyűlölet apostolai között kiegyenlíthetetlen az ellentét. És Jézus vallása azt tanítja nekünk, hogy az emberi boldogságot nem a materiális élvezetekben, nem az anyagi javakban, hanem az emberi lélek magasztosabb, nemesebb, tisztább örömeiben kell keresnünk. Ez a felfogás azzal a materialisztikus világnézettel, mely a szocializmus alapkövét képezi, kiegyenlíthetetlen ellentétben áll. Nem közönyösség ez az anyagi viszonyokkal szemben. Rút hipokrizis volna egy pár fenkölt frázissal térni napirendre a néptömegek anyagi helyzetének javítására irányuló jogosult törekvései felett. Meg kell becsülnünk a

megélhetés anyagi eszközeit, mint minden magasabb és nemesebb élvezet nélkülözhetetlen előfeltételét, kötelességünk megszerezni magunknak és embertársainknak azon anyagi eszközöket, amelyek nélkül nem folytathatunk emberhez illő existenciát, nem teljesíthetjük hozzátartozóink iránti legelemibb kötelességeinket. Kegyetlen gúny közjólétről beszélni, míg embertársaink nagy tömege a nyomor határain tengődik. Jogosult, indokolt, mindnyájunk rokonszenvére méltó az a törekvés, hogy a tömegek jogos gazdasági érdeke a társadalom gazdasági harcában érvényesüljön. De e törekvések gyűlöletes és veszélyes élet el kell hogy vegye a valóban krisztusi felfogás, mely felebarátot, testvért lát azokban is, kik a gazdasági érdekharcban ellenfélként állanak velünk szemben; a szeretet munkájának folyója kell a gazdasági harc küzdelmei között is és át kell hatnia annak a tudatnak a társadalom minden rétegét, hogy anyagi javak nélkülözhetlen szükséges eszközök, de csak eszközei a boldogságnak, ennek lényegét nem az élvhajászat, hanem a szeretet, a szeretet érzése, viszonzása, gyakorlása adja meg. A hol Isten és szeretet van jelen, ott valódi boldogság honol palotában és kunyhóban egyaránt. És üres káprázat minden fény és pompa, sivár az élet szeretet nélkül a legfényesebb palotában is.

Ezt a tanítást kell az egyháznak belevinnie a társadalom gondolkodásába, ez igazságot kell hirdetni szegénynek és gazdagnak egyaránt. Gazdag? Hát bármilyen különösnek tessenek is, nézzünk körül: ebben a mai, vagyon és élvek után rohanó társadalomban van-e igazán gazdag ember? Van-e olyan ember, ki meg volna anyagi helyzetével elégedve? Van-e olyan, aki gyűlölködést, irigységet, elégedetlenséget ne érezne mások nagyobb vagyonának, nagyobb fényűzésének láttára, akinek számtalan kellemetlen érzést ne okozna az, hogy egyik vagy másik vágyát anyagi erő hiányában nem teljesítheti? Nagyon kevés gazdag ember van a mai társadalomban, mert gazdag ember csak az, akinek igénye vagyonánál kevesebb, aki minden kellemetlen érzés nélkül tud olyan vágyairól lemondani, amelyeknek kielégítésére anyagi ereje elégtelen. És ezt a felfogást csak az igaz keresztyén világnézet olthatja az emberiségbe, amely élő tiltakozás az anyagi javak túlbocsúlása ellen, amely nap-nap után kell hogy hirdesse, hogy botor az az ember, aki a vagyon és élv utáni szilaj versenyfutásban elrohan az igazi boldogság legszebb életörömei mellett.

A keresztyén felfogásnak, a keresztyén világnézetnek kell továbbá megvédelmeznie az emberiséget egy másik nagy veszélytől, a modern álkultúra és annak minden fattyuhajtása ellen: az ellen a nevetséges törekvés ellen, hogy az emberi ész segítségével fejtsünk meg minden tüneményt, hogy kigyonyoljunk s eldobjunk magunktól mindent, mit dialektikánk gyarló eszközeivel meg nem fejthetünk, felázadjunk az erkölcs azon örökös igazságai ellen, amelyek több-kevesebb sárral keverve be vannak oltva minden ember lelkébe; ez az emberiség dekadens időszakait jellemző morális anarchiának szánalmas martalékává teszi az emberiséget. A pusztulás, züllés ez utján fel kell tartoztatnunk az emberiséget nem a sötétség, nem az emberi tekintély, de az igazság, az igazi tudás fegyvereivel. Az igazi tudással, amely beigazolja azt, hogy a mi elménk nyomoruságos gyenge eszköz arra, hogy azzal az élet nagy problémáit megfejthessük, hogy a dolgok mélyére való minden őszinte törekvés az emberi ész véghatárához jut, hogy üres fantazmagória, tudákos mezbe öltöztetett dajka-mese az úgynevezett bölcsészek minden világnézete; hogy a magára hagyatott emberi ész reménytelen útvesztőbe visz, amelyből csak a lelkünkbe oltott örök erkölcsi igazságok belső

sugallata vezethet erőt, békét, nyugalmat adó világnézet biztos révpartjába.

És végül az igaz keresztyén szellem védhet meg bennünket a felekezeti türelmetlenségnek újult erővel kitörő veszélyeitől. Nem akarom e veszélyeket tulbecsülni. Nem hiszem, hogy azok visszaidézhessék régmúlt idők sötét korszakát, de igen is nagy veszélyt látok bennök azért, mert az igaz vallásosságnak, a vallás és felvilágosodottság közötti összhangnak legveszélyesebb ellenségei. A felekezetiességnak, a klerikalizmusnak ellenünk irányuló törekvéseivel meg kell küzdenünk. De vigyázzunk: ragályos betegséggel állunk szemben; oly akcióval, amely könnyen szül hasonló természetű ellenakciót. Ami küzdelmünknek, ami ellenállásunknak nem szabad felekezeti alapra helyezkednie. Nekünk nem szabad hasonló felekezeti elfogultságra ragadtatnunk magunkat. A mi ügyünk nem egy felekezeté: az egész felvilágosodott társadalom közös ügye az, s ami helyünk, amint a múltban volt, úgy jelenleg, is az egész felvilágosodott magyar közvélemény egyesült táborában van. Ha onnan kiragadtatjuk, eltolatjuk magunkat, nem erősítjük, de gyengítjük az ellenállási erőt. Hiszen lehetetlen, hogy római katolikus honfitársaink nagy zöme is be ne lássa, mennyire árt a vallás igazi nagy érdekeinek a felekezetek közötti torzsalkodás. Ennek láttára Bizánc jut az ember eszébe. Bizánc, amelynek utcáit teológusok veszekedése töltötte be, amidőn barbár hordák döntették a város kapuit. Hát vajjon a hitetlenség, az erkölcsi anarchia barbár hordái nincsenek-e most is a keresztyénség kapui előtt? Vajjon nem ott van-e a közös ellenség, akivel szemben egyesült munkával kellene felhasználnunk mindnyájunk erejét? Vajjon nem Krisztus ellen fordulunk-e, midőn egymás elleni küzdelemben fecserejlük el azt az erőt, amelynek minden porcikájára az emberiség lelki javára irányuló építő munkának olyan szüksége van? Nemes lelke: fel feltámadó ábrándja az egy akol és egy pásztor felé való törekvés. A szó szoros értelmében soha meg nem valósulhat az. Az emberiség vallásos meggyőződését hiába próbáljuk bárminő erőlködéssel megalkotott kompromisszum dogmatikus rendszerének spanyolcsizmájába beleszorítani. De igenis megvalósulhat az egy akol és egy pásztor fogalma a szónak sokkal nemesebb, sokkal tisztább értelmében, ha egyik felekezet testvérét látja a másikban, ha munkatársaknak, bajtársaknak érezzük magunkat ugyanazon nagy és szent ügy szolgálatában s egész erőnket közös hivatásunk lehetőleg tökéletes betöltésére fordítjuk.

Óriási munka vár reánk, főtiszteletű közgyűlés, anyagi és szellemi téren, az emberi élet minden vonatkozásaiban. E munkában a lelkészi kart nem hagyhatjuk magára és a lelkészi karnak nem szabad magát izolálnia. Hallottuk ma is, hogy egyetemes papság vagyunk. Annak is kell éreznünk magunkat s ez érzületnek kell egész életünkben, egész működésünkben kifejezésre jutnia. De hogy ezt tehessük, élő hitre van szükségünk. Élő hitre, amely nem konvencionális formaságnak tekinti a vallásosságot, nem is a dogmákhoz való gépies ragaszkodásból áll, de bensőnkől fakadó és egész lényünket átható, minden cselekedetünket irányító élő erő, amely Jézus tanítása nyomán keresi és megtalálja Istent, az örök irgalom Istenét, akivel szemben gyarló, hitvány porszem az ember, aki nélkül szánalmas vergődés, vanitatum vanitás minden emberi erőlködés. Ő előtte kell magunkat igazán őszintén megaláznunk, de csakis ő előtte. Ez ment meg az elbizakodottság, a kevélység bűnétől, de ez tesz erőssé minden emberi hatalommal, függetlenné minden világi tekintettel szemben. Ez biztosítja lelkünk egyensúlyát, békéjét az élet küzdelmei és meg-

próbáltatásai között és ez ad fegyvert kezünkbe legveszedelmesebb ellenségeink, saját vágyaink, indulataink, szenvedélyeink leküzdésére. Ez élő hit vezette őseinket, ez tette őket nagy tettekre képesekké, ez adott nekik erőt a néma szenvedés keserves korszakában is. Ez élő hitre van nekünk is szükségünk, hogy a mai megváltozott viszonyok között, más nehézségek, más veszélyek között hivatásunk magaslátán maradassunk és ebben a reám nézve ünneplés pillanatban, amidőn hivatalomat elfoglalom, arra kérem Istent, hogy ezt az élő hitet éléssze, fejlessze, erősítse mindnyájunkban!

A gyakorlati theologia történetének főirányai.

Irtta: Ravasz László.

(Folytatás.)

Harnacknak sokat köszön *Achelis*.³⁰ Műve terjedelemben legnagyobb disciplina egész irodalomtörténetében, történelmi anyagot pedig annyit ölel föl, amennyi csak egy nagy szorgalmú német professzor „Lebenswerk“-jétől telhetik. Szerinte gyakorlati theologia az egyház életműködéséről szóló tudomány. Ez az életműködés pedig *szükségyszerű*, mert az egyházzá létel nem önkényes társulás, hanem bizonyos tényezőkből feltétlenül következő életactus, az egyház *természetének* kifejlése.

Másodszor ez az életműködés normatív, vagyis az Isten igéjének, mint vezérlő erőnek, megfelelő. Ennélfogva nem az ősi egyház a normaadó ideál, hanem az Ige, maga Krisztus; hiszen az ősi egyház is épen olyan történelmi alakzat, mint a miénk s nem azért bír bizonyos tekintéllyel, mert közvetlen Jézus után alakult, hanem azért, mert bizonyos elveket jobban megvalósított. Ha az egyház a Krisztus teste, akkor fejlődésére más norma nem lehet, mint a Krisztus szelleme, a logos. Innen van az egyházban egy örök vonás: lendület fölfele. Célja pedig ennek az élettevékenységnek: az önmegvalósulás, amely nem egyéb, mint istenországa. Ennek az önmegvalósulásnak van egy specificus bibliai neve: az épülés, *oikodomia*. Valami meglevő épül, még pedig — önmagától, egy belső életerő hajtása alatt. E tevékenységnek maga az egyház az alanya, de maga a tárgya is. Mondhatnók, hogy a legfelsőbb alanya a Christus, de felesleges, mert úgyis subintelligitur. Hisz az egyház a congregatio sanctorum; vagyis olyanok gyülekezete, akik a Krisztusba beoltattak, *akikben a Krisztus él* s ha ez a gyülekezet a Krisztus teste: tevékenységének alanya maga a Krisztus. Épenezért elég ez a meghatározás: *a gyakorlati theologia az egyháznak magáépítése céljából végzett öntevékenységről szóló tudomány.* (p. 25.) Felosztásánál tehát az egyház természetéből kell kiindulnunk. Nem lehet ezt levezetni fogalmi úton; a szabad életműködést meglátni és tapasztalni kell. Mindenekelőtt az egyházi szervezet alárendelendő az egyházi szolgálatnak, mert *causa finalis* emebben, illetve az építésben rejlik; *causa efficiens*ként szerepelhetek legyen a történelmi fejlődés fordulói. Az egyháznak pedig háromféle modusa van: egység, szentség és egyetemesség; aszerint tehát, amint e modulusok közül valamelyik praevaleal, kapjuk meg az osztási alapot. Az egyház egysége abban áll, hogy »derselbe Herr der Haupt Aller ist, derselbe Glaube, diesebe Liebe, diesebe Hoffnung, derselbe Beruf bei Allem indentsch ist.« (p. 35.) Ez az egység a kultuszban jut kifejezésre, melyben vannak állandó formális elemek és változó tartalmi elemek. Az egyház *szentsége* abban nyilvánul, hogy nem önkényes társulás, hanem Istennek a Krisztusban meg-

jelent kegyelmén alapuló közösség. A Krisztus önmagát adta e közösségnek (igében és sacramentumban), feladata tehát, hogy az üdvösséget megőrizze és tagjaiban teljességre vigye. Ez történik az ige szolgálatában a meglevő gyülekezet javára (homiletika) az ige tanításában a fejlődő (levő) egyházra (katechetika), végül az ige alkalmazásában az egyesekkel szemben (poimenika.) Azonban az egyház vallástársadalmilag is tagozódik, amely nem egyéb, mint a szociális poimenika és ezt nevezi szerzőnk koinonikának. Az egyház egyetemessége azt involválja, hogy általános java legyen az üdv minden népeknek. A világ megváltása, az emberiségnek Istennel való kibékítése, az egy akol és egy pásztor eszméje szükségképeni folyamánya az egyház természetének. Ez a misszió. Kétféle fajta van: pogány és zsidó misszió. Végül az egyház nemcsak elvont, ideális hatalom, hanem jogi alakzat, mely politikai és történelmi viszonylatban él. Az erről szóló tudomány a Kybernetika és transgrediens tudomány, amennyiben tárgyát az egyház szervezetének ismeretét egy rajta kívül eső célnak: a gyülekezeti épülésnek szolgálatára kötelezi. Achelis nagysága az előző művek után egyszerre szembetűnik. Ő tudta először egyeztetni az egyházi tevékenység fogalmában a szükségszerűséget, a normatív erőt, az Igét, mint centralis tényezőt. Az épülésnek is helyes és igaz magyarázatot adott, a felosztást genetikusan és finom analysissal hajtotta végre. Végre valahára oly jól esik a speculatio visszautasítása az üde, meleg étellel szemben, hogy felkiáltunk Góthéval³¹

szürke minden elmélet, barátom,
de zöld az élet aranyfája!

Nagy érdeme, hogy a sokat feszegetett belmisszió kérdését megoldotta, amikor az egyház szükség-szerű élettevékenységei közé sorozta a koinosist, a vallásos társulást és annak is alanyául magát az egyházat téve, a hivatalos pásztori karral helyes viszonyba hozta. Hibája az erős confessionalismus, lutheri irányban, s egy obiectív egyházi hitnek a fölvétele, amely kötelezi minden ő hirdetőit.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítünk, ami szerkesztőségünkbe elküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

Böhm Károly axiologiája.

(Az ember és világa. Philosophiai kutatások. III. rész: Axiologia vagy értékstan. Kolozsvár, 1906. Stein J. bizományosa. Ára 6 K.)

II.

(Folytatás.)

Össze kell foglalnunk az alapkoncepció főjellemvonásait, hogy az új rész beleilleszkedését megértsük. Tudva, hogy *Az ember és világa* a kriticismus rendszeres és igazolt továbbfejlesztése, a kérdés ez: mi volt a Kant tanának gyökere s hogy kapcsolódik e gyökérszálhoz, inkább: hogy sarjad belőle a Böhm tana.

Kant örökbecsű műve annak kimutatása volt, hogy az ismerésben épen olyan fontos, nemcsak: sokkal fontosabb munkát végez az ismerő alany, mint aminőt a lélektani aspektusok (Locke) tulajdonított neki. Az ismeretet a szellem nem pusztán befogadja, hanem maga alakítja, a pusztá érzéki adatokat a maga szemlélési formáiba önti s ő ruhazza fel értelemmel, jelentéssel az értelmetlen benyomások tömegét. Az ismerő En ezen preformált arravalóságait nevezte Kant az ismerés a priori elemeinek s ezek kutatásával a filozófiai munka jellemét alapján meg-

³⁰ Lehrbuch der praktischen Theologie I—II. 1898. Leipzig, s apróbb essayk.

³¹ Faust I.

változtatta. Többé nem az ismeret lélektani előállítása volt a főkérdés, hanem az, hogy milyen az ismerő szellem alkata, mely ilyen meg ilyen ismeretekkel tényleg bír. Ezen a priori elemek felkutatása ennél fogva a filozófia sajátos tárgya; s csak most nemesedhetett a metafizika pozitív tanok rendszerévé, mikor végre megtalálta a kulcsot azokhoz a végső valóságokhoz, melyek az ismeret előállításához nélkülözhetetlen szükséges voltokkal tesznek bizonyosságot arról, hogy pozitív, tényleges alkatrészei ismerésünknek. Azért nevezte őket Kant azon erőknél, melyek a tapasztalást egyáltalában lehetségessé teszik.

Ezeket az a priori elemeket ott találta Kant már az érzéki észrevevés munkájában; a szellem fonja az érzéki észrevétel adatai köré a tér és idő formáit; tér és idő alanyi járuléka a képekhez. Hasonlóan alanyijáruléka az oki összefüggés hálózata a képek közt: a jelentések sokfélesége, melyet a *lényeg* központi gondolata körül helyezünk el; s alanyi járuléka ezen mi képeink alanyilag rendezett világának egész rendje és szépsége, melyet a három eszmével viszen bele az ész az ő világába.

Ez a subjektívizmus ugyanis szükségképpen következett a Kant álláspontjából: amit mi emberekül magunkénak mondhatunk, az az alanyilag készült kép, melyet szintén az alany rendez jelentő világképpé, melynek központjában áll az Én teremtő hatalmával. Ez volt értelme a fordulathoz, melyet Kant a Copernikussal való hasonlattal illusztrált: hogy az ismerő szellem maga alakítja világát az ő képeiben.

Hogyan? Tehát nincs külvilág? Nincs reális tárgyi valóság? Nemcsak a közfelfogás, amely ösztönszerűleg tapad a naív realizmus vaskosságához, hanem a metafizikai ösztön realizmusa általában ezen a ponton akadt fönn. Pedig a meghökkenés éppen olyan fölösleges, mint a mennyire indokolatlan a gúnyolódás, melyet pl. Fichtével szemben megengedtek maguknak hivatott és hívatlan bírálók. Mind a kettő a subjektívizmus alapproblémájának félreértéséből fakadt. A legtúlzóbb sophistának se jutott soha eszébe tagadni az u. n. külső tárgy lételetét, hanemha magán akarta *ad absurdum* redukálni zavart előzményei hibás következtetését, az első fa, mely szemébe tűnt, meggyőzhette a külső tárgy valóságáról:

S ha nem hiszed, hogy mindez való.
Lépen bök egy rúd és megrug a ló.

a mi elég csattanós bizonyíték. De a subjektív ismeretelmélet kérdése nem az: van-e külső tárgy, hanem az: hogy ismerhetjük meg egyáltalában a valóságot? S erre a felelet: az egyetlen mód a valóság megismerésére az, hogy képet alkotunk róla. Ez a kép az alany alkotása s ilyen megfontolás érteti meg a tételt, hogy azt a külső tárgyat mi csupán a mi alanyilag készült képünkben bírjuk. S csak aki e képeken *kívül* keres még valamit a világban — az ő képeiben, az fogja tudakolni, hogy hol van a „külső tárgy”? Holott pedig arról a tárgyról akár mennyit tud meg, ez mindig kép és semmi egyebet nem tudhat meg róla, mint amit annak a tárgynak képe összefoglal. Ez volt a subjektivistikus álláspont kétségtelen igazsága Kantnál s a kutatás további irányát ennek ismeretelméleti taglalása szabta volna meg.

Azonban éppen a forduló ponton hajlott el magának Kantnak is gondolkozása az alapiránytól; az utolsó lépést nem tette meg. Azt a következőt, hogy a mi világunk a mi képeink, Kant nem vonta ki; még ott maradt nála is a képeken *kívül* a dolgok megismerhetetlen lényege, a Ding an sich, e rejtélyes magán való. Ezzel pedig ő maga nyitott ajtót annak a csapongó fantazirozásnak, mely józan alkotását évtizedeken át hátraszorította. A pozitív ismereti tények kútatása helyett az ész megittasodott a végtelenbe vezető perspektíváktól, melyek ezen magán való titokteljes mélyéből emanáltak — állí-

tólag, mert a valóságban Schelling és követői kalandos képzeletéből özönlöttek elé. Kant alapvető gondolatai akkor sem tudtak teljesen szabadulni e rajongó romantika varázskörétől, mikor a *vissza Kant-hoz!* jelszó nyomában a materializmustól megingatott spekulatív meggyőződések új alapozásért fordultak a szerényebb perspektívájú, de biztos alapú kritikákhoz. Az új Kantianusok is inkább a rendszer ellenmondásait igyekeztek elenyésztetni, ahelyett, hogy az alaptalanok következetes végiggondolásával Kant elhajlását felderítették s ennek zavaró hatását megkorrigálták volna. Egy Kanton felül emelkedést kíván; de csak ettől a fellendüléstől lehet remélni Kant tanainak befejezését és betetőzését.

S ezen a ponton csatlakozik Böhm műve Kant-hoz: ott veszi fel a fonalat, hol a Kant kezéből kisiklott s azt a szálat éppen, melytől az ember és világának magyarázata legfőbbképpen függ.

(Folyt. köv.)

Tankó Béla.

Megjelent: „Eredeti egyházi beszédek” írta: Simon Elek vadasdi ev. ref. lelkész. Ára 3 korona. Megrendelhető Marosvásárhelyt az ev. ref. kollegium könyvkereskedésében Mároányi Arthur bizományos úrnál a főtéren. Addig is, míg ismertethetők, ajánljuk.

GYÁSZROVAT.

Gombos József evang. reform. I. éves theologus életének 22-ik évében, folyó évi május 3-án este fél 10 órakor keresztyéni alázatossággal és türelemmel viselt betegség után meghalt.

A megboldogult Rogonfalván született becsületes székely szülőktől. Onnan hozta magával azt a puritán jellemet, amelyvel rövid élete alatt oly sok barátot, tisztelőt szerzett magának. Tanulmányait a székelyudvarhelyi ev. ref. főgimnáziumban kezdette, hol kitartó szorgalma, munkaszeretete által első helyre küzdötte fel magát — bár akkor is nem egyszer kényszerítette betegsége munkája elhagyására. Középkiskolái végeztével a kolozsvári theol. fakultásra iratkozott be, de magával hozott betegsége már annyira megviselte, hogy egy fél évig sem maradhatott itt, kénytelen volt hazamenni. Hiába való volt a szülők minden fáradsága: szeretett gyermeküket nem tudták megmenteni. Három hónapig tartó kínos szenvedés után, mely a különben is vallásos keblet még inkább erősítette, április 3-án kiszenvedett. Temetése 5-én volt szülőfalujában nagyszámú közönség jelenlétében, mely alkalomra theologus barátai koszorút küldöttek. Nyugalma legyen csendes!

KÜLÖNFÉLÉK.

Lapunk mai száma a közbeesett áldos-csütörtök miatt egy napot késétt.

Tisza István gróf főgondnoki programbeszédét, mely a sajtóban oly különbözőleg ítéltetett meg, mai számunkban egész terjedelmében és szó szerinti szövegében közöljük olvasóinkkal, hogy kiki maga alkothassa meg róla véleményét. Mi úgy látjuk — amint vártuk is — hogy Tisza gróf a jobb és halfelöli tévelygések közt bölcs lélekkel, világos pillantásokkal ismeri fel úgy vallásunknak lényegét, mint egyházunknak és híveinek feladatait. Hogy az „Alkotmány” a klerikalizmus és ultramontanizmus emlegetése miatt prűszköl, a zsidó „Eggenlőség” pedig azt a tételt kifogásolja, hogy „az igazi tudás és műveltség a keresztyén világnézetre vezet”, ez csak természetes következménye az igazság őszinte kimondásának s csak emelik a beszéd jelentőségét, melyet újólga olvasóink figyelmébe ajánlunk.

A kolozsvári ref. kollégium igazgatósága most küldte szét az ez évi vizsgálatok sorrendjét. Május 6—11-ig van a VIII. o. vizsgálat és érettségi írásbelije; jun. 3—22-ig a többi osztályoké. 26—29-ig az érettségi vizsga.

A kolozsvári ref. kollégium alapításának 300-os ünnepélye alkalmából az iskola volt tanítványainak egy lelkes csapata felhívást bocsátott ki a volt tanítványtársakhoz, hogy adományaikkal tegyék lehetővé e szép évfordulónak valamely alapítvánnyal való megörökítését. Szép gondolat, melyet mi is az érdekeltek szives figyelmébe melegen ajánlunk.

A hajduböszörményi Bocskay-szobor leleplezése s vele kapcsolatos ünnepek, melyek országos érdeklődést keltenek, június 2-án lesz nagyjában már a múlt évben közölt program szerint.

Az Emke ünnepi közgyűlése. Május hó 5-én Árpád halálának ezredik évfordulója alkalmából szép számú városi és vidéki közönség jelenlétében tartotta meg az Emke, az ország legnagyobb kulturális intézete, ünnepi közgyűlését. A közgyűlést gr. Béldi Ákos nyitotta meg, sajnálattal adva tudomására a közgyűlésnek, hogy az állami iskolák felállítására a veszélyeztetett helyeken azért ütközik akadályba, mert az állam épületet nem ad, a felekezett pedig nem tudván önerején felállítani, a nemzeti pusztulás folyton fokozódik, ha a társadalom segítségül nem jön. „Kérünk kell — úgymond — a hazafiakat és honleányokat, hogy az egyesülettől ne sajnálják az alapítványt, vagy az évi 4 K. tagsági díjat, melyet az alakuláskor oly alacsonyra azért tettünk, mert a nemzet száz-ezreit reméltük tagul a lobogó alá s ily módon csakugyan lehetne csodát teremteni...“ Ezután dr. Márki Sándor, egyetemi tanár, olvasta fel Árpád halálának ezredik évfordulójára írt tartalmas beszédét, melynek végén azon hó vágyának ad kifejezést, hogy „a hazát tovább építő munka zajában is ott legyen és különösen a munkások szívéből ne hiányozzék az az érzés, amely ezer gond és aggodalom közt is bízik nemzete jövőjében“. Majd Nagy Károly, teológiai tanár, foglalkozott azon igényekkel, melyeket újabban az Emkével szemben a társadalom támaszt, mely szerint az Emke a kulturális feladatokon túl önálló közgazdasági intézményeket is létesítsen. Visszatekintve az egyesület 23 éves múltjára, arra a meggyőződésre jutott, hogy ebben a tekintetben az Emkét vád nem illeti meg, amennyiben vagyona egyharmadrészét a kis emberek szolgálatára költötte le 50 évre, nemcsak, hanem megindította az állami telepítési akciót, felállította a székely iparkamarát, hitelügyet javított, mezőgazdasági és ipari kiállítást rendezett stb. stb. Szóval ezirányú működését is méltán felállíthatja az objectív kritika ítélőszéke elé. Kívánatosnak látja, hogy az állam a társadalom hathatósabb támogatása által tegye lehetővé, hogy az egyesület célját minden irányba kívánalmá szerint szolgálhassa.

A vallásfelekezetből kilépés felülvizsgálata. A vallás- és közoktatásügyi miniszter, egy előfordult esetről kifolyólag, egy vallásfelekezetből való kilépés tárgyában hozott elsőfokú határozatnak a felülbírálása kérdésében elvi jelentőségű határozatot hozott, amelyből kiemeljük a következőket: A miniszterium eddig is már több esetben mint másodfokú hatóság döntött a vallásfelekezetből való kilépés és áttérés ügyeiben fölmerült vitás kérdésekben és csak kivételes esetekben bízta a fokozatos elbírálást a közigazgatósági hatóságokra. Arra való tekintettel, hogy többnyire csak tények megállapítása és alakszerűség megtartása alkotja a vizsgálat tárgyát, és mert a törvényekben és rendeletekben meghatározott szabályoknak egyöntetű alkalmazása ezekben az ügyekben kívánatos, — ennélfogva az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg, megállapodott abban a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy a vallásfelekezetekből való kilépés, vagy áttérés alakszerűségénél fölmerülő vitás kérdésekben elsőfokban a járási főszoigabíró, illetőleg polgármester illetékes a határozathozatalra és az eme határozathozat ellen esetleg beadott felebbezések felől a másodfokú s egyszersmind végleges döntést a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak tartja fenn.

A „Konfirmáltak Egyesülete“ Désen i. év március hó végével fejezte be téli felolvasó és munkaestélyeit. Alig egy éve fenálló egyesület nagy buzgalommal látott a Krisztusi eszmék társadalmi uton való terjesztéséhez, erősítéséhez. És áldja az Urat, hogy az elvetett mag nem esett kősziklára. Felolvasó estélyt 1906. október havától kezdve hatot rendezett, minden hó második vasárnapján. Ezek az estélyek nem csak gyönyörködtették a hallgatókat, hanem az ott elhangzó igaz, vallás- és erkölcsi alappal bíró, lélekemelő felolvasásokon kívül ének, szavalat, zene mind-mind, ha csak egy lehelettel is, irányították az evangéliumi magot a termékeny talaj felé.

S hogy csakugyan termelt 30, 60 sőt százannyit, azt legjobban bizonyította az estélyek iránt városszerte mutatkozott rendkívüli érdeklődés. A megyeház nagyterme szűknek bizonyult a közönség befogadására. A tetszés szerinti belépődíjból összegyűlt tiszta jövedelem meglehetősen gyarapította az egyesület erejét a könyörülő szeretet gyakorlásában. Munka-estélyeit szintén októbertől kezdve tartotta a ref. leányiskola helyiségeiben hetenként egyszer, csütörtökön, belépődíj nélkül. Ezek a munka-estélyeken az összegyűlt nőtagok eleinte az egyesület által vásárolt anyagból szegény gyermekek részére ruhát varrtak, később saját kézimunkájukon dolgoztak. Munkaközben szellemi táplálékot a bibliai példázatok, meg más hasonló irányú olvasmányok, egyházi énekek és alkalmas költemények szolgáltattak. A munka-estélyek nagyban segítették az egyesületet törekvésének magasztos célja felé; segítették különösen az ott uralkodó közvetlen, családi hangulat által. A társadalom különböző osztályaihoz tartozó tagok érintkezésében, együttműködésében mintegy testet öltött Isten országának gyöngéd melegével elkísért minden résztvevőt ki az életbe, hol a szeretet ereje képes csak ellentállani az anyagi érdekek hideg önző kísértésének. Vajha a „Konfirmáltak Egyesülete“ buzgó és már a kezdet kezdetén is oly sikeres munkálkodás minél több követőre találja, hogy a jövő husvét győzedelmi énekeibe általános dicsekedésünk vegyüljön az Ur nevében.

Kérés és köszönet. A segesvári ev. ref. egyházközösséghez tartozó sárpataki ev. ref. egyházközösség templomépítési költségeinek fedezésére, könyöradományokért fordultunk hitrokonaikhoz abban a reményben, hogy ezen elszigetelve élő kicsiny egyházunkat, mely csaknem magára hagyatva is századokon át megtartotta hitét és nemzeti mivoltát, a nagy közönség megfogja segíteni filléreivel. Ámde a kiküldött gyűjtővek olyan feltűnően csekély számban küldettek vissza, hogy kénytelenek vagyunk ismételtelen kérni azoknak bármi csekély adománnyal való szives visszaküldését. Eddig a következő adományok folytak be:

(Harmadik közlemény.) Nádudvari ref. egyház 4 kor., Mezőbándi ref. egyház 2 kor., Mezősasi ref. egyház 2 kor., Nierkei ref. egyház 5 kor., Nagyalambfalvi ref. egyház 2 kor., Nyirbogáti ref. egyház 2 kor., Incze Lajos ref. lelkész 2 kor., Somogyvirálói ref. egyház 2 korona, Szatmárnémeti ref. egyház 5 kor., Hajduszoboszlói ref. egyház 5 kor., Krei ref. egyház 3 korona, Magyarói ref. egyház 3 kor., Szentesi ref. egyház 2 kor., Zsibó és Vidéke takarékpénztár 5 kor., Tószegi ref. egyház 2 kor., Tabajdi ref. egyház 1 kor., Gyulai ref. egyház 1 kor., Sárkereszturi ref. egyház 2 kor., Hódmezővásárhelyi gymnasium ifjúsága 2 kor., Mezőturi takarékpénztár 10 kor., Bogyiszlói ref. egyház 3 kor., Kurjenői takarékpénztár 20 korona, Kézdivásárhelyi takarékpénztár 42 kor., Leczméri ref. egyház 3 kor. 90 fill., Udvarhelymegyei takarékpénztár 20 kor., Szatmári gazdasági és iparbank 10 kor., Gégényi ref. egyház 1 kor., Nagybányai ref. egyház 2 kor. — Fogadják a szives adakozók, kik fillérekkel egy szent ügyet segítenek elő, az egyházközösség nevében meleg köszönetemet. Segesvár, 1907. április 15. Balázs Imre, ev. ref. lelkész.

Nyilvános köszönet. Tek. Imre József gyógyszerész egyházi gondnok úr és neje Király Etelka úrnő b. e. Zoltán fiok emlékére egy művészi kivitelű úrasztali ezüst kelyhet ajándékoztak a csúcsai ev. ref. egyháznak, mintegy 120 korona értékben. A vallásos és nemeslelkű adakozók, kik a szó legnemesebb és legvalódibb értelmében királyi népség és szent papság, kik áldott lelküknek teljes erejével, vallásos szívüknek önzetlen szeretetével munkálják hazánk és egyházunk javát, becses adományaikért fogadják úgy a magam, mint a csúcsai ev. ref. egyház híveinek hálás köszönetét. Csúcsa, 1907. április 14-én. Barabás Árpád, ev. ref. lelképásztor.

Szerkesztői üzenetek.

H. I. — Bűrös. Megkaptam s jövő számban közlöm. Levél meg.

S. A. — Balavásár. Egy könyvnek lekölzlése egy heti lapban — lehetetlen. Más a vallásitanítás tantervéről értekezni, akár példákkal illusztrálva is. Kívánságodhoz képest viszaküldöm.

HIVATALOS RÉSZ.

Szám 423—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a kézdi egyházmegyébe kebelezett *kézdimartonfalvi* egyházközség lelkipásztori állására pályázat hirdetik.

Javadalom: 2441—1905. ig. tan. szám alatt megerősített díjlevél szerint: 1. lakás, gazdasági épületekkel és kerttel; 2. 8 hold szántó és 2 hold kaszáló haszonélvezete. Értéke 168 K; 3. Kézpénz az ehker. és egyházi pénztárból, alapítványi kamattjövdelemből és hivatoktól együtt 204 K 40 fill.; 4. ős- és tavaszgabona kepe. Értéke: 366 K 90 fill.; 5. Stóla 11 K 60 fill.; 6. 1600 koronára való állami kiegészítés összege 880 K 85 fill.; 7. az áll. el. iskolás gyermekek vallásos oktatásáért 100 K évi tiszteletdíj.

Kötelességek: a kézdimartonfalvi anyaegyházban a rendes lelkipásztori kötelességek végzése, az iskola ref. növendékeinek vallásos oktatása és a hatolykai fiókegyházközségben fölmerülő lelkipásztori teendők végzése.

Pályázati határidő: 1907. június hó 20.

Kellőleg felszerelt folyamodványok Bodor Géza esperes afiához küldendők. Alsócsernáton (Háromszékmege.) Kolozsvárt, 1907. május 7.

_____ *Bartók*, püspök.

Sz. 420—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett *iklandi* anya- és *kaáli* leányegyházközség lelkészi állására pályázat hirdetik.

Díjlevél szerinti javadalom: tisztességes lakáson, kerten és melléképületeken kívül, földhaszonélvezet: 7 hold 1339□-öl tagosított szántó és kaszáló értéke 66 kor. Kézpénz az egyházközség pénztárból 7 kor. 22 fill., kamarai jövedelem az egyházkerület pénztárból 78 kor. 78 fill., terményjövdelem pénztértéke 354 kor. 17 fill., összes jövedelem 506 kor. 17 fill., kiadás 25 kor. 65 fill., marad 480 kor. 52 fill., állami kiegészítés 1119 kor. 48 fill., összesen 1600 kor.

Pályázati határidő 1907. jun. 2.

Folyamodványok minősítéssel és a pályázat tartama alatt kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelten Ravasz János esperes aához küldendők Nyárádszeredába.

Kolozsvár, 1907. május 6.

_____ *Dr. Bartók*, püspök.

Sz. 407—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett *harangláb*i lelkészi állásra pályázat nyitnak.

Díjlevél szerinti javadalom: 1. Tisztességes lakás gazdasági melléképületekkel és 684□-öl kerttel, 2. földhaszonélvezet (5 h. 1098□-öl) 60 kor., 3. kézpénz, többféle járandóságok 188 kor., 4. termény (kepe) értéke 400 kor. 84 f., 5. munkabeli szolgáltatások értéke 23 kor. 34 fill., 6. stóla 26 kor., összes jövedelem 698 kor. 18 fillér, melyből 126 kor. 75 f. engedélyezett kiadás. Állami kiegészítés 1028 kor. 57 fillér.

Kötelességek: az anyaegyházban teljesítendő rendes lelkészi teendőkön kívül, a désfalvi leányegyházban minden harmadik vasárnap délelőtt istenisztelettartás és évenként hatszori urvacsoaraosztás.

Pályázati határidő 1907. május 30.

Szabályszerűen felszerelt folyamodványok Nagy Domokos esperes aához küldendők Kutyfalvára.

Kolozsvárt, 1907. május 2.

_____ *Dr. Bartók*, püspök.

Sz. 400—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erd. ev. ref. egyházkerületben a dési egyházmegyébe kebelezett *szinpei körlelkészi* állásra pályázatot hirdetek.

Javadalom: 1. tisztességes lakás melléképületekkel, 1000□-öl kerttel, 2. a szinpei és mányai határon 39 hold, 875□-öl szántó, kaszáló, legelő haszonélvezete. Értéke: 320 korona. Minden adóját a lelkész köteles fizetni. 3. A hivatoktól járó kepe értéke 104 kor. 60 fill., 4. missziói segély negyedévi előleges részletekben 600 kor., 5. alapítvány kamattja 43 kor. 14 fill., félelvi utólagos részletekben, 6. stóla átlagos értéke 8 kor., összes jövedelem 1075 kor. 74 fill., engedélyezett kiadás 407 kor. 53 fill., tiszta jövedelem 668 kor. 21 fill., állami kiegészítés 79,057—900 sz. miniszteri rendelettel 931 kor. 79 fillér.

Kötelességei: a szinpei anya-, a mányai-, tömezsnyei-, magyar- és oláh-bogáti-leányegyházakban a körlelkészség részére kiadott utasítás szerinti teendők végzése; a szinpei anyaegyházban az ev. ref. tankötelesek oktatása, a kántori teendők végzése az összes egyházakban.

Pályázati határidő: május hó 30.

Lelkészi minősítvánnyal szabályszerűen felszerelt folyamodványok a püspöki hivatalhoz küldendők.

Kolozsvárt, 1907. május hó 2.

_____ *Dr. Bartók*, püspök.

156—1907. szám.

KÖRLEVÉL

a kollégiumok méltóságos t. Elüljáróságához, az egyházmegyék nt. Espereseihez s az iskolaszékek nt. lelkész-Elnökeihez.

Az 1906. évi egyházkerületi rendes közgyűlés 74. jkvi sz. határozatával utasításul adta igazgatótanácsunknak, hogy „*felekezeti népiskoláink államosítása körül a legnagyobb körültekintéssel s felekezeti érdekeink minél messzebb menő megóvásával járjon el és semmi esetre se engedélyezzen államosítást olyan helyeken, ahol az egyházi és iskolai szükségletekre most fizetett évi adózása a hivatoknak az azon helyen lakó református hivatok állami egyenes adójának 5%-át eléri.*”

Felkérjük ennek alapján a t. Címet, hogy jövőre az iskola-államosítások alkalmával e közgyűlési határozatot is szem előtt tartani sziveskedjék.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1907 április hó 19-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Dr. Kálmán János,
tanügyi-előadó h.

Sz. 310—1907.

KÖRLEVÉL

a görgényi egyházmegyéhez.

Hivatkozással az egyidejűleg postán minden egyházhhoz külön megküldött „Országos reform. lelkészi nyugdíj- és özvegyárvai gyámintézet” C) végrehajtási utasítás 5-dik §-ára, felkérem az összes lelkész atyafiákat és az egyedül érdekelt marosvécsi énekvezér aát, hogy nevezett §. a), b), c), d) és e) pontjaiban részletesen körülírt okmányokat jelen év aug. 1-ig — sürgetés bevéára nélkül — sziveskedjenek hozzám beadni.

Gernyeszeg, 1907 május 5.

Csekme Ferenc,
görgényi esp.

Sz. 314 1907.

KÖRLEVÉL

a dési ev. ref. egyházmegye tiszteletes lelkipásztoraihoz.

A Kovács Endre-féle alapítványnak 1906. évi július hó 1-től 1907 július hó 1-ig járó 4% kamataihoz igényt tartó lelkésztársaimat felhívom, hogy eziránti folyamodványait folyó hó végéig hivatalomhoz terjesszék be.

Múlt évi 387. sz. felhívásomban említett körülmények között lévő négy lelkész folyamodványa fog figyelembe vétetni.

Smagyarberkeszen, 1907 május hó 5-én.

Pap István,
esperes.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖK ÖN.

Békesség legyen az Atyafiaknak és szeretet a hittel egybe az Atya Istentől és az Úr Jézus Krisztustól!

Az utolsó szó, amelyet a tanítványok Mesterük ajkáról hallottak az a fenséges ígélet volt, hogy „veszíték a Szent Léleknek erejét” és a nemes megbízatás, hogy léstek nékem tanuim Jeruzsálemben is és egész Judeában, Samariában és a földnek mind végső határáig” (Ap. Csel. I. 8.).

És a mikor a pünköst napja eljött volna és a tanítványok mindnyájan egy akarattal együtt volnának és mind egyetemben foglalatosak lennének az imádkozásban és a könyörgésben: imé tényleg nagy hirtelenséggel lón az égből mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése, mely eltelé az egész házat és látának kettős tüzes nyelveket és megtelének mindnyájan Szent Lélekkel. És az a megfélemlített Péter, aki annak idején a főpap udvarán háromszor tagadta meg Mesterét, most előáll bátran, nyíltan, erős hittel, rendíthetetlen meggyőződéssel, szent lelkesedéssel s tanubizonyosságot tesz ama názáretbeli Jézus mellett, aki valóban megbizonyítottatott Istentől hatalmas erők, csodatételek és jelek által, melyeket Isten cselekedett ő általa, Istentől bocsáttatott férfiúnak lenni.

A búcsuzó, a mennybe menő Jézusnak az Olajfák hegyén tett ígérete betölt, a Szent Léleknek erejét vett tanítványok pedig tanui lettek neki Jeruzsálemben, azután Judeában és a földnek mind végső határáig.

A Krisztus amaz anyaszentegyháza, amely az első pünköst napján alakult meg a Szent Lélek ereje által és a mely azóta terebélyes fává növekedett, ma is örököse a mennybe ment Jézus ígéreteinek, de egyszersmind az anyaszentegyház minden egyes tagjának ma is az a nemes feladata és az Úrtól reá bízott szent kötelessége, hogy legyen „tanuja” a Krisztusnak, aki adatott nekünk vált-ságunkra és üdvösségünkre.

Az Isten a maga kegyelméből nemcsak elkészítette a mi számunkra azt a nagyszerű tervet, amely szerint minket üdvözíteni akar; nemcsak elküldötte az Ő egyetlen egyszülött Fiát, hogy valaki hiszen Ő benne el ne vesszen, hanem örökéletet vegyen; nemcsak kiválasztotta öröktől fogva azokat, akiket megtartani akar: hanem Ő maga adja nekünk Szent Lelke erejét, hogy az tegyen minket a Krisztusnak híveivé, igaz tanítványaivá, hűséges tanuivá, hogy életünkkel és cselekedeteinkkel mindeneket meggyőzhessünk afelől, hogy nem adatott más név mennyen és földön, amely által megtartathatnánk, hanem csak a Krisztusnak neve, akinek legyen dicséret és dicsőség mindörökké!

Azért, ha vagyon bennünk valami keresztyéni intének helye, ha van a szeretetnek valami gyönyörűsége, a Szent Léleknek valami társasága és ha vannak igazi szívből való könyörületességek; legyünk egyenlő indulattal, legyen egy szerelmünk, egy értelmünk és akaratunk, hogy semmit ne cselekedjünk versengés, vagy hiábavaló dicsőség által, hanem alázatosság által, minden mást nálánál jobbnak ítéljen lenni s az indúlat legyen bennünk, amely volt a Krisztus Jézusban is. (Filipp. II. 1—5.)

Hadd hirdesse e pünkösti ünnepek alkalmával is az Atyafiaknak a békességet és a Szeretetet a hittel egybe

theológiai fakultásunknak kibocsátott követe, ifjú atyánkfia. Legyen áldás az ő kimenetelén és a hívek között való forgolódásán! De nyugodjék meg az Úrnak Szent Lelke a gyülekezeteken is, annak szolgáin és mindeneken, akik szeretik a mi Urunkat és Jézus Krisztust és egyedül nála keresik az egy szükséges dolgot!

Boldog ünnepeket kíván

a kolozsvári ref. theol. fakultás tanári kara
s annak nevében:

Kenessey Béla,
igazgató.

Kolozsvár, 1907. pünköst havában.

Kerületünk egyházalkotmánya és az új zsinati törvény.

Az 1904-ik évben megnyílt zsinat által alkotott egyházi törvények a királyi megerősítést megnyerve: eljött immár az idő, hogy egyházkerületünk is elkészítse e törvényekhez a maga utasításait. Kerületünknek az utasítás elkészítésében a vezérlő szempont nem lehet más, mint egyfelől *egyházalkotmányunkból megtartani mindent, ami lényeges, elvi jelentőségű és gyakorlatilag értékes és szükséges, de a zsinati törvényből változtatás nélkül elfogadni mindazt, ami ezen korlátok között elfogadható.*

Az első szempontnak már eleget tett egyházkerületünk, midőn a Zsinat 556—1905. számú felhívásának eleget téve, 1906 évben tartott kerületi közgyűlés 17. 18. jk. számában szabatosan és kellő körültekintéssel megjelölte az Egyházi törvényektől eltérő jogait és alkotmányos szervezetét, amely munkálatait a kerület igazgatótanácsa 1206—1906. sz. alatt a zsinathoz fel is terjesztette, a zsinat pedig a a megerősített Egyházi Törvényvel együtt annak végén, mint *Függetléket* közre bocsátotta ez ezzel azokat elfogadta. — A második szempontnak eleget tenni most vált szükségessé.

Az erdélyi egyházkerületnek az 1906. évi közgyűlés által pontonként összefoglalt fentartásai lényegileg a következők:

1. Az erdélyi egyházkerület jövőben is gyakorolja azt a *jogot és szabadságot*, melyet részére az 1691. évi Leopoldin. m diploma biztosít és amelyet az A. C. I. része 1. címének 3-ik artikulusa nyújtott és amelyet az 1791. évi II. és III. artikulusok, valamint az 1868. évi XLIII. országos t.-c. 11. §-a is be-cikkelyeztek és megerősítettek.

2. Fentartatik a *püspök-választás* eddigi módja. (egyházkerületi választás).

3. Fentartatik az *egyházkerületi főgondnokok, egyházkerületi főjegyző, közügyigazgató, igazgatótanácsosok, hivatalnokok, kollegumok, theológia fakultás és egyházmegyék gondnokainak* eddigi választási módja.

Helyén való és az autonomikus elvnek megfe-

lelő lenne, hogy az egyházmegyei gondnokok, miként az esperes szintén 10—10 évre választassanak. Ellenben a kerületi és kollégiumi gondnokok élet-hossziglan.

4. Fentartatik a *Supremum Consistorium* helyébe az 1871-ik szervezet által léptetett *Állandó Igazgatótanács*.

5. Fentartatik a *több tagú gondnoki karok* szervezete.

6. Az állandó *közigazgatási testületek, tanácsok; jelesen kollégiumi előjáróságok, a zsinati törvény által megszabott formában, egyházmegyei tanácsok.*

7. Az *egyes elnökség* ügy, amint az jelenleg érvényben van.

8. A *házassági bíráskodás*, amely az 1894. XXX. t.-c. óta szünetel.

E szervezeti elapelvek fentartása mellett minden veszedelem nélkül lemondhatnánk mindazon egyházszerkezeti sajátságokról, melyek az erdélyi egyházkerület egyházalkotmányát jellemzik, s melyet nem minden gúny nélkül *erdélyi speciálításoknak* szoktak nevezni a testvér egyházkerületek. — Ha ezt nem is tesszük mindenkiben, de végrehajtani azt, amire az I. t.-c. (Egyházaikotmány) 8. §-a kötelez, minden vita nélkül el kell fogadnunk, mert a zsinati törvény is kényszerít reá. midőn azt mondja:

„A törvénynek az erdélyi egyházkerület alkotmányától el nem térő részletei, ideértve a zsinati képviselők választásának módját, továbbá a VI. t.-c.-nek az iskolai kormányzatot illető §-ait, ezt az (az erdélyi) egyházkerületet is kötelezik.

E kötelező törvényszakaszok a VI. t.-c. közoktatási szervezet 95—103. §-aiban foglaltatnak.

Nem lehet tagadnunk, hogy erdélyi egyházkerületünkben az *egyházi kormányzat* feletőbb *centralis-tikus* és akkora felelősséggel járó, (ha a felelősséget komoly értelemben vesszük), hogy azt központi kormányzat meg sem bírja. Decentralisációra és a felelősség megosztására van szükségünk, a kisebb fontosságú ügyek végleges elintézését az egyházmegyei adminisztrációra s a vele együtt járó felelősséget az egyházmegyéek vezető férfiainra kell bízunk és áthátalunk.

Mik legyenek azok az ügyek, melyek az egyházmegyei közgyűléseken véglegesen is elintézhetőek, arra érze a királyi megerősítést nyert Egyházi Törvények elégséges útmutatást adnak nekünk.

1. Jelesen az E. T. taxative felsorolja az egyházközség saját hatáskörében hozott mindama határozatokat, melyek csak *egyházmegyei és egyházkerületi* jóváhagyás után válnak jogerősekké (a—g), valamint a 22. §. megjelöli azokat az ügyeket is, melyek az egyházközségi (illetőleg képviselői) közgyűlés hatáskörébe tartoznak, (ingatlanok szerzése, elidegenítése, megterhelése, kölcsönfelvétel, közteherviselés megállapítása, újabb teher kivétele, presbiterium által oda terjesztett javaslatok.)

Az 56. §. a-t. pontjai azokat az ügyeket jelölik meg, amelyek az *egyházmegyei közgyűlés* elé tartoznak. A k. pont szerint „az építkezési ügyekre vonatkozó felterjesztésekben, ha azok felelősséggel megtámasztva nem voltak, az egyházmegyei közgyűlés véglegesül határoz.”

2. A 143. D. g. pontja pedig világosan megmondja, hogy a lelkipásztorok „hivatalos órákhoz kötött mellékfoglalkozást az egyházmegyei közgyűlés hozzájárulása mellett vállalhatnak.

Mind a két intézkedése az egyházi törvénynek olyan, amelynek alkalmazását, életbeléptetését erdélyi egyházkerületünkben is szükségesnek, sőt jótékony hatásúnak tartom. Az egyházközségek után csak az egyházmegyéek lehetnek képesek elbírálni, hogy kik űzhetnek *mellékfoglalkozást* az egyházi ügyek intézésének sérelme nélkül.

Az egyházkerület csak azokat a mellékfoglalkozásokat jelölne meg, amelyek lelkészek, tanárok és tanítók által egyáltalán nem űzhetők, mert vagy a papi hivatal *méltóságával*, vagy az egyházi élet *érdekeivel* egybe nem férők, pl. *nyereszkedő* vállalatokban való részvétel, *bor*, vagy *pálinka* árulás, vagy bármiféle *üzleti* foglalkozás.

Az építkezések között csak az iskolák és templomok nagyobb mérvű építésénél lenne a kerületi jóváhagyás szükséges, de ezen terveket a politikai megyék építési hivatala leülvizsgálván, itt is elég volna ezen építkezéseknek egyszerű bejelentése a kerülethez, tudomásul vétel végett, midőn e kerület csak akkor szólna bele az ügy érdemleges elintézésébe, ha valamely fontos körülmény azt szükségessé teszi.

3. A *díjleveleknek* kerületi megerősítése is csak akkor szükséges, ha *új díjlevélről* van szó, amely újonnan szervezett lelkészi hivatalok fizetését állapítja meg, vagy a már egyszer megállapított díjlevelet *alakítja át* s a régi fizetésen *változtatást* akar eszközölni. Díjlevelek csak *rendes* egyházi tisztviselők, *lelkészek*, *tanítók* és azon *oklevelés kántorok* részére adandók ki, akik e hivatalt nem *mellékfoglalkozásként* viselik.

4. Nagy körültekintéssel és megfontolással kell megoldanunk azt a kérdést, hogy miként alkossuk meg *egyházkerületünk közgyűlési szervezetét*. Csaknem negyven esztendő telt el azóta, hogy egyházkerületünk mai szervezetét megalkottuk, csaknem negyven év óta tart az elégtelenség, hogy egyházkerületi közgyűlésünk összealkotása tarthatatlan, békés és zajtalan munka helyett pártharcoknak, sokszor személyi érdekek tusájának a színtere. A többi testvérkerületekben egyremásra százra megy a kerületi közgyűlések tagjainak száma; nálunk szinte *négyszáz*. Oly szám, amely lehetetlenné teszi a higgadt tanácskozást. Szervezetünk ezen része már a születés pillanatában volt életképes. A szervezetben a lelkipásztorok merőben háttérbe szorultak és elkedvetlenedtek, mert csak az esperesek és jegyzők voltak a kerületi gyűlés hivatalos tagjai, s mellettük egy-két lelkipásztor, választott képviselő, holott a tanárok, akkor mintegy 30, mint ilyenek, mindannyian hivatalos tagjai voltak és hivatalos tagjai ma is, szám szerint 100-an, köztük azok is, kik *kormányi kinevezés* útján nyertek tanári széket. A gondnokok száma meghaladja a *százat*. A választott képviselők egyik ciklusban talán a világiak, a másikban a lelkipásztorok közül kerülnek ki nagyobb számban. E körülmény igen könnyen a világiak és egyháziak egymás elleni harcára vezet, s elvethegyezettárgvát egy áldatlan küzdelemnek.

Ha egyházkerületi gyűléseink egészséges életműködését biztosítani akarjuk, gondoskodnunk kell róla, hogy a mostani *tarthatatlannal nagy kiszárm felényire* apadjon s a *papi és világi*, valamint a *tanítói és tanári* elem kellő arányban legyenek tagjai egyházkerületi közgyűlésünknek, mely főfeladatának azt fogja tartani, hogy az egyházkerület Igazgatótanácsának működését irányítsa, számba vegye, ellenőrizze s az egészséges egyházi élet-tevékenységet minden irányban és az egész vonalon segítse és biztosítsa.

Veterán.

Schopenhauer aesthetikája.

Irta: Ravasz László.

Több szállal és szélesebben, mint a Bartók fejtegette problema, fonódik az axiológiai világképbe a Ravasz könyvének tárgya. A Schopenhauer aesthetikai tanai kapcsán az aesth. értékelés alapvető kérdései szükségképen sorra kerülnek, gyökereik finom boncolással megvilágíttatnak s az értékelés egészében

nyük kimutatása még becsesebb része e munkának, mint a Schopenhauer tanainak önmagában is értékes és jól összeállítása. A Schopenhauer aesthetikája ugyanis, gyanús mondja a Bevezetés, nem csupán filozófiatörténeti értékű, a nagy népszerűsítő tanai közül talán az aesth. fejtegetések finom részletei élnek maig legszívesebben a köztudatban s összeállításuk, a sok finomság beillesztése a rendszeres összefüggésbe, mindenképen nyereség. S ez a munka éppen a legelső ilyen rendszeres összefoglalása Schopenhauer aesthetikájának: már ez a idői elsőség is figyelemre méltó vonás egy filozófiai írói pályája első termékében; az összefoglaló pillantás széleskörűségét s a részletek fölé lendülés igazi filozófiai jellemét árulja el. Éppen ez a törekvés és pedig teljesen sikerült törekvés a nagy pesszimista gondolkörének súlypontjában való megragadására: ez teszi a mű igazi filoz. becsét, ennek jutalma a filozófus személyiségének és művének olyan megértetése, melyet csak az biztosít, ha a biztos magasabb álláspont szirtjéről tekintni a kavargó részleteket; azért tud szeretettel elmerülni a finom részletekbe és egyben biztosan rámutatni az alapok ellenmondásaira, a különböző szempontok megbírhatalatlan kavarodására s csak most nyerhetünk méltányos bírálatot a sokat bámult, tán éppen annyit ócsárolt külön életnézetéről, ha a legrejtettebb szálak irányát is e sokszínű rendszerben megmutatja az a magasabb állásfoglalás.

A megértés nyitját mindenekelőtt a filozófus személyiségében keresi a könyv: teljes joggal. Ha valahol, éppen a Schopenhauer bölcséletének megértésénél több, mint életrajzírói fogás, egyenesen a megértés kulcsa a rendkívül komplikált egyéniség rajza. Ez az életrajz. — önmagában is pompás, befejezett részlet — anélkül, hogy beleszédülne abba a manapság vígan keringő örvénybe, melyet a rendkívül szellemi jelenségek megítélésében az az elhamarkodva odadobott jelszó indított meg, hogy a rendkívül egyszerűen = pathológikus állapot: józan élességgel nyomonza ki a természeti örökség bús osztályrészből azokat a kibékíthetetlen ellentéteket, melyek köz. hánykódott ez a meghasonlott szellem, s melyeknek visszas dísarmonijára vígaszt keresett egy éppen ellenmondásokkal telt világképben, minő lelkén annak a vetületnek *prototypus*ja volt. Hogy vezet el a későbbi meghasonlás magvát az apai és anyai örökség ellentétessége, az akarat erendő gyengesége mint jegecedett ki a kielégíthetetlen eudaímonismus rejtegetett fanatizmusává, mint állt vele örökös harcban az intellektus klaszszik lendülete és művészi megáldottsága; hogy gyorsította a szakadást, meghasonlást a tanulmányok véletlen találkozására és az anya lelkületének mély különbsége, s mint talált Schopenhauer menedéket a művészet megváltó szerepének gondolatában: íme ezek a drámai elevenséggel felvonuló mozzanatok értetik meg az emberrel együtt tanait is.

Az elmélet kialakulásának megértéséhez egy másik kulcsa is van szerzőnknek: azon elméletek határának kútatása, melyek a rendszert tartalmilag és alakilag döntőleg befolyásolták. Ezek az ind. filozófia, Platon, Kant és Schelling tanai (a történeti teljesség kedvéért inkább, mint a logikaiért, a Schelling és Kant közt közvetítő Bouterweket említném még itt). Hogy olvadjak e sokképen ellenmondó hatások csodálatos egységbe az önkényes szerkesztés folytán, mely az emberi szellem ezer esztendőkönt át érlelődő alkotásaiból: saját maga kereséséből csak azt hasonlított s úgy hasonlította, amit s amint pesszimizmusának hangulatába bele tudott illeszteni; hogy került a közportha az aránylag sovány mag, melyből azonban fantáziája a legcsillogóbb gazdagságot tudta elővarázsolni, hogy a világ egy vak akarat megnyilatkozása, mely által eszközt teremt ma-

gának, hogy megsemmisítse magát: ez az ismertető rész tanúlsága, mely az aesthetikai tanok ezen alapjait éltető és élő elemekül oly plasztikusan állítja elénk, hogy Schopenhauer tanainak azon összefoglalásai mellett, melyeket irodalmunk felmutat, még mindig jelentékeny nyereség, különösen azon magasabb álláspont lendülete által, melynek ereje már a részek elrendeződésének hű utánképzésében nyilatkozik. Az egész rendszer alapelveinek és finom részleteinek ismertetését igéri a könyv s ezt adja is; a sok filozófiai műszó és fogalmazás árjában tanácstalanul álló olvasó csodálkozva fogja látni: mennyi közkeletű filozófia nyert otthont a Schopenhauer tanaiból a köztudatban.

Az ismertető rész léteendője természetesen az aesthetikai tanok bemutatása. Gondos részletességgel találjuk meg az elszórt nézeteket összefüggésük helyére állítva s a közönséges aesthetizáláson felül emeli már e részletet is a központi gondolatnak az egészen átlengő fénye: az aesthetika hívatásának kiemelése Schopenhauer rendszerében. En egészében elfogadom a tételt, hogy amint a filozófus személyiségéhez, úgy művéhez is a művészi szem. adia a kulcsot s a bizonyítást is, mely az aesthet. szerepét, központi jelentőségét kimutatja. Az aesthet. szemlélés Schopenhauer-nél a lét kif. jutól való megszabadulás egyik módja, az emberben objectíválódott akarat válságának egyik útja. Nem vezet ugyan el az egyetlen boldogsághoz, az akarat teljes megszüntetéséhez, nem vált meg örökre, de legalább edzi az akaratot a végső lépésre, a tökéletes *resignatio* szent ségének eléréséhez. Az aesthetika annál fogva ráé az igazán a váltság evangéliuma s a könyv lecsobb lapjai közül valók azok, melyeken e váltság a megsemmisülés után sóvárgó akarat megrag. kodásait rajzolja s a szem. mibe elmerülni végy. evangéliumának hegyi beszédét foglalja össze.

Mindezen szálak szétfejtése rendszer e társas közben lépésről lépésre tisztábban domborítja az ellenmondásokat, ragyogó dialektika s a szellemes könnyedség oly könnyen elrejt az elragadott olvasó elől, folyton fokozza a kíváncsiságot ez ellenmondások megigazítására iránt. A bírálatban csakugyan azt kapjuk, mire az egész taglalás menete előkészít: az ellenmondások gyökérének határozott és biztos felm. t. s ez alapon megigazítását. Ezt a kritikát, a munka legértékesebb részét, a Schopenhauer-ről írott bírálatok nagy részénél igazabba s azért igazságosabbá az álláspont, melyről szerzőnk azt a forduló pontot s az egész fordulatot értékeli, melynek hatása a legdöntöbben alakította Schopenhauer filozófiai tevékenységét. — a Kant filozófiáját. A kriticismus Böhm által betetőzött ismeretelmélete s a metafizika két ágának: az ontológiai és axiológiai tevékenységnek tiszta különválasztása ez álláspont jelleme, s csak a kétféle szempon. jelentőségének és rendeltetésének felismerése képesít egyáltalában minden filozófia alapjainak megértésére, különösen pedig a Schopenhauer rendszerének méltánylására, melyben új és romolhatatlan felismerések, csak a legfinomabb analízissel elérhető finom részletek a legvaskosabb tévedésekkel váltakoznak. Ezen igaz részletek kiemelése a hibás keretből, melybe a helytelen metafizika öntötte: a bírálat ezen pozitív eredménye hívebb méltánylása a meghasonlott lángész nagyságának, mint azok az elragadtatások, melyeket a leghomályosabb résznek: a metafizikai kalandozásoknak érthetetlen fantazmái keltenek — éppen homályosságukkal — nem egy követőben.

Ez a bírálat felmutatja, hogy minő képtelen ellenmondásokat szült a Kant subjectivizmusának megrontása a (Fichte után már visszacsúszott) naiv realizmus metafizikájával; minő helyrehozhatatlan

félreértése volt Kantnak, mikor többet magával Schopenhauer is valami *magánvalót* sürgetett az egyetlen közvetlenül ismert valóság: a képek *mögött*, (amiben pedig a legtöbben ma is Schopenhauer legnagyobb tettét látják, tipikusan Möbius); és micsoda megbírhatatlan logikai ellenmondások árán kényszerítette össze a teljesen értelmetlen és vak akarat tárgyasúlásáról alkotott fantazmákat a magáról tudó *én* biztos, közvetlen tényeivel: s annál fogva mennyire logikai előzmény nélküli Schopenhauer etikája, és mennyire csak sötét visszajáról látja az esztetika tevékenység természetét is.

Az ellenmondások gyökereinek feltárása: egyben megigazítása is, minek pozitív kialakítása az álláspont szellemében való kiegészítése a Schopenhauernél megrostált esztetika tanoknak épen azzal, ami ott tarthatatlan: az ontol. és axiol. alapokkal. A sok szép és következetesen keresztül vitt részletből csak a nevezetes tanulságot akarom itt kiemelni; azt, amire a munka jogosan helyez akkorá súlyt: a *tartalom*, vagyis a *jelentés* fontosságát az esztetika alkotásban és utánpéztésben egyaránt. Ezt a gondolatot tartotta ébren a régi esztetika sejtelemszerűen is az eszmei tartalom sürgetésével; az újabb esztetikában az evolúciós elméletek nyomása alatt a gondolat elhalványult; az elméletet lefoglalta az aest. érzések lélektani elemzése, az esztetika állapot mérő fiziológiai taglalása, a műbírálatot pedig csaknem egészen hatalmába ejtette az új technikai fogások egymást kergető differenciálódásának értékelése, amint azt különösen a festészetben tapasztalhatjuk. A csupa festői hatások követelése, ami végig vonul a naturalizmus, verizmus, realizmus s akármilyen címzetű „modern” irányok tudatos vagy nem tudatos ellentétén a „rég” klasszicizmussal szemben. Önmagukban kétségtelen jogos szempontok túlzásával illetéktelenül beleavatkozik az esztetika értékelésbe és elfeledteteti a tényt, hogy a művészet mindennek fölött valamely *jelentés* ábrázolása. E gondolatnak jogaiba való visszaültetése lesz a munka egyik fontos hatása.

A részletekben rejtő erő hatásán kívül azonban remélnünk lehet és kell e munkának azt az általánosabb hatását, melyet az esztetika tanok s az aest. állapot iránti intenzivebb érdeklődés keltésével fog gyakorolni. Mily kevés az esztetika érdeklődés intelligens középosztályunkban, mindennap emlegeti egész sor panasz, mennyire kivételes, luksusz-féle foglalkozás számba megy a művészet kultiválása: azt a zenei képzés rohamosan dagadó felkarolása *dacára* is látjuk. Ez a könyv nem sarkantyuz, hogy nyomban fogjunk ecsetet, vonót, vésőt, többet tesz: felmutatja, hogy a *szép* teremtése és átélése *egy* gyökér hajtása, hogy ugyanaz az erő, mely a kiváltságosok megáldott szelleméből a műalkotásokat teremti, minden normális lélek természetű örökségeként ott működik a harmonikus lélekben, s amilyen kényszerűen vetíti bele a szellem a *szép* vonásait is a tárgyba, olyan természetes, mert kényszerű az esztetika szemlélet állapota, ha csupán a szerető elmerülésben nyilvánul is a természet vagy műretek szépségében. Én úgy érzem, ez az *aesztetika önbizalmat* keltő hatása a könyvnek van akkora nyereség, mint az elméleti részek fölötti utánagondolásra készítő hatás.

Mindezen hatások elérésére pedig van a könyvnek a világos beosztáson és rendszerességen kívül egy kitűnő segítő társa: a nyelvezete. Erős szemléletesség e nyelvezet főjellemtvonása; a fogalmi gondolkozás absztrakt alakzatai közé könnyedén vetít oda egy-egy konkrét képet; hasonlatok, képek, illúziók teszik elevenné, fordulatossá, színessé a fejtegetéseket. Sokszor, igazán, túlszínessé. Fogja-e az intellektuális szemlélet tömörülése ezt a kifejezőmódot alakítani, s hogyan: bizonyára épen olyan

henye találgatás volna mint az, hogy mennyire a Schopenhauer szellemes könyveivel való foglalkozás elkerülhetetlen hatása ez az írásmód, s mennyire gyökerezik a szerző művészi charizmájában. Így, amint van kedves vegyülékül a lírai átélésnek s a drámai megjelenítésnek, melyből kifejeddik aztán a lehült fogalmi kép: ez az írásmód hozzátartozik a munka és írója lényegéhez és gyakorlati illusztrációja annak, mit az alkotás természetéről elmond, mert átélte. (285—9.)

Tankó Béla.

IRODALOM.*

E rovatban minden munkát megemlítünk, ami szerkesztőségünkbe elküldetik, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

„Gyakorlati levelek egy kezdő lelkipásztorhoz. Iria V. B. ev. ref. pap. Nyomatott Demeter és Kiss könyvnyomdájában, Désen. 1907.” Ára: ?

A 70 oldalra terjedő füzetben a gyakorlati munkában foglalkozó lelkipásztor teendőit írja meg egy most munkába állott kollegája számára egy pap, ki „hitközség”-ét, mely „odamenetekor a züllyöttség képét mutatá, új életre kelteté” A lelkipásztori hivatás kívánalmait írja le, nem tudományos alapon, hanem csupán egyéni tapasztalataira és megfigyelésére támaszkodva. Nem nagy dolgokat mond, „mert a nagy dolgokat sokszor emlegetik oktatóink s közben akárhányszor feledik, hogy apróságok halmaza tulajdonképen a legnagyobb is.”

15 levelet intéz ifjú barátjához. Az elsőben megállapítja, hogy a gyülekezet azt várja papjától, hogy „igaz ember legyen”; a pap pedig várhat „megbecsültetést, szeretetet.” Mi által érheti el ezt a pap: azt mutatja a harmadik levélből kezdve, miután a másodikban *egy napszámot papnak s züllött gyülekezetnek képét* rajzolja. A harmadik az új papot arra figyelmezteti, hogy *a hétköznapi templomozást* még az esetben se hanyagolja el, ha csak ő, a kántor és harangozó vannak jelen; a *presbiteriumban* a pártokon felül álljon, elnézéssel a gyarlóságokból folyó hibák iránt, okos diplomáciával a „rossz-májú” ellenzékkel szemben, „tekintettel lévén reájuk a bizottság kiküldésénél.” — A negyedik és ötödik a *papot hivatalos helyiségében* mutatja be; az előbbiben mint *adminisztrátort*, ki az ügyes-bajos felek közt különbséget nem tesz, nyájas, szolgálatrakész és nem jövedelem-hajhászó; az utóbbiban, mint „*pásztor*”-t, ki az ő támogatását nem vonja meg az ő segítségét kérőktől, álljon az akár a szenvedélyekkel való harcban (iszákosság elleni fogadalom), akár — a hatodik levélben — a versengő házastársak békéltetésében. — A hetedikben *az áttérések és kilérések* körüli eljárás jön szóba a szelidség és türelem ajánlásával, mely megtermi gyümölcseit. — A nyolcadik a *beteglátogatás és urvacsorátatás* casuistikája s a „*kegyszerek (!)*” kezelése körüli eljárást tárgyalja, ahol egyenesen helytelen utasítások is foglaltatnak (a betegnek kell adni legelőször s a papnak nem szükséges olyankor urvacsorát venni), — a kilencedik levél a *temetésről* szól, amelyben a beszédek tartalmául az örök élet hitének ébresztését s az élet-történeti vonatkozások felhasználását ajánlja, óv a stólához mértégtől, a temetőbe vivő kerülőúttaktól s a tizedik levélben áttér „*egyik kellemes kötelesség*” végzésére: a *keresztelésre*. Védi ennek kellő komolyságát és ünnepélyességét kevesek jelenléte esetében is, valamint a papot a lakomán való tulcsapongó vidámságtól, már csak a még gyengélkedő

* Böhm Károly „Axiologia”-jának ismertetését egy pár aktualis jelentőségű mű ismertetése céljából megszakítani vagyunk kénytelenek. Szerkesztő.

háziasszony kímélése érdekében is. — Az esketésről szóló tizenegyedik levél a polgári házasság folytán beállott változásokat s ehhez alkalmazott kötelességeit mutogatja a papnak (reversalis), a beszéd komoly méltóságát még a pohárköszöntők során is általában méltóságos magatartást, mely nem igen ajánlja a táncban való részvételt, miután már akkor illik mindenkit megtáncoltatni. — Következik a *konfirmációi-oktatás*, felszámllva tanácsok alakjában a tényleges gyakorlatok és az előírt kötelességek. — A tizenharmadik a *papot az iskolához* való viszonyban mutatja be, mint iskolaszéki elnököt és vallástánítót; a 14-ik a *papot a templomban*, mint annak gondozóját és vasárnapi predikátort; a 15-ik a *magán és közéleti szereplésben*, a takarékoságon, szerelmi házasságon, vendégszereteten, otthonosságon keresztül a politikai mozgalmak, közgazdasági és egyház-társadalmi, óvatos tevékenység tanácsaival ellátva.

*

Ezekben igyekeztünk a mű tartalmát lehető híven vázolni. Amint első pillanatra megállapítható, a mű tartalma a lehető legkülsőlegesebb *kasuisztika*. És ez nem forma, nem esetlegesség, hanem sokkal mélyebben járó dolog: jellemvilágnézet. A zsidóság kasuisztikája sem véletlenség, a róm. kath. morálé sem. Mindeniknek forrása az *ideál nélküli naiv empirizmus*. Szerzőnek a lelkében felcsillan ugyan egy percre a nagy igazság, hogy „szabályokat adni arra nézve, hogy ezt vagy azt miként végezd: felesleges, mert a bennünk lakozó igazság lelke, ha csakugyan életelünk az, még a legkomplicáltabb ügyek elintézésénél is megnyugtató segítségünkre lesz”; de azért az egész munkát ily felesleges szabályok töltik ki. Érinti ugyan itt „az igazság lelkét”, de azért, mikor a paptól azt követeli, hogy „igaz ember” legyen: ebben az „igazságnak”, „megigazultság”-nak, a „Rechtschaffenheit”-nak még csak halvány vonásaival sem találkozunk. Úgy látszik tartózkodik ettől azért, mert mintha ezt az egyedüli ker. reálitást elvont elméletnek tartaná!

A másik, ami a munka kasuisztikus jellemét magyarázza: a munkának következő tétele: „A nagy dolgokat sokszor enlegetik oktatóink s közben akárhányszor feledik, hogy *apróságok halmaza tulajdonképpen a legnagyobb is.*” Ez a tétel is egy esetleges dolognak, praktikus igazságnak látszik, pedig e szűk hasadékon keresztül egy egész világnézet körvonalait veszi ki az éresebben látó szem. Egy világnézetét, amelyből épen az hiányzik, ami a keresztyénségnek főjellemvonása: *egy központi erőn nyugvó fejlődés*. Amott „a nagy a kicsinységek halmaza, cumulatiója, külső rájárával való összefoglalása”; emitt: organikus jelenség, melyben a legtávolibb és legkisebb is egy benső központi erőnek összefüggő jelentkezése, nyilvánulása. Az előbbi mechanikus, az utóbbi dinamikus, organikus és biológikus. A keresztyén erkölcs-tannak van egy fejezete az erény egységéről és szétfejlődéséről. Ez a tétel ethikai formája annak a dogmatikainak, amely így hangzik: „megigazulunk pedig kegyelemből hit által.” A protestánsizmus ezen tartalmi elve holt tétel és nem életelv annak, aki azt a morálban is érvényesíteni nem tudja. Ahol az élet úgy jelenik meg, mint *kötelességek halmaza* s nem úgy, mint az *erény munkás nyilvánulása* a különböző viszonylatokban: ott még a zsidóságban vagy annak modern vallási formáiban: a katolicizmusban, vagy sociniasmusban járnak.

Ezeken kívül, amelyek megfosztják a munkát a protestans tudományos jellegtől és értéktől, egy harmadik nagy fogyatkozása az, hogy beszél a lelki pásztor feladatairól anélkül, hogy az egyházét megállapítaná. Veszi úgy prosztivistikuson, amint van s az E. T.-ben kifejezésre jut. Semmi új szempont,

semmi új feladat, *semmi reform*. A protestantizmus e másik nagy elve is odavész. Azok a nagy forrongások, átalakulások, amelyek a modern kort jellemzik, mintha az egyházat és feladatait nem is érdekelnék! Természetes, hogy ilyen felfogással a papnak sincsenek új feladatai. Pedig a stagnacio — halál. S ha vannak egyházunkban szomorú jelenségek: igazában ebből következnek.

Am, ahol nincs ideál, nincs reform sem, de nincs haladás sem. Ami pedig megszűnt fejlődni: az megcsontosodik, elhal, melyet az élő organizmus kidob magából. A megcsontosodott egyházat is az élő társadalom. Kasuisztikus mesterfogások, még ha nagyobb szabásuak volnának is, nem pótolhatják az eleven élet belső erejét, amely egyedül képes az egyház fáján lombot, virágot fakasztani, gyümölcsöket érlelni.

Nem folytatom. A munka egy a jelenségek külső formái iránt nem érzéketlen szemről tesz bizonyosságot, amely azonban a dolgok lényegébe behatolni nem elég erős. Egy nemes, jó szív szól belőle, mely szívesen bocsátja rendelkezésére ifjú kollegájának saját tapasztalatait, de nem tehet róla, hogy ezek többnyire külsőségek és szegényesek. Pedig a lelke nem üres. A 61—63 oldalokon az igehirdetésről nem új, de örök igazságokat szól, — habár csak futva. Ennek a papi léleknek a rajza mennyivel többet érő lett volna a külsőleges magatartási szabályoknál!

A külsőségekre nem terjeszkedem ki; de meg kell jegyezmem, hogy a „*hitközség*”, „*kegyszerek*” kifejezések, egy református pap tollából, a saját egyházával való vonatkozásban, nélkülözik a kívánatos felekezeti öntudatot; a 9-ik lap első sorában pedig „a szorosabb értelemben vett *lelképásztori* teendő” gyanánt említettek a tudományos terminológiákban való bizonytalanságot árulják el, mert ezek *liturgicus* teendők.

El kell azonban ismernünk, hogy V. B. egy nemes lélek őszinte buzgalmával s egyháza jövőjéért való igaz lelkesedéssel siet támogatására az ifjú Thimotheusnak. Botot ad ugyan csak kezébe, de ha bozóttal benőtt hápa-hupákon kell áttörnie magát: nem ez az első segítség? Ha még az u. n. „polgári igazságosság”-tól is messze állunk papságunk egy részénél: nem természetes e, hogy bár ezen kíván segíteni? És valamit ez is segít. Sok ifjú embernek lesz e fűzet, mikor magára hagyatva marad, jó tanácsadója s baráti figyelmeztetője bár arra —, hogy botránkozást ne szerezzen. Dajka — támogatása járni tanulónak. Lesznek, kik ezt is hálával fogadhatják.

Minor.

KÜLÖNFÉLÉK.

Új theológiai magántanár. *Ravasz* László, theol. fakultásunk kiváló tanítványa, a mai napon tette le fényes sikerrel a theol. magántanári vizsgálatot Sárospatakon s még holnap meg fogja tartani az ottani theol. ifjúság előtt első előadását. „Bevezetés a gyakorlati theológiába” c. dolgozatát, mely a napokban hagyja el a sajtót, a szaktanár oly kiváló értékűnek ítélte, hogy a szóbeli vizsgálat mellőzését is indokoltan találta, amit azonban a törvény szerint nem lehetett megtenni. E mai szóbeli vizsgálatá folytán a kolozsvári egyetemen május 25-re kitűzött doktori vizsgájának június első felére való halasztását kérte. Gratulálunk az ifjú theol. magántanárnak, ki teljes mértékben beváltja az ő szép tehetségeihez fűzött reményeinket!

A theológiai alap- és lelkészsképesítő vizsgák idejéről a vizsgáló-bizottság elnöksége f. év június hó

18—19. és 20. napjait tűzte ki és pedig akként, hogy 18-án lesznek az első lelkészképesítő-, 19-én az alap- és 20-án a második lelkészképesítő vizsgák mindenkor d. e. 9 órán kezdődőleg. A megjelölt vizsgákra a megelőző napokon kell a theol. fakultás igazgatójánál jelentkezni a szükséges okmányokkal (indexek, képesítő vizsgái bizonyítványok, szolgálati okmányok) s ugyancsak nála lesznek a vizsgadíjak és midennemű, esetleg még fenforgó intézeti tartozások előzetesen befizetendőek. Az igazgatótanácsi ismételt rendeleteknek megfelelőleg senki addig nem bocsátatik vizsgálatra, amíg minden tartozását ki nem egyenlítettte. A vizsgadíj 15 kor.

Theol. tanári pályázat. Kolozsvári theol. fakultásunkon a *gyakorlati theológia tanszékére* hirdetett pályázat e hó 10-én járt le. Az írt időig öten adták be pályázatukat, u. m. *Csekme Ferenc* geryeszegi lelkész, görgényi esperes, *Vásárhelyi Boldizsár* dési lelkész, *Dr. M. Szakács Albert* sövényfalvi lelkész, *Dr. Bartók Jenő* nyíregyházi lelkész és *Ravasz László* s. lelkész. A pályázat tehát számszerűleg elég jó eredménnyel járt. Más szempontból való megítélése a minősítő- és kandidáló-bizottság hivatalos eljárásának tárgya, melynek, gyéni nézet nyilvánításával, itt nem vaghatunk elébe. Csak tájékoztatólag jegyezzük meg a következőket. Erdélyi embereknek, főleg a papságnak, sem Csekmet, sem Vásárhelyit nem kell bemutitnunk. 45—50 közt járó életkor s 23—25 éves papság áll a hátuk megett. Egyházi közéletünkben előkelő helyet töltönek be s közbecsülésben és szeretetben állanak. Csekmet már ifjú theológus korában kiváló képességei, eredeti ötletesség s szépirodalmi hajlamok jellemzők. Vásárhelyit a szorgalmas munka, tisztígvált magatartás, lelki nemesség, mely sok barátot szerzett neki. Szép theol. végzettségüket külföldi tanulmányokkal tetőzték; de azóta sem a theológiával, g. orlati egyházi élettel tudományos alapokon nem foglalkoztak. Az élet egyiket kiváló adminisztrátorrá, a másikat egy előkelő gyűfiekészet jeles papjává, szereplő társadalmi faktorrá nevelte. Iven irányú irodalmi tevékenységük is. Csekme sok eredményes mutató cikkei az egyházi lapok. *Prédik.* Tár. részben év folyamán, vidéki lapokban és „Koszorú” füzeteiben jelentek meg; *Vásárhelyi* irodalmi működésének termékei: négy alkalmi prédikáció külön füzetben és a most megjelent „*Gyakorlati levelek egy kezdő lelkésznek*”, melyet open lapunk mai száma ismert. Kevésbé általánosan ismert a másik három pályázó. Legidősebbük *Dr. Bartók Jenő*. A debreceni theol. kiváló növendéke volt, majd kolozsvári lelkész. Gerő mellett több éven át annak bölcseleti dolarságot szerzett. Azután a debreceni kollégiummal volt tanár vállaltanári minőségben alkalmazva, mely idő alatt theol. magántanári vizsgát az exegézisből. 10 év óta nyíregyházi reáns lelkész.

— *Dr. M. Szakács Albert* a budapesti theol. jelesen végzett növendéke; 3—4 év óta sövényfalvi lelkész, kit ezelőtt pár héttel avattak a jogtudományok doktorává a kolozsvári egyetemen. Számbavehető theol. irodalmi munkássága tudunkunk: nincs; de törekvő ifjú és tehetséges ember. — *Ravasz László* mindkét ágon ósrégi erdélyi papi-család, a Ravasz- és Gönczi-család sarja. 5 éve, hogy miut intézetünk egyik legkiválóbb növendéke, elhagyta intézetünket, melynek e korban ifj. *Dr. Bartók Györggyel* büszkesége volt. 2 évig volt püspöki titkár, hol alapsan megismerkedett az egyházi adminisztrációval és hitoktató a kolozsvári különböző fokú iskolákban. Berlini egyetemi hallgatósága idején theoretikus tanulmányai mellett főleg a gyakorlati egyházi életet s annak intézményeit tanulmányozta, melyről az E. P. L. múlt évfolyamában számolt be. Az utóbbi évet vizsgái előkészületekkel s meglepő irodalmi munkássággal töltötte. Megírta 16 nyomtatott íven „*Schopenhauer Aesthetikájá*”-t és 7 íven „*A gyakorlati theológia főbb irányai*”-t. Az elsőt (lapunk mai száma ismerteti) a kolozsvári egyetem bölcseleti doktori értekezésül már el is fogadta; a másikat (jövő számunkban ismertetjük) a sárospataki theol. akadémia fogadta el theol. tanári dolgozatul a gyakorlati theológiából. Szóbeli vizsgái ideje is ki vannak már tűzve. Írói egyéniségének hű tákrai a „Vasárnap”-ban megjelent több vallásos költemény sikerült műfordítása, cikkei és munkái; prédikatori egyénisége pedig híven tükröződik vissza az kból a vallásos elmélkedésekből, melyek az E. P. L.-ban jelentek meg s az ifj. Péter Károly által szerkesztett „Erdélyi Préd. Tár.”-ban megjelent prédikációból, amelybe bevezetésül a prédikáció elméletét is megírta. Prédikatori ideálja kitűnik a *Molnár*

Albert „Egyházi beszédei”-nek ismertetéséből (E. P. L. 1906. 376. l.); a gyakorlati papi működéséről való felfogását pedig misem jellemzi jobban, mint e meghatározás: „*Világnézetek harca*”. (E. P. L. 173—.) Ki viszi el a küzdők közül a pálmát?: a ker. közgyűlés bölcsessége fog válaszolni rá. Mi bízunk benne, hogy bölcsen mérlegelni fogja azt a körülményt, hogy az iskolának ugyan az életre kell nevelnie, de *eszmények által* és hogy theol. fakultásunkat magas rangú *tudományos* intézetnek kell tekintenünk a tudományok egyetemének székelyén és azzal kapcsolatban. Szárnyak kellene az ifjú papi nemzedéknek, ihlet, világgyőző erő és lelkesedés, hogy legyenek próféták és apostolok s ne — mesteremberek, A gyakorlati theológia nem technika, hanem az „isten képében járó követség” prófétai iskolája.

A konfirmációi ünnepélyek Kolozsvárt a múlt vasárnap folytak le. A négy templomban 500 körül járt a konfirmált ifjak száma, kiket a lelkészek a megfelelő ünnepélyességgel avattak egyházunk önálló tagjaivá. Legyen rajtuk Isten áldása és legyenek ők egyházunk áldásai, miként most — áldottai!

A kolozsvári koll. 300-ados ünnepére szépen folynak a jelentkezések. Vidékről eddig 150-nél főbben jelentették részvételüket. A régi tanítványok körében mozgalom indult meg egy, *Apáca* nevét megőrökítendő, alapítvány létrehozása iránt. Az ünnepségre minden elő van már készítve, csak a kiándulásokhoz szükséges kedvezményes jegyek késnek.

Szava—Ombusz. Egy az erdély magyarság ennek révé ref. egyház ügyel is erdélyi előkelő úrtól kaptunk egy levelet. hi fi-gyelmet, hogy a két egymáshoz közel közlőber anya-egyházközseget vissza áltani, mert a most még 120-an főllő ref. rendre-rendre el fog oiahosodni. Közli velő 5. hold 460 kor., Száván 11 hold 150 van az egyháznak, a Décsői-olap hold ardó, 4000 koronát nos és jó karban lev. templ mely most évi 130 ban — ija — nem hitán. Utánna néztünk nekua, ho *Ombusz, Bogdos* okugyan niszakfhatók pulyon korleik 3 uség k. re fekszi hasz ható. Lehet den, szérkózzék a mini sürget. Ajánljuk z Aranyospáni affyelméba.

kolozsvári ref. Szere hááz javára nyoztak; Kolozsvár egy tere sztar 40 k lozsvári Koronab: 25 Mezőgazdasági Ban pénztár 40 kor., Erdei rómi Jelszlog H 50 kor. a Nőpbank 10 kor., a A Szövetszövetke kor. Kolozsvári Gárdák Ektisz 30 Kolozs Takarékpénztár Hitelban. kor, Babo és Társas 10 kor., Be Takarékpénztár 20 kor., a Kolozsvári kereskedelmi 20 kor., Hegedüs S. öné adomány. „Hegedüs S. apítvány” 400 kor., z városi Takarékpénztár 20 z Aranyospáni affir-mált ifjak 3 kor. 50 fill. Aranyosújvár és Vik. Hitelszövetkezete 10 kor., Ele. Lajos, náhai Kis mar neje emlékére 1 drb. Közszszú Szövetkezeti üzletészti 50 kor. értékben. Fogadják a nemesszív adományo a szeretetház kabli-tanács hálás köszönetét.

Engedélyezett tanszer. Ig.-tanácsur Gyverkes Mihály székelyudvarhelyi igazgató-tanító által szerkesztett *Tananyagbeosztási és Orarendnyomatvány* füzeteket, melyeknek használatba vételével úgy hittan, mint a közismereti tárgyak anyagbeosztását heti beosztásra igen könnyen és célszerűen meg lehet készíteni, az ev. ref. népiskolákban való használatra engedélyezte. A jövő tanévi anyagbeosztások megkésztésének ideje közeledvén, ajánljuk e célszerű nyomtatvány-füzeteket, melyeket a közs. és áll. iskolák számára már előzetesen a közokt. miniszterium is engedélyezett, lelkész és tanító aai meleg figyelmébe. Megrendelhetők az osztálybeosztás jelzésével *Gyverkes Mihály* igazgató-tanítónál *Székelyudvarhelgt.*

Nyilvános nyugtázás és hálás köszönet. Jákob János kiskalambfalvi lakos, ki a görögkeleti vallás-

ról tért át a református vallásra, egyik közelmúlt vasárnapon Isten iránt érzett nálája s az Úr háza iránti meleg szeretetéből kifolyólag 100 koronát adott egyháza részére azon célból, hogy azzal úrasztali kellékek és templomi énekeskönyvek vásároltassanak. A jótett önmagát dicséri! Fogadja a nemesszívű adakozó ezúton is egyházközségem hálás köszönetét. *Jakab Albert* ref. lelkész.

Hálás köszönet. Éltető Dániel nagybirtokos Szász-Ludvég egyház újonan épült templomába saját költségén — 1800 korona árban — igen szép, díszes orgonát készíttetett. Egyházunk nem most tapasztalja először nevezett afia nemes áldozatkészségét, emez újabb kegyes adománya az előbbieknél betetőzése, igazi koronája. Híveink, kik eddig századokon át templom és orgona nélkül voltak, hálásan áldják a kegyes adakozót, a vallásos lelketű emberbarátot, Isten megáldó kegyelmét kéri órá és övéire. Én pedig egyházam és magam nevében hálás köszönetemet fejezem ki. — D.-Széplak, 1907 április 22-én. *Papp Lajos*, ev. ref. lelkész.

Gr. Kun Kocsárd és gr. Kuun Géza szobrokra beérkezett adományokról. III. közlemény.

1. Hunyadmegyei első takarékpénztár Hátszeg 100 K. 2. Gr. Teleky László földbirtokos, Gyömrő (Pestmegye) 50 K. 3. Dr. Ajtay Aladár crsz. képviselő Hátszeg 10 K. 4. Soós Albert erdész gyűjtése Vádudobrin. Soós Albert 2 K, Kovács Mihály, Sottnik Mihály 1—1 K, Mózes János 50 fill., István László 1 K, Milostoiu Artur 4 K, Emmer Nándor, Gyöffy 1—1 K, összesen 11.50 K. 5. Brooser Vorschuss Verein ivén B. V. Verein 10 K, F. Brünk, W. Binder 5—5 K, összesen 20 K. 6. Brády ref. egyház ivén — Egyház 10 K, Brády Albert, Kónya Dénes lelkész 2—2 K, összesen 14 K. 7. Zoltán. Elek ivén Lécfalva — özv. Bodor Zsigmondné, Zoltáni Elek lelkész 2—2 K, kisebb özszegekben 80 fill., összesen 4.80 K. 8. Míriszlai Árpád mai zentanni körjegyző gyűjtése 7.14 K. 9. Gere János ref. egyházközségnek Kaba 2 K. 10. Czeglédi ref. egyház ivén — egyház 20 kor., Fábriánék Vilmos presbiter, Takács József lelkész 2—2 kor., többi presbiterektől 17.20 kor., összesen 41.20 kor. 11. Bakcsi Dániel Nyitra 2 kor. 12. Lehoczky Nándor miskolci törv. sz. elnök ivén — Lehoczky S. 2 kor., Geöcze Bertalan, dr. Kulcsai Kálmán 1—1 kor., összesen 4 kor. 13. Gacsályi ref. egyház ivén Madarassy S. és neje 10 kor., Madarassy Sándor 5 kor., egyház 2 kor., összesen 17 kor. 14. Dr. Balogh Pál megyei főorvos Déva 20 kor. 15. Czákó Gáspár ivén Magyar—Bánhegyes—Czákó Gáspár 6 kor., Csordás Imre 3 kor., Török János 1 kor., összesen 10 kor. 16. Rákospalotai ref. egyház Benkő J. lelkész által 10 kor. 17. Brassói k. pénzügyigazgatórág 9.60 kor. 18. Hódmezővásárhely város 10 kor. 19. Balázs Árpád forgalmi főnök gyűjtése Piski 9 kor. Mezei Albert kúriai bíró Budapest 5 kor. 21. Thüring Béla soproni törvényszéki bíró gyűjtése 2 kor. 22. Dr. S. Csik Antal honvéd főtorzsróvos gyűjtése Kassa — dr. S. Csik Antal, dr. Theodorovits Dömöné, Theodorovits Juliska, Theodorovits Döme dr. 2—2 kor., összesen 8 kor. 23. Dr. Csengeri János kolozsvári egyetemi tanár gyűjtése 12.80 kor. 24. Adler Artur fényképész (Szászvárosban eladott márc. 15-iki jelvényekből) 80 fill. 25. Szatmárnémeti ref. egyház 5 kor. 26. Téglás Gábor és családja Budapest 10 kor. 27. Székelyi ref. egyház ivén 2.60 kor. 28. Elischer József kir. tanker. főigazgató Nagyszében 10 kor. 29. Csengeri ref. egyház 2 kor. 30. Baár Sándor birtokos, Lapusnyak 2 kor. 31. Dévai állami elemi és polgári leányiskola igazgatósága — Borostyánné Schnegon Vilma igazgatónő úrhölgy gyűjtése 100 kor. Összesen 512.44 kor. Ehhez adva a múlt közleményünkben kimutatott 3502.15 koronát, a 3 közlemény végösszege 4014.59 korona. Az adományokért hálás köszönetet mondva, tisztelettel kérem, a kiknél még gyűjtőívek vannak, azoknak bármily csekély adománynyal, mielőbbi beküldését. Szászváros, 1907. április 28-án. Simon Ferencz, igazgató.

Értesítés és kérelem! Tisztelettel értesítem a protestáns t. papjelölt és nt. lelkész urakat, hogy a mai napon nyomdába adtam „Evang. Homiletika, vagy az egyházi beszéd elmélete” című munkámat. Együttal kérem a t. és nt. urakat, sziveskedjenek annak megrendelése útján vállalatomat segíteni. A megrendelés 5 filléres postalapon, vagy a 2 koronányi ár beküldésével történhetik. Utóbbi mód célszerűbb, mert akkor keresztökés alatt

küldhetem meg a munkát. A mű, mint a „Theol. Szak-könyvtár” 6-ik darabja fog megjelenni. Kelt Pozsonyban, 1907. május 8-án. Tisztelettel Hörk József, theol. akad. tanár.

Lemondás. Lapunk zártakor vesszük a hírt, hogy *Váró Ferencz* előadó-igazgatótanácsos lemondott az igazgatótanácsosságról és kapcsolatos megbízatásairól azért, hogy teljes önállóságát megtarthassa a presbiteri rendszer minél teljesebb érvényesítése érdekében, erdélyi egyh. kerületünk mostani alkotmányrevíziója alkalmából. Az Igazgatótanács, a lemondást buzgó munkálkodásai elismerése mellett tudomásul véve, a kerületi közgyűlésnek be fogja jelenteni.

HIVATALOS RÉSZ.

2533—1907. szám.

KÖRLEVÉL

az iskolaszékek nagytiszteletű Lelkész-elnökeihez.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrtól 40344—1907. sz. a. a következő pályázati hirdetés érkezett:

„A folyó iskolaév nagy szünidejében július hó 1-én kezdődőleg hat hétre terjedő csipkeverő tanfolyam fog rendeztetni a budapesti iparművészeti iskola helyiségeiben elemi népiskolai tanítónők részére oly célból, hogy ezek működésük színhelyére visszatérve, lehetőleg messzemenőleg terjesszék ezen foglalkozási ágat, egyrészt a mindennapi és ismétlő tanköteles leányövendékek között, másrészt az alsó néposztálynak az iskolaköteles koron túl levő, az iskolából kikerült, de mellékkeresetre rászorult és ennek híján a nyomorral küzdő leányai és asszonyai között.

A tanfolyamra az ország minden részéből, de főképen az északi és keleti határszéli vármegyékben működő tanítónők közül összesen százán (100) fognak felvételt, kik közül nyolcvanan (80) ingyen elszállásolást inellett egyenkint egyszázhusz (120) korona államségélyben és 20 kor. útiköltségben fognak részesülni; huszon (20) pedig csak ingyen elszállásolást, de cserkivül semmi néven nevezendő más segélyt nem fognak kapni.

A kiképzés egyidejűleg tíz csoportban fog eszközöltetni.

A tanfolyamra való felvétel iránt folyamodhatnak bármily jellegű elemi népiskolánál működő tanítónők, azon kir. tanfelügyelőségek útján, amelynek területén az illetők működnek.

Pályázati határidő folyó évi május hó 15-ikéig.

A királyi tanfelügyelőségekhez beérkező felkérve nyek a szabályszerű minősítési ívek kapcsán folyó évi június hó elsejéig lesznek ide terjesztendők.

A tanfolyamra felveendő tanítónők ágyneműről saját maguk tartoznak gondoskodni.

Felkérjük ennek alapján a nagytiszteletű Elnökséget, hogy ref. tanítónőink figyelmét e pályázati hirdetésre *sürgősen* felhívni sziveskedjék.

Kolozsvárt, 1907 május hó 13.

Bartók,
elnök.

Dr. Kálmán János,
tanügyi-előadó h.

2124—1907. szám.

MEGHÍVÓ

az Egyházkerületi Tanügyi Bizottság ülésére.

Tisztelettel felkérjük a Tanügyi Bizottság t. tagjait, hogy az 1907 május hó 24-én, pénteken d. e. 8 órakor tartandó tanügyi bizottsági ülésre az igazgatótanács ülés-terembe megjelenni sziveskedjenek.

Tárgyak

1. A népiskolai tanterv életbeléptetése (Előadó Elek Lajos).
2. A romániai magyar iskolák használatára készült népiskolai tankönyvek bírálata. (Előadó Elek Lajos.)

3. Jelentés a népiskolai statisztikai ívekről. (Előadó Elek Lajos.)

4. A népiskolai tanügy intenzivebb kezelése, I. 74—1906. sz. közgy. jkv. (Előadó Elek Lajos.)

5. A marosvásárhelyi kollégium konviktusi szabályzata. (Előadó Kincs Gyula.)

6. A nagyenyedi kollégium Décsey-tanári tanulmányúti alapjának szabályzata. (Előadó Kincs Gyula.)

7. A kolozsvári kollégium internátusi díjainak felemelése. (Előadó Kincs Gyula.)

8. Népiskolai externátus. (Előadó dr. Sárkány Lajos.)

9. A theol. fakultás és kollégiumok előjáróságainak és tanárkarainak jegyzőkönyvi kivonatai. (Előadó dr. Kálmán János.)

10. Tankönyvbírálatok.

11. Esetleges indítványok.

Kolozsvárt, 1907. május hó 6.

Bartók,
ref. püspök, elnök.

Dr. Kálmán János,
jegyző.

Sz. 492 - 1907.

KÖRLEVÉL

az udvarhelyi egyházmegye tiszt. lelkészeihez.

Pár hónappal ezelőtt az összes egyházközségeknek elküldöttem keresztkötés alatt a múlt év őszén tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvét és egy zsinati jegyzőkönyvet. Egy keresztkötéses küldemény, valószínűleg a címszalag szétszakadása miatt, tiszt. Bedő András bikafalvi lelkész aához tévedt. Felkérem azon egyházközség lelkészi hivatalát, mely a szóban levő jkveket nem kapta meg: sziveskedjék erről engem sürgősen értesíteni.

Alsósófalva, 1907 május 11.

Ifj. Péter Károly,
esperes.

MEGHÍVÓ.

A kolozsvári ref. Szeretetház képviselőtestülete f. év május hó 26-án d. e. 9 órakor a ref. teológiai fakultás tanácskozási termében gyűlést tart, melyre alólírt képviselőtestületi tagokat az elnökség tisztelettel meghívja. Alapítók: Gróf Bethlen Ödön, gróf Bethlen Pál, Becsek Lajos, dr. Gidófalvy István, Simó Lajos, Szacsuvay Sándor, Sándor József. Tanár- és lelkésztagok: Dr. Bartók György, Benedek Árpád, Bartha Dezső, Bodor János, dr. Both István, Deésy Gyula, Fejes Áron, Fogarassy Albert, Jancsó Lajos, Józsa Sándor, Kobory János, Kenessey Béla, Menyhárt András, Nagy Domokos, Nagy Károly, Pallós Albert, Pokoly József, Sándor János, dr. Sárkány Lajos, Simon Ferenc, Szécsi Ferenc, Tóthfalussy József.

Lészai Ferenc,
elnök.

Sz. 446—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi református egyházkerületben a kolozsvári egyházmegyébe kebelezett kolozsvári egyházközség magyar-utcai lelképásztori állására pályázatot hirdetek.

Javadalom: a 3122—1905. ig. tanácsi sz. a. megerősített díjlevél szerint 5 szobából álló díszes szép lakás kerttel és melléképítményekkel. 2400 korona törzsfizetés az egyház pénztárából havi előleges részletekben s ezen kívül négy ízben esedékes 400—400 koronás ötödéves szolgálati korpótlék és stóla.

Kötelességek: a kolozsvári anyaegyház magyar-utcai lelkészi körében a rendes lelkészi teendők ellátása, az egyház szervezeti szabályzatában előírt kötelességek tel-

jesítése, az egyház ügykezelési munkáiban való részvétel s ezen kívül köteles szükség esetében heti 3—4 órai ingyenes, s esetleg több órán is, hitoktatást teljesíteni.

Pályázati határidő 1907 június 10.

A minősítvényvel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok Herepei Gergely esperes afiához terjesztendők be Kolozsvárra.

Kolozsvárt, 1907 május 11-én.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 452—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett királyfalvi egyházközségben a lelkészi állomásra pályázat hirdettek.

Díjlevél szerint megállapított javadalma: 1. Tisztességes lakás gazdasági melléképítményekkel és 460 □-öl kert haszonélvezete. 2. Szántó föld 7 h. 1046 □-öl, rét 2 hold 19 □-öl és szőlőhely 1180 □-öl; ezek összes bérértéke 104 kor. 3. Készpénz, dézsmakárpótlási kamat 391 kor. 09 fill. 4. Terményjövdelem 580 kor. 17 f. 5. Munkabeli szolgáltatások 32 kor. 92 f. 6. Stóla 10 kor. Összesen 1118 kor. 18 fill., melyből engedélyezett kiadás 41 kor. 35 fill. Állami kiegészítés 1600 kor.-ig 523 kor. 17 fillér.

Pályázati határidő 1907 jun. 6.

A törvény kívánalmai szerint felszerelt folyamodványok Nagy Domokos esperes aához Kutyalvára küldendők.

Kolozsvárt, 1907 május 12.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 445—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett sükői egyházközség lelkészi állomásra pályázat hirdettek.

Javadalom a díjlevél szerint: Szép új lakáson kívül földhaszonbér 30 kor. 45 f. Készpénz 16 kor. Termény értéke 246 kor. Közmunka értéke 10 kor. 39 f. Jogosítványok értéke 11 kor. Összesen 313 kor. 84 f. Kiadások címén levonás 16 kor. 84 f. Kongrua 1303 kor.

Pályázati határidő 1907 jun. 5.

Kellőleg felszerelt kérvények ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1907 május 13.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 444—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett égei egyházközség lelkészi állására pályázat hirdettek.

Javadalom a díjlevél szerint: Tisztességes lakáson kívül földhaszonbér 32 kor. Terménykepe értéke 525 kor., munkabeli szolgáltatás értéke 21 kor. 34 f. Összesen 578 kor. 34 f. Kiadások címén levonás 32 kor. 45 f. Kongrua 1054 kor. kor. 11 fillér.

Pályázati határidő 1907 június 5.

Kellőleg felszerelt kérvények ifj. Péter Károly esperes aához Alsósófalvára (u. p. Parajd) küldendők.

Kolozsvárt, 1907. május 13.

Bartók, püspök.

PÁLYÁZAT.

A kolozsvári ref. Szeretetháznál egy felügyelőnői állásra a kebli tanács pályázatot hirdet. Kötelességei: a növendékekre való felügyelet, leckéjőkre előkészítés stb. Kik a német nyelvet bírják, vagy zongorát tanítani képesek, előnyben részesülnek. Csak ref. vallásuk folyamodhatnak. Fizetés és egyéb feltételekre vonatkozólag a Szeretetház igazgatósága tájékoztatást nyújt. Kolozsvárt (Ferencz József-ut 55. szám).

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Egyházkerületünk alkotmányrevíziója.*

II.

Előttünk fekszik immár az egyhker. Állandó Igazgatótanácsának javaslata erdélyi kerületünk alkotmányrevíziója tárgyában.

Ez a javaslat majdnem szóról-szóra azonos a zsinati képviselőkkel alkotott bizottság javaslatával. Ebben az a megnyugtató jelenség nyilvánul, hogy az Igazgatótanács teljesen honorálta azokat a kívánalmakat, amelyeket a zsinati tagok részint a zsinaton tett tapasztalataik, részint kerületünk különböző pontjain nyilvánult közóhaj kielégítésére szükségesnek tartottak. Amiből most már azt a jogosult reményt meríthetjük, hogy a közgyűlésen talán elkerülhetők lesznek a szenvedélyes viták s a javaslatnak meglesz a kívánatos többsége.

Remélünk engedni ezt különösen az a bölcs mérséklet, amely nyilvánult azon a ponton, ahol mélyebben járó reform szüksége forgott fen: a tan- és iskolaügy képviselőiténél.

Ma már alig lesz a ker. közgyűlésnek olyan tagja, aki elfogultság nélkül, be ne ismerje, hogy erre szükség van. Iskolaügyünk, főleg egyházi szempontból, harmónikusabb kezelésre és vezetésre szorult. Népiskola-ügyünk mostoha gyermek volt, középiskoláink a dédelgetett kedvenc kiváltságaival ellátva. Az új törvény s vele kapcsolatos kerületi alkotmányrevízió-tervezet bölcs mérséklettel fogja harmóniába hozni a szélesebb s egyoldaluan fejlődött elemeket úgy, hogy méltányos jogaiban megmarad mindenik.

A szorosabb értelemben vett tanügyi szakkérdések tisztán szakemberek intézése alá jutnak minden fokon. Az egyházköztségben az *iskolaszéké*, az egyházmegyén az egyh.-megyei, a kerületen a kerületi *Tanügyi-bizottságok* alá; a kollégiumoknál és főiskoláknál a tanárkarok kezelése alá. Ám a tisztán tanügyi kérdésekkel nem azonosíthatók az intézetek szervezetének és kormányzatának kérdései, amint eddig azonosították s némelyek jövőre is azonosítani szeretnék. Az intézeteknek, főleg az anyagi ügyeket érintő, kormányzata már nem tanügyi szakkérdés, melyben a tanügyi férfiaknak döntő szerepet kelljen juttatni, hanem egyházi közkormányzat kérdése, melyben egyháziaknak és világiaknak közvetlen beleszólása kell, hogy legyen. Ezt teszi az új kollégiumi előjárósági szervezet, mely a tanárok mellett egyházi és világi elemeknek kétharmad részt juttat.

De ha már ezen a ponton megtörténik a kívánatos korrekció: mennyivel inkább orvoslandó az az anomália, mely abból állott, hogy a tanügyi emberek *hivatali jognál* fogva határoztak oly ügyekben is, amelyeknek az iskolaüggyel semmi kapcsolata

sem volt. Ez az orvoslás a ker. közgyűlés szervezetének helyesebb elveken épülő revíziójára kellett, hogy vezessen s első sorban arra, hogy a tanár ne lehessen állásánál fogva, hivatalból, ker. közgyűlési tag. Ezt az új javaslat keresztül is viszi, de a helyzet gondos mérlegelésével kerülve a Királyhágón túli gyakorlat egyszerű átvételét. Ami kollégiumaink alapítványi természetének megfelelőleg, a fentartó testületként szereplő kerület gyűlésében ezeknek a dolog természeténél fogva nagyobb részvétel volt biztosítandó a ker.-gyűlésen, mint amott a rendesen egyházközségek által fentartott intézeteknél. Ott egy középiskolát egy tanár képvisel; nálunk a javaslat szerint négy fogja képviselni és pedig: az igazgató, gazdasági felügyelő és még két választott tanártag, a kikhez ha hozzávesszük a két gondnokot: egy-egy kollégium akkora képvisellel lesz a ker. gyűlésen, mint egy közepes egyházmegye, ami kevesnek épenséggel nem mondható, sőt az elemi iskolai tanítók képviselőéhez arányítva, a történeti fejlődést is kellőleg honoráló.

Igazában a javaslatnak csak két pontja ellen emelhető kifogás.

Az egyik a főiskolák s főleg a theol. fakultás képviselőiténél majdnem tulságos megszorítása, a melyben már épen nem érvényesül a történelmi tradíció. Azonban a theol. tanárok még ez ellen sem emeltek kifogást; hogy akciójukban valahogy még árnyékát is elkerüljék az önzésnek, vagy a gimn. tanárokkal való solidaritás hiányát. Kevesebb számmal való képviseltetésüket indokolta továbbá, hogy jelenleg vagyoniügyi autonómiaja az intézetnek nincs. Azonban, ha a ker. közgyűlés, amint tervezve van, már a mostani alkalommal ezzel az autonómiával ellátja: ennek szükségszerű következménye az kell, hogy legyen, miszerint ugyanazon képviselőt kapja meg, mint egy középiskola.

A másik kifogás alá eső intézkedése a javaslatnak az, hogy a két választott tanártag választását a „tanárkar“-ra ruházza. Ez sehogy sem talál bele az új alkotmány-tervezet szellemébe és megrontja annak egész jellemét. Ennek jelleme ugyanis az, hogy minden magasabb kormányzó-szervet az alsóbbak választása alkosson meg. Az egyházmegyei közgyűlési tagokat úgy a választottakat, mint a hivatalból valókat az egyházközségek presbiteriumok választják — a tanítókat is! —; a kerületi közgyűlés tagjait is az egyházmegyei közgyűlések: esperest, gondnokokat, főjegyzőt, képviselőket, tanítóképviseelőket. Ennek megfelelően a tanártagokat is a kollégiumi előjáróságnak kellene választania s nem a tanároknak, amint-hogy a tanítóképviseelőket sem a tanítók, az esperest, főjegyzőt, egyh. képviselőket sem a papok, a gondnokokat és világi képviselőket sem a világiak választják. A javaslat ezen intézkedése újra kaszt-kép-

* Az I. cikket lásd e lap 18-ik számában. Szerk.

viseletet hoz be, illetőleg tart fen, ami sem a rendszernek nem válik előnyére, sem a gyakorlatban nem eredményezhet jót.

Ha a közgyűlés ezt most meggondolná s a megfelelő javítást megtenné rajta — véleményünk szerint — igen helyesen cselekednék.

Még csak röviden — egyet. Valaki az „Ellenzék” 22-iki számában „Quem dii odere...” cím alatt kesereg, sőt súlyosan vádaskodik a küszöbön álló változások miatt. Emlegeti „az egyházi törvények hyperarchicus tendenciáját”, „a csekély tiszteletet, amelyben a tanári pálya a felekezet kötelékében részeseül”, hogy a kollégiumok kormányzatát „idegen (sic!) elemekkel cserélik ki, s a tanári munka érdemét külső tényezők tekintélyének emelésére fordítják”, amikor a tanárt kizárják az intézet kormányzatából, „amelyben pedig maholnap bármely megbukott tanulója, idők multával maga a *pedellus* is hivatott tag lehet.” Szegérységi bizonyítványt állít ki magáról — mondja tovább — az a fentartó hatóság, melynek tanárai... a szakszerű állami ellenőrzés mellett is ilyen *kiméltelen külső* beavatkozással vannak körülvéve.

Ez és hasonló felfogással lehetetlen vitába ereszkednünk. Csak azt kell megjegyeznünk, hogy ime, nem az uniformizálás (amitől messze vagyunk!), hanem ezen idézetekből is kiérezhető szellem az, ami a küszöbön álló változtatásokat szükségessé tette. „Iskoláink az egyház testéhez tartoznak!”: ennek a majdnem frázissá lett igazságnak valósággá kell ismét lennie. Ebben tessék a tanári testület erkölcsi súlyát keresni s akkor ez a súly soha sem fog lefele szállani a felekezet körében, hanem folyton emelkedni!

Ennek belátása és érvényesítése lesz az első hatalmas lépés a külső tekintély helyett a belső: az erkölcsi súly emeléséhez. Nem „idegen, többnyire papi tekinteteknek akarjuk alárendelni az iskola és tanár tekintélyét és függetlenségét” — amint állítja az író — hanem egyszerűen meg akarjuk tartani magunknak és egyházunk vallás-erkölcsi céljai szolgálatának — sok áldozattal fundált és fentartott iskoláinkat!

A theol. fakultás vagyoni ügyei rendezéséről.

Ismeretes, hogy kerületünk vezetőit évek óta foglalkoztatja theológiánk vagyoni ügyeinek rendezése. Az ismételt előterjesztések után az egyh. ker. közgyűlés a kérdés tanulmányozását egy bizottságra bízta volt, melynek munkálatai alapján az Igazgatótanács most tesz előterjesztést a közgyűlésnek. Ennek alapelveit a tagok tájékoztatása végett az alábbiakban ismertetjük:

„1. A fakultás anyagi ügyeinek végleges és gyökeres rendezése végett a fakultás részére évi 18000 korona újabb s állandó jövedelem biztosítandó, mely 18000 korona fedezetül szolgálna:

a) az internátusba felvett theol. ifjak által „lakásdíj” címen a lakásért, fűtés és takarításért fizetendő elengedhetetlen és nem csökkenhető évi 40—40 kor., amely forrásból 4000 kor. bevétel irányozható elő. Az eddig fizetett 200 kor. teljes ellátási díj, mint teljes összegű konvikтусi díj maradjon fen;

b) az egyházkerület által a felemelt államsegély terhére évi 14000 kor. volna még a fakultásnak juttatandó az eddigi 5000 koronán kívül.

2. Ha a fakultás részére ezen 18000 kor. biztosítatik: akkor bizottságunk véleménye szerint fakultásunk Előljárósága vagyoni kezelését autonómiával volna felruházandó.

3. Az autonóm vagyoni kezelés esetében, ennek egyszerűsége s olcsósága érdekében fel volna hatalmazandó az Előljáróság, hogy az Emke-tér 3. sz. házat, az Igazgatótanács jóváhagyásától feltételezetten áruba

bocsáthassa, eladhassa, ha az így nyert árból a ma onnan nyert tiszta bevételnél nagyobb jövedelem volna elérhető.

4. Különösen a kellő alapok hiányában levő internátus, illetőleg konvikтус megszilárdítása végett javasoljuk, hogy

a) a fakultás költségvetésében és számadásában az e címen befolyó díjakon kívül a Baldácsy-alapból vett 2000 kor., a Gecse-alapból adott 3000 kor. évi jövedelmek s a felavatott lelkészekről szedett díjak a mondott szükségletek, illetőleg kiadások fedezésére irányoztassanak elő s számoltassanak el.

b) A konvikтусi, jelenleg fennálló házi kezelés ideiglenes felfüggesztésével próbaképen hozasék be a jövő tanév elejétől fogva a vállalkozói bérleti rendszer, mely, ha bevállnék, állandósíthatnék is.

c) A tápintézeti és internátusi kezelés körül elérhető megtakarítások egy tápintézeti alap létesítése végett további rendelkezésig tőkésíttessenek.

Javaslataink indokolását van szerencsénk az alábbiakban előterjeszteni.

1. A fakultás alaptőkéje 12 év leforgása alatt 120000 koronával fogyott. Ennyit emésztett meg az évenként visszatérő számadási hiány. Az 1906. év folyamán is a számadás több, mint 11000 korona hiánnyal zárult s ez évben a tőkéből közel 40000 korona íratott le. Ennek a rohamos tőke és jövedelem apadásnak az lesz a következménye, hogy egyfelől a fakultás elveszti vagyonát, másfelől a nagyközönség a legteljesebb bizalmatlansággal telik el az intézet jövőjét illetőleg. Minthogy pedig kisebb segélyek a bomlási processust csak lassítják és megakasztani nem tudják: azért a folyton újból és újból rendelendő kisebb segélyek még aggályosabbnak tüntetik fel a fakultás vagyoni biztonságát. Ezért ajánljuk a gyökeres és végleges rendezést. A fakultás előljáróságának általunk is felülvizsgált s jónak talált normál költségelirányzata igazolja, hogy az évi 18000 korona most rendelendő jövedelem-többlet, a várható egyéb jövedelmek és megtakarítások a fakultás mai kereteinek állandó fentartását biztosítják.

a) Az internátusi díjak emelését a megdrágult életviszonyok, a piaci árak indokolják. De, mert, ha az eddigi díjakat emelnénk 40—40 koronával s egy cím alatt szednénk azokat, a fél és negyeddíj kedvezmények folytán kevés jövedelem-többlet volna elérhető: ezért választottuk külön a lakásdíjat a konvikтусi díjtól. Amannál nincs semmi kedvezmény, ez utóbbira nézve fennmaradnak a ker. közgyűlés mult évi határozatai. Hogy csak a theológusokra nézve javasoljuk a takásdíjak kiadását, annak az az oka, hogy a tanárjelöltek által fizetett évi 400 kor. még ma is teljesen fedezi a tápintézeti és internátusi ellátás költségeit, sőt felesleget is ad.

b) A 18000 koronából még hirnyzó 14000 koronát az egyházkerületnek kell magára vállalnia, mivel más fedezeti forrás nem található.

2. A fakultás autonóm vagyoni kezelését ajánlatossá teszik a következő okok:

a) a nagyközönség érdeklődése a fakultással szemben így jobban ébren tartható s fokozható;

b) az intézet anyagi és szellemi érdekeinek mérlegelése egy kézbe kerülnek s így az eddig kétfelé mérlegelés káros következményei kiküszöbölhetnek;

c) a vezetés s kormányzás intenzivebbé s a felügyelet a főhatóság részéről közvetlenebbé válik;

d) a központi igazgatás túlszűfolt munkakörére nézve is könnyebbedést jelent a fakultás autonóm vagyoni kezelése.

Természetes dolog, hogy az Előljáróság szervezését, ha ez nem volna a feladathoz megfelelőnek tekinthető, módosítani lehetne.

3. Minthogy eddig a tápintézet és internátus

költségei okozták legfőbbképen a fakultásnak felettébb kedvezőtlenre fordult vagyoni ingadozását, ezért bátorkodunk arra figyelmeztetni, hogy egy konvikтусi alapot kell teremteni, mely idővel legalább is a kedvezmények okozta terheket elbírja hordozni. Ezért javasoljuk, hogy a konviktus és internátus céljaira a díjakon kívül némely jövedelmek biztosíttassanak.

a) A Gecse-alap filantropikus természeténél fogva, az az alap jövedelméből a fakultáshoz rendelt 3000 korona hasonlóképen a Baldácsy-alap 2000 koronája is ilyen természetű okokból erre a célra volna rendelkezhető.

b) A házi kezelés ideiglenes felcserélését azért javasoljuk, mert e mellett a konvikтусi ellátás napként és fejenként mintegy 1 kor. 30 fillérbe került, holott p. o. a ref. collégiumban a bérleti rendszer mellett 80 fillérbe kerül. Hacsak 10—20 fillér megtakarítás volna elérhető, már ez is tisztos ösztöszet tenne ki

E jelentést igazgatótanácsunk elfogadta s végleges jóváhagyás végett a ker. közgyűlés elé terjeszti.

Kolozsvár, 1907. május 16-iki ülés.

Pünkösti Pál.

A pap a templomban.*

(XIV. Levél.)

E levelemben arról szólok, hogy milyennek kell lenned a templomban. Különös dolog ugyan erről beszélni, de más vonatkozásban alig tudnám elmondani az ide tartozókat. Eddigi fejtegetéseimből már kivehetted, hogy, felfogásom szerint, mindenütt papnak kell lenned, de mégis állítom, hogy különösen a templomban kell lelkipásztori mivoltodnak érvényesülnie. Nem tudom, te is úgy gondolkodol-e e tekintetben, de én első sorban a templomról ítélem meg az illető egyházközség tagjainak, főképen pedig a gyülekezet élén álló lelkipásztornak buzgóságát. Valami fájó lehangoltság lopózik szívembe mindannyiszor, valahányszor olyan templomba lépek, ahol az elhanyagoltság jeleivel találkozom. Rossz padló, rozoga, poros padok, pókhálós, töredezett ablakok, nyikorgó, nehezen betehető ajtók, rongyos takarók, mindig busítanak, lehangolnak. Kívül a cinteremben disznó-turások, magasra nőtt burján, szóval a gondozatlanságnak leverő, elszomorító jelei. Nem a szegénység bánt, hanem a rondaság, a nemtörődömség, mely mindenfelől feléd kiált. Bizony kemény ítélet azoknak látása első sorban a lelkipásztorra nézve. Tapasztalásból állíthatom, hogy nincs olyan gyülekezet, melynek tagjai, bármily szegények lennének is különben, megfelelő buzdításra templomukért áldozni készek ne volnának. Csakhogy, amint az otthonnak a házi asszony a lelke s annak szeretetteljes gondoskodása teszi lakályossá, vonzóvá még a legegyszerűbb háztájt is, úgy a gyülekezetben a buzdítást, a kezdeményezést, a figyelmeztetést első sorban a lelkipásztortól, annak az Úr háza iránti szerelmétől várják s várhatják is méltán hívei. Hát kinek legyen a rend, tisztaság iránt érzéke, ha a magasabb műveltséggel bíró papnak nincs, talán a kurátornak, az egyházfiaknak, vagy tán a harangozónak? Nekik munkát jelent az ilyen teendő s ha serkentés nem nógatja őket, ritkán látják meg azt, amin fáradságukkal kötelesek volnának segíteni. Még ott is gyakran figyelmeztetni kell ezekre a teendőkre az illetőket, ahol ékesen és rendben vannak mindeknek, mennyivel inkább kötelesség ezt végezni ott,

* E részt a „Gyakorlati levelek egy kezdő lelkipásztorhoz“ c. füzetből, melynek mult számunkbeli bírálatát írója „igaztalannak“ találta, a szerző kérésére készséggel közöljük; megjegyezvén, hogy ez az a rész, melyet bírálatunk is mint a többi felett kimagaslót értékelt. Szerk.

hol romlás, pusztulás, rendtelenség fogadja hivatalba lépéskor. Nem tudom milyen állapotok várnak egyházközségekben, de jól jegyezd meg, hogy ha e tekintetben mulasztások vannak, azoknak pótlását tőled fogják várni s ha tán megütődéssel fogadnák is eleinte erre vonatkozó felhívásaidat: lassanként az utánnagondolás megérleli bennük azt a tudatot, hogy a templomot elhanyagolniok nem szabad s rövid idő múlva tapasztalni fogod, hogy hívó szavadra készséggel hoznak rendbe mindent. De meg kell jegyezni, csak akkor mutatkozik majd ez az eredmény, ha a hívek meggyőződnek a te buzgóságodról is. Ennek a buzgóságnak azonban korántsem csak abban kell állania, hogy a rendtelenségeket, a hiányokat észre veszed, azokat állandó, szeretetteljes figyelmeztetésekkel elenyésztetni igyekezel, hanem abban is, hogy az Úr házat az ige hirdetésével igazán a menyország előpitvarává teszed. A templomot sokan tán csak szokásból keresik fel, de hogy ez a szokás életszükséggé váljék, ez legyen igehirdetéssel állandó törekvésed. Hogy híveid ne testi megpihenést, de lelki megújodást, megkönnyebbülést, vigasztalást találjanak ott, ebben látom én a te buzgóságodnak mértékét. Valóban nehéz, felette nehéz feladat ez. De nem lehetetlen. A hit hallásból vagy. Neked módodban áll a hallást felhasználni. A templomban tied a legkiemelkedettebb hely: a szószék. Mikor ott megjelenesz, ajkadon csüng minden figyelem s ha buzgó könyörgésben az örökkévaló trónja előtt bemutatad a szíveknek hálaadását, az ige felolvasása után nemcsak a tekintetek fordulnak feléd, de a lelkek érdeklődése is. Várják tőled a tanítást. Már most attól függ az eredmény, hogy hogyan prédikálsz? Vajjon lebilincseled-e hallgatóid figyelmét, vagy pedig pár mondatod után már másfelé kalandozik az elme s aztán szavaid zenéjének hatása alatt, tompultán álomra szenderülnek a szemek is? Ha abban, amit mondasz, nem lesz egyéb csak szó, szó és ismét szó, vagy lesz tán mag is, de fent, a gyöngye elmék által el nem érhető magaslatoz körül repkednek az eszmék töméntelen sergei, avagy a magasabb régiókban is jártasak előtt, csak köznapi szólásformák alakjában csillan fel itt-ott valami, csodálkozhatasz-e, ha a szellem megfelelő táplálék hiányában el-el kalandozik s a csendes tétlen szemlélődésben lassanként elálmosodik? A szózat, hatag álmosítólag hat, mint a malom egyhangú zúgása, s mikor megáll, okozza az ébredést. Arról nem írhatok, hogy miről prédikálj, hiszen minden bizonynyal tudod, hogy Isten igéjének a szolgája vagy, tehát Isten igéjét, mely tökéletesen az evangéliumban nyilvánult, kell hirdetned, de szólok arról, hogy hogyan kell hirdetned azt, illetőleg prédikálásod foganatos volta mitől függ. Tapasztalatom az, hogy nem a művészi előadástól, nem a hang minőségétől, a papnak tüzes, vagy lanyha előadásától, hanem a lelkipásztornak meggyőződésétől, hitétől. E nélkül lehet valaki jó szónok, vagy lehet rossz szónok, de igazán pap, tanító-mester, evangélium hirdető nem lehet soha sem. A meggyőződés erejét nem pótolhatja semmi sem. Az, aki tán csak olykor, mint kiváló alkalom szónoka, vagy itt-ott esetleg megjelenő igehirdető lépik fel, meg lehet, hogy ügyes, jó előadással, az újdonság, szokatlanság okán, még benső meggyőződés nélkül is érhet el, a hallgatók részéről magasztalással emlegetett hatást, de hogy hatása állandóan ilyen legyen, hogy vetése, mint a magvető évről-évre teremje a kalászt ott, ahol ő a megszokott, újdonság ingerével többé nem ható szónok, arra igazi benső meggyőződés és hit nélkül képtelen. Ezért végtelen fontos a papnevelés kérdése. Azt hiszem, észre vetted te is, hogy a teológián minden tanulmány azt a célt szolgálja, hogy benső meggyőződéstől áthatott, igaz hittel bíró lelkészek képeztesse. A kételkedés, az

ingadozás a hit dolgában, különösen a mivelt elem-ben meglehetősen el van terjedve. Bizonynyal, a felületes vallási nevelésnek kifolyása ez. A tanításban még mindig több súlyt fektetnek az elhinni valókra, mint magára a hitre, magára a Krisztusi tanra kevesebbet, mint a Krisztusról szólóra s kevés gondot arra, hogy a Krisztusi életelvnek mindennél többet érő voltát magával az étellel, lélektani alapon bizonyítsák az illetőknek. Igaz, nehéz dolog ez. Egy benső meggyőződéstől teljesen áthatott lelkipásztor is csak hosszas lelki tusakodásokon keresztül juthat el annak a tudatára, hogy a Krisztus által kijelentett igazság, az emberi léleknek minden szükségéit teljesen kielégítő jó s hogy ennek az életben cselekedetek által való megvalósítása az anyagi, a testi életre nézve is az egész emberiségnek és az egyéneknek is legtöbbször érne. Pedig erre a meggyőződésre el kell jutnod, hogy másokat is oda nevelhess. Ismerned kell az emberiség mivelődéstörténetét, hogy az abban kifejlődött egyes alakulatoknak előidéző okáiban mindenütt rámutathass arra, hogy annak romlást, pusztulást okozó volta a tiszta erkölcsök megsértésével, vagy áldása azoknak betöltésével állott kapcsolatban. A tapasztalatokon kell teméntelent építened, mert az itt feltáruló jelenségek a valláserkölcsei élet mezején csak úgy bizonyítanak, mint a phisikai világban az értekek alá eső tények. Ne az legyen a nevelésben, tanításban törekvésed, hogy az illető ezt vagy azt igazságnak elfogadja csak azért, mert Péter vagy Pál mondja, hanem az, hogy igazságnak ismerje el azt saját lelkének benső bizonyágtétele alapján is. A „miért?” kérdés elől nem szabad kitérned, de, hogy megnyugtató feleletet adhass reá, ismerned kell az azzal kapcsolatosan felmerülő lelki mozzanatokot is, s mint az ilyeneknek gazdag, kimeríthetetlen tárházát, a bibliát, melynek igaz értékét épen ez a tulajdonsága adja meg. Valóban igaz állítás az, hogy a jó pap holtig tanul, de korántsem csak a könyvekből, hanem mindenek felett az eléje táruló mindennapi élet gazdag változataiból is. Az örök valláserkölcsei igazságok is az élet szemlélődéséből, egyéni tapasztalatok, benső észrevételek útján leszűrt eredmények, de a sajátunkká egyszeri hallás, kijelentés által még nem lesznek, csakis úgy, ha mi is képesekké válunk ugyanarra a nézőpontra emelkedni, a benső átalakulásnak azt az útját végig járni. Nos hát ezt az utat kell megtenned neked is, hogy félelem és gáncs nélküli kalauz lehess híveid számára. Néked ismerned kell a tájékat teljesen s biztosan haladnod elől nemcsak a kies helyeken, de a zord sziklák, szakadékok között is, sőt bátran le kell szállanod olykor az örvényt rejtő mélységekbe is, hogy a tévelygőt észre térítsed. És ezt mind megfelelő, alkalmas módon kell végezned. Néha csak lépésben is alig mehatsz, mert nagyon gyöngék és fáradtak kiket vezetned kell, máskor a tubuzgók, az erősek megelőzni akarnak s mintegy nógatnak a sietésre. Nagy bölcsességre lesz szükséged, hogy járásod egyenletes legyen, hogy messzire ne maradjanak megetted a gyöngék, az erőtlének se, de a megelőzéstől, a vezető nélkül való haladástól visszadöbbenjenek a sietők, a gyorsan menni akarók is. Nem veszed-e észre, hogy felette nagy felelősséggel jár ez a kalauzoló szerep s nem látod-e be, hogy ezt a felelősséget csak a biztos tudás, az igaz benső meggyőződés, a rendíthetetlen hit adja meg arról, hogy te ismered a célt, melyet el kell érned s biztos vagy az út felől, mely oda vezet. Ha ilyen lelkipásztor lész, szavaid nem pusztába hangzanak el, megérti, megsejti a te nyájad pásztorának igaz, hűséges voltát s készséggel hallgat intő, figyelmeztető, vigasztaló szavaidra. S itt már szinte mellékes kérdés az, hogy milyen hangon, milyen magatartással, milyen szónoki fogásokkal, kifejezésekkel intézed, mint pásztor nyá-

jadhoz a te beszédedet: az igazság, mely szavaid tartalma leköti, megragadja, együttérzésre készíti a hallgatókat még, ha szinte suttogva beszélnél is, vagy ha mennydörgés zengése harsogna ajkaidról.

A benső meggyőződés és a rendíthetetlen hit átélését kiérzik a hallgatók a szónok szavaiból s jóra buzdulnak annak hatása alatt. Természetesen az, hogy valaki meg van győződve a keresztyén vallás igazságairól s van éltető hite is, távolról sem azt teszi, hogy már az illető ennek alapján tanítómester is lehet. Ez csak a csiszolatlan, de az értéket jelentő gyémánt, forgalomba hozatala azonban gondos köszőrülést kíván, a sziklarepedésből gazdagon előtörő forrás, melynek alkalmas mederben kell tovább folydogálnia, hogy a völgyek rónáinak termékenyítő áldásul szolgáljon. Fáradsággal tudatos meggyőződéssé vált hitedet alkalmas formában, gondosan kidolgozott beszédben kell másokkal közölnöd, őket hasonló meggyőződésre vezérelned. Ez pedig sok munkát ad akár te szerkeszted a beszédet, akár a más által kidolgozottat használsz fel. Az előbbi esetben sokszor nehéz töprengés, nagy elmélyedés eredményezi csak a megfelelő alakot, az utóbbi esetben pedig sok olvasás, utánjárás juttat a te lelkedben élő igazságot híven kifejező beszédhez s még akkor is itt-ott egyéni sajátosságodhoz mérten változtatni kell azon. Ezen kívül pedig így, vagy úgy legyen, tanulnod kell. A gondosan kidolgozott, vagy kiválógatott beszéd kifejezései a leírás, vagy elolvasás után még nem rögzítettek, hogy ilyenekké váljanak az elmében, *be kell tanulni azokat. És itt eljuttottam ahhoz is, hogy tapasztalatomat elmondjam a készülésre nézve.* Ha már tisztában vagy a tárggyal, melyről beszélni fogsz s készen a forma is, mellyel elő akarsz adni a kiválasztott tárgyat, hozzá kell kezdened a tanuláshoz. Háromféle módját ajánlhatom a készülésnek. Az egyik a szószerinti betanulás, mikor a már előzetesen jól ismert eszmemenetű beszédnek kifejezéseit is teljesen emlékezetbe vésed. Ez a legfáradtságosabb, de legbiztosabb is. Soha nem tudhatod előre, hogy a határozott időre kitűzött istentiszteleten teljesen zavartalan, nyugodt kedélyvel jelenhetsz-e meg? Egy váratlanul jövő rossz hír, családotban hirtelen előállható betegség, véletlen szerencsétlenség, könnyebb természetű, de épen akkor fellépő muló baj, mind nehezíti az elfogulatlan gondolkozást s így nagyon jó, ha teljesen készen, még kifejezéseidben is biztos vagy, mikor az Úr hajlékában megjelenesz. Meglehet, hogy ha az előbb említett körülmények hatása alatt állasz, ilyenkor előadásod kezdetén némi gépiesség is érezhető leend, de tárgyadnak szeretete csakhamar megkap, magával ragad s bensőséget nyer előadásod. Ha pedig teljesen zavartalan kedélyhangulattal jelenhetsz meg, biztosságod van az előadásban, valami kibeszélhetetlen gyönyörűséget is nyújt magadnak és hallgatóidnak is. Az ilyen készülési módnak van ezenkívül még egy nagy haszna, az, hogy lassanként nagy s reád nézve felette szükséges szókincshez juttat. Ezért, ha igazán jó szónok akarsz lenni, csak ezt a készülési módot ajánlhatom. De ismétlem, jól el kell készülnöd annyira, hogy előadás közben ne a betanult kifejezést keresse elméd, hanem csüngessen egészen az eszméken, melyeknek csak előterjesztési formái a kifejezések. A második készülési mód az, amikor a beszéd főtételét, aztán az annak érdekében csoportosítandó eszméket, a menetet is jól megjegyzed, tudod, szóval a beszéd váza egészen elmédben van s csak azoknak felöltöztetése s kifejezések hiányoznak. Ezt az előadás menetére hagyod. Ez a készülési mód sem helytelen, de nagy szóbőséggel kell bírnod, hogy kifejezéseidben változatosság legyen s így egyhanguvá ne légy. Erre kivált fontosabb alkalomakkor, azért nem bizhatod magadat, mert nyomott,

vagy zavart kedélyhangulat mellett, a legjobb akarrattal is, szaggatott, szétforgácsolt, könnyen mesterkélthet előadásod. A szabatos kifejezéseket lehet, hogy a benső hév erejével, vagy az érzelmes hanghordozással pótolgatod, de biztonságodnak hiányát megérezik hallgatód is s ez szokott figyelmüket zavarni fogja. Még inkább áll ez a harmadik készülési módról, mikor csak a tárgyakat ismered előre, a főtételt s némileg az indokolás menetét s aztán bizva tehetségedben, azt hiszed, hogy így is ki tudod fejteni mondanivalódat. Ez is előfordulhat olyankor, mikor váratlanul, késedelem nélkül kell istentiszteleten prédikálnod. De rendszeresen így eljárni, nagyon hibás dolog lenne. A végnélküli ismétlések, ide-oda csapongások, hosszadalmas fejtegetések, a befejezéshez sehogy eljutni nem tudás nemcsak a hallgatóságot, hanem téged is nagyon kimerítene s lassanként híveidet a templomba járástól is elidegenítené. A templom szent hely, tekintsd annak főképen te s ezt mutasd meg azzal, hogy hű sáfár vagy a reád bízott talentumok értékesítésében s ami ennek legjobb eszköze, a prédikálást igaz buzgósággal használd s legyen gondod arra is, hogy sáfárkodásodban segítségére legyenek híveid is az által, hogy a templomban ne csak hallgatók, de közreműködők is legyenek. Ezért fektess súlyt a gyülekezeti énekekre. Hass oda, hogy az egyházi énektanítás az iskolákban rendszeresen történjék s mikor az idő engedi, a tanuló gyermekek, tanítóik vezetésével a templomban megjelenjenek, énekes könyvet hozzanak s ott buzgón énekeljenek. Az, aki résztvesz a gyülekezeti énekében, szivesebben jár a templomba s figyelme- sebb hallgatója az Úr igéjének, de ne elégedj meg azzal, hogy csak a férfiak énekeljenek, reá kell szoktatni a nőket is. Te magad pedig járj elől mindenben jó példával. A templomot ne csak akkor látogasd, mikor te szolgálsz, hanem akkor is, mikor más végzi az istentiszteletet. Ahol két, vagy több lelkipásztor van s így felváltva szolgálnak, elszomorító s rossz hatású, ha a szolgálaton kívül levő, még vasárnap sem keresi fel az Úrnak hajlékát. „Ha a barát nem böjtöl, ki b. jtőljön?” mondja egy találó példabeszéd, ha a pap nem gyakorolja a templomot, hogyan kívánhatna buzgóságot híveitől. A példaadás itt is elevenítő, vagy losujtó hatású. Erről nem szabad megfeledkeznek sohasem. Megjegyzem azt is, hogy írást ne használj a szószékben, azt azonban nagyon jól teszed, ha kifogástalanul működőnek nem tartod emlékezedet s egy kis lapocskára beszéded eszmemenetét feljegyzed s azt magad elé helyesed. Volt alkalmam látni, hogy minő kínos jelenetet idézett elő a szónoknak, zavaró körülmény miatt, hirtelen támadt feledékenysége. Azzal a néhány szóból álló feljegyzéssel ezt elkerülheted. Ajánlatos az imákat is könyv nélkül mondani, de készülj reá alaposan s ne számíts mindig az ihletre. Ennyit ezekről.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1907. máj. 16.

Jelen voltak: Br. Bánffy Dezső ehker. főgondnok elnök, Simó Lajos, Zeyk Dániel, gr. Bánffy György főgondnokok, dr. Bartók György püspök, Lészay Ferencz, Becsek Lajos, Incze Gerő, dr. Sárkány Lajos, Herczeg Lajos, Sándor János, Deési Gyula ig.-tanácsosok, Pünkösti Pál, Elek Lajos, dr. Kálmán János helyettes előadók és Módi Elek jegyzőkönyvvezető.

Elnöklő főgondnok az ülést megnyitván, az általa kijelölt sorrendben a következő ügyek tárgyalattak:

I.

Váró Ferencz n.-enyedi nyug. tanár aa. beadván lemondását igazgatótanácsai állásáról, tudomásul vétetett.

Az igazgatótanácsai tisztviselői állások rendezése s a titkári állásnak lelkész jellegű egyénnel leendő betöltése

tárgyában előterjesztés tétetik az egyházkerületi közgyűléshez, felhatalmazás kéretvén arra, hogy az üresen levő állások betöltése iránt úgy most, mint jövőben az igazgatótanács intézkedhessen, tekintettel arra, hogy a végrehajtási Utasítás javaslat szerint tisztviselőknek úgy a kerületi közgyűlésen, mint az igazgatótanácsban csak tanácskozási joguk lesz.

A kolozsvári theol. fakultás anyagi helyzetének javítására vonatkozólag beérkezett bizottsági javaslat egyhangulag elfogadtatván, annak értelmében előterjesztés tétetik az ehkerületi közgyűlésen.

A kolozsvári theol. fakultás gyakorlati tanszékére pályáztak dr. Bartók Jenő, aki azonban vissza lépett; Csekme Ferencz, Ravasz László, dr. Szakács Albert és Vásárhelyi Boldizsár. E pályázatok a közgyűlés elé terjesztetnek azzal a bejelentéssel, hogy a tanárjelölt bizottságban az előadói tisztet a h. tanügyi előadó fogja betölteni.

II.

A zsinati törvények életbeléptetése és végrehajtására vonatkozó javaslat kinyomatva készen levén; a közgyűlési tagoknak megküldetnek s előterjesztik a közgyűléshez.

A szebeni egyhmezében Somogyi Albert helyébe Somogy Lajos, Szalánczky Jenő helyébe Szalay Ferencz; a sz.-szolnoki ehmezében Diószegi Mór helyébe Ignác Márton kerületi képviselőkké történt megválasztása rendbe találtatván, végleges igazolásuk a közgyűléstől kéretik.

Az országos közalap végrehajtó bizottságba Hegedűs Sándor helyébe egy tag választása, az egyetemes adóügyi végrehajtó bizottságba 2 rendes és egy póttag választása iránt előterjesztés tétetik a közgyűléshez.

A rendkívüli egyházi adó tárgyában kelt 1129 jkvi sz. zsinati határozat kihirdetése iránt előterjesztés tétetik a közgyűléshez.

A bemutatott s tudomásul vett *ügyforgalmi kimutatás* szerint beérkezett a mult havi ülés óta 439 drb., ebből kiosztatott Pünkösti Pál h. számvevőnek 210; Elek Lajos titkár helyettesnek 107; dr. Kálmán János h. tanügyi előadónak 119 és Váró Ferencz előadó-tanácsosnak 3. Ezekből elintézetlen 190 s a korábban beérkezett ügydarabokból 44.

A köpeczi Nagy családi alapítvány kezelősége által egy erdőrésztlet vásárlásáról kötött szerződése jóváhagyatott.

A m.-vásárhelyi ref. dalkör alapszabályai ajánlással fölterjesztetnek megerősítésre a belügyminiszterhez.

A gyulafehérvári s. lelkézi díjlevél jóváhagyatott.

A mócsi róm. kath. lelkész által áttérési ügyben elkövetett szabálytalanságról szóló esperesi jelentés alapján mindenekelőtt a keresztlevél megvizsgálása elrendeltetett.

A szamosújvári kántori állás szervezésére kért segítség nem volt megadható.

A konvent értesítése alapján a Zsin. Törvények ára darabonként 3 koronában kiutaltatott.

A mezőörményesi papitelek vásárlására 200 korona előleg kiutaltatott, utasítatván esperes aa. a paplak építésről terv és költségvetés bemutatására, felhatalmaztatván mérsékelt költséggel a telek bekeríttetésére.

A perecseni ehk. kérése kápláni kongruának visszamenőleg leendő folyósítása iránt, föl sem terjesztetett a kongrua kezelő bizottságához, miután annak teljesítése ki van zárva.

A tordosi anyakönyvben a közoktatási miniszternek valamelyes adatok helyszini megtekintésére engedély adatván, ehkerületünk részéről bizottsági tagul Bodor János aa. fölkéretett.

Incze Ferencz fegyelmi költségei, kongruája terhére a delegált bíróságnak kiadatnak.

Az alsó-ilosvai beteg lelkész mellé kápláni állás szervezése engedélyeztetett.

Medgyasszai Mihály ellen hivatalból indított fegyelmi vizsgálat iratai áttétetnek a fegyelmi főtörvényszékhez végleges ellátásra.

A mocsolyai papi állás további üresen hagyása nem volt megengedhető.

A karói papi díjlevél jóváhagyatott.

A dévai kántori állás betöltésére vonatkozó iratok letétetnek az ehmezéhez az ott levő felebbezés elbírálásánál leendő figyelembevétel végett.

(Vége köv.)

IRODALOM.

E rovatban minden munkát megemlítettünk, ami szerkesztőségünkbe elküldött, de hosszabb, bírálatos ismertetésre nézve a szerkesztőség fentartja saját elhatározását.

„Bevezetés a gyakorlati teológiába. Theológiai magántanári vizsgálatra írta: Ravass László. 1907. Ára?“.

A 95 oldalra terjedő munka a „Bevezetés“ után négy fejezetben tárgyalja a gyakorlati teológia alapvető kérdéseit és pedig:

1. A gyakorl. theol. történetének főirányait;
2. Az egyházat;
3. Az egyház életének funkcióit; és végre
4. A gyakorlati theol. mivoltát és elágazásait.

A „Bevezetés“ a gyakorlati teológia alapkérdése felől tájékozik: „tudomány-e a gyakorlati theol. vagy technikai eljárási szabályok halmaza?“ Van-e törvényeken nyugvó elméleti igazsága és ebből folyólag, gyakorlatilag irányító és kötelező ereje? Van-e benső egysége, vagy csak külső rációk tartják össze? Ezen alapvető nagy kérdésre az egész munka adja meg a választ, mely összefoglalva így hangzik: *a gyakorlati teológia az anyaszentegyház életének bölcselete, közelebbről: az anyaszentegyház biológiája — élettana.* Az egyházi életet úgy fogja fel, mint eleven organizmust, amelynek megvan a maga lényeg — és jelenség világa s a lényegben normája, mely szerint a tényleges jelenségeknek alakíthatniok, reformáltatniok kell. Van ideálja s ennél fogva vannak reformtörekvései. Azonban ideálja nem ködben uszó fantom, hanem személyes élettapasztalaton nyugvó s így reformja is próféta lendülettel s apostoli buzgalomra való kényszerítéssel teljes.

Ennek a végtelen nagy horderejű igazságnak levezetése, kifejtése és igazolása képezi a munka tárgyát.

Az I. Fejezet ez igazság felismerése felé való történeti haladást mutatja fel „a gyakorlati theol. történetének főirányai“ ismertetésében Nagy Gergely „Liber pastoralis curae“ c. művétől a legújabb idők törekvéseiig Niebergál: „Hogyan predikáljunk a modern embernek?“ c. művéig. És ez a történeti áttekintés nem könyvek címeinek és jól-rosszul kivonatolt tartalmának ismertető sorozata, hanem a Baur történetfilozófiai felfogásával rokon elveken épülő: a helyescbb, tudományos felfogás előhaladását mutató. Az eszme, amint a maga örök, abszolút tartalmát mind jobban kifejezésre juttatja. A tudománynak s neki megfelelő gyakorlatnak emelkedése ez a középkori egyházon, a reformáció korában és hatása alatt, a prot. scholasztikán, a pietizmuson, Kant, Schleiermacher (Nitzsch, Schweizer) Hegel (Marheinecke, Moll, Kuzmany, Zezschwitz) iskoláin, van Oosterzee-n, Vinet-n keresztül egész az új kanti iskola legmodernebb képviselőiig (Ritschl, Th. Harnack, Achelis), az új schleiermacheri Krausson és Bassermann-on át Baumgarten Ottóig és az ő folyóiratáig („Monatsschrift für die Kirchliche Praxis“.) Mindenütt az az élesen látó filozófiai tekintet, amely az alapelvben azonnal felismeri és meglátja olvasójával is a rendszert annak összes előnyeivel és hátrányaival. Így jut el történetileg arra az álláspontra, amely modern ugyan, de pozitív, a megelőző negatív modernizmussal szemben, amely a rombolás után az építést hangsúlyozza és követeli s amelynek tétele ez: **„Személyivé kell tenni a keresztyénséget, mely ma-holnap csak történeti kincs lesz!“**

A II. Fejezet (Az egyház) valláspszichológiai uton, tehát lélektanilag vezeti le ezt az igazságot, illetőleg állítja fel e követelményt. A vallás személyes életviszony Isten és ember közt: ez kiinduláspontja; ennél fogva itt csak anna: van értéke, amit személyesen átélünk. Ennek negatív jelentkezése: a válság érzete, pozitív tartalma: a szeretei birtoklása. Ennek érvényesülését a világban, tehát lelkemből kilépve, — projectionak nevezi. Az üdv (szeretet) mint birto-

kom, a világhoz való viszonyában feladattá, munkává, hivatássá lesz: a kegyesség átmev munkába: a vallás erkölcsiségbe és az ugyanazon lelkiületükkel szükségszerű közösségbe lépve (prolongáció) létrehozza az — egyházat, melyben három tevékenység van (a kegyesség vagy hit pszichológiai tartalmából kifolyólag) u. m.: a hitnek kifejezése, a szeretetnek megélése és a reménység (az átalakító reform ereje) munkálása. Ezeknek megfelelnek: 1. a hitvallás, 2. szeretet-munkásság és 3. a nevelői, illetőleg térítői munkásság. Az egyház életének e funkcióival a III. Fejezet foglalkozik részletesen. A II. Fejezet hátralevő része (20—25. §.) az egyház fogalmát tisztázza vallási és jogi oldaláról bibliai és historiai alapon sorra véve a római egyházat, a reformációt, a jogi orthodoxia masszív confessionalismusát; tisztázza a történeti egyház (látható) és istenországa (láthatatlan egyház) viszonyát, a reform jogosultságát és határait, elvét és mértékét az egyházban (J. Kr.-sal való személyes életközösség, épülés és építés.)

A III. Fejezet. (Az egyház életének funkciói) ebből a Kr.-sal való életközösségből, személyes élettapasztalatból vezeti le mindennek előtt az egyetemes papság protestáns alapelvét s ennek a socialis alakulás folytán szükségessé váló átruházásából a papi hivatalt, mint hivatást és munkakört. Itt jön szóba az a nagyjelentőségű kérdés, hogy: minő viszony van és lehet a lelkipásztor személyes hite és a gyülekezet közhite közt s mi foly ebből? Hogy áll e részben a dolog a római egyházban, hogy a prot. orthodoxiában? (Kölcsönös összeütközések és kiegyenlítésük formái). Elv: a lehetetlen tanegységet (theológia) a protestantizmus a hitelgységgel („a Szentlélekben való közösség“) kell, hogy helyettesítse. Nem teológiát, dogmát, vagy ezeket kerülendő, csak száraz morálizálást kell predikálni, hanem vallást, evangéliumot, hittapasztalatot, átélte valóságokat, bizonyosságokat. Ez a hitvallás: az egyház első funkciója.

A második: a szeretetéletből folyó — szeretetmunka. Ennek átruházott hatáskörű hivatalosai: presbyterek, diakonusok, diakonisszák. (Az egyházszervezet kérdése és helyes alapelve: a „societas fidelium“ (Kálvin)-ból levezetve. A belső épülés: a kultusz; (itt jön szóba egyebek mellett a kultusz és a művészet viszonya); a külső: a szeretetmunkásság és növelő (katekhezis) és térítő (misszió) munka.

A szeretetmunkásság feltétele (a szeretetben való élet) és organizálása (karitatív tevékenység nem csupán anyagi jótékonykodás!) elvei után jön a nevelő és térítő (katekhezis, kül- és belmisszió) tárgyalása s végül összefoglalásul

a IV. Fejezet. (A gyakorlati teológia mivolta és elágazása) schémába foglalva így:

I. Általános rész: az egyház lényegéről, az egyházi hivatalról és szervezetről (Ekklesiastika).

II. Különös rész:

a) Az egyház önépítéséről = kultusz (liturgika, homiletika).

a) Az egyh. szeretetmunkásságáról és pedig: 1. Személyes gondozás (poimenika), 2. intézményes gondozás (koinonika) együtt: cura pastoralis.

c) Az egyház növeléséről: 1. katekhezis, 2. misszió.

*

Eddig a tárgyalás kivonatossá és szakgatott ismeretése; az eszmék gazdagságából — a vezetők. Bírálattal mit mondjunk rá? Lapunkat a szerzőhöz benső kötelek fűzik. Félünk, hogy az érdemelnél kevesebb elismerés is a kedvezés vádjának tenne ki az avatlanok részéről. Nagyon nehezünkre esik fékezni elragadtatásunk és mélységes lelki örömünk nyilvánítását. De megtesszük. Szeretnénk azonban mindenkit a lelkiismerettel kényszeríteni arra, akiket illet, hogy e munkát elolvoassák — tanulmányossák.

Szegényes magyar theol. irodalmunknak gyöngye e könyvecske. A felfogás filozófiai mélysége, az átfogó egyetemes pillantás, nagy problémák helyes világtábsba állítása s megoldásuk kulcsának kézbeadása, világos gondolkodás, sehol sem bicsakló logika, nagy szellemek gondolat világába való belemélyedés, anélkül, hogy velük szemben önállóságát s az objectív kritika nézpontjait elveszítene, lelkesedés a tárgya s a ker. élet nagy feladatai, a papi hivatás munkái iránt: ezek a munka jelességei. Nem csodáljuk, hogy a sárospataki theológia tudós szaktanára egész hivatási állása és tudományos reputációja mérsékletre hajtó sulya alatt is a legnagyobb dicséret hangján méltatta e művet. Szerző csakugyan érezte azt az ideált, amely a gyakorlati theol. tanárától azt követeli, hogy az bölcsész és historikus, biblikus és dogmatikus, elméleti és gyakorlati ethikus, művész és paedagogus legyen egy személyben. Egy fiatal embernek ilyen érettsége, tudásán és hitben való gazdagsága igazán meglepő, ritka jelenség.

„A keresztyén vallás személyes élet az Istenben, az Atyában a J. Kr. által”: itt látszik, hogy nem tan, de átélés és éltetés, gazdagító igazság, valóság. Ami égbe ragadtatott Ilyésünkre gondolunk, a boldogult Molnár Albertre, kinek lelke, palástja örököse ez az ifju Elizeus. Hol fogja hordani e palástot: a gyülekezeti munkában-e vagy a tanári katedrán: a jó Isten végzésének titka. Egy bizonyos, hogy itt vagy ott, de mindenütt a választottak kiváltságos csoportjába fog tartozni. Ezt kezeselni látszik a lélek, a tűz, mely benne él s az a szerénység, mellyel a munka „Végző”-jában főleg a bírálóbizottság jogosult kifogásait számolja fel s amelynek fontosabbjait magunk is osztjuk.

Irányának általános jellemzését ez idézetben foglaljuk össze:

„Az egyháznak, nem mint objectív szervezetnek, hanem mint az evangéliumtól áthatott személyiségek szívében élő hatalomnak hangsúlyozása, amely a maga munkás szeretetével a socialis bajokat orvosolja, mint belső világunk érték adó elve békességre visz és nemessé tesz: ez az új irány ideálja.”

Jól mondja a szerző: „Mennyi munka, mennyi — áldás!” Ah, ez a termékeny ideál! Az Isten adjon szerzőnek részt, vezető részt a munkában s áldást abban és azáltal! N: K.

GYÁSZROVAT.

Kincs Margit, Kincs Gyula zilahi tanártársunk egyetlen gyermeke, életének 17-ik évében f. hó 15-én megszünt élni.

A szenvedések tanyájáról örök tavaszba tért ifjú lelke. Mérheterlen fájdalomtól gyötört testére gyógyító álmorult. Szülein kívül vőlegénye és széleskörű rokonság gyászolja az elhunyt menyasszonyt. Igaz lélekkel fejezzük ki mi is őszinte részvétünket, kérünk megnyugvást a mélyen süjtött szülőknél — Istentől!

KÜLÖNFÉLÉK.

Lapunk mai száma a pünkösztől ünnepekkel kapcsolatos munkaszünet miatt egy napot késett.

Az Országos Református Tanáregyesület közgyűlésére és a kolozsvári ref. kollegium 300-ados jubileumára körünkben időző vendégeinket meleg szívvel üdvözljük s kívánjuk, hogy körünkben magukat jól érezve, lelkük termékenyedjék meg a régi Erdély nagy protestáns tradícióival s ez is legyen kedvező alkalom arra, hogy lélekben összeforrva, egy táborban harcolhassunk közös ideálunkért a protestánsizmus örök elvei érvényesítésével újra születendő Magyarországgért. A közgyűlés lefolyásáról jövő számunkban tudósítunk.

A kolozsvári ev. ref. kollegium 300 éves fennállásának jubileuma kapcsolatosan Országos Ref. Tanáregyesület ez évi közgyűlésével f. hó 22-én vette kezdetét s folyt le valóságos érdeklődés mellett.

Lapunk zárta miatt most csak rövidesen emlékez-

hetünk meg róla s lélekemelő mozzanatairól. Az érkező vendégek s a kollegium régi növendékei már kedden délután nagy számban érkeztek, kiket dr. Török István üdvözölt a rendező-bizottság élén a vasutnál s nevükben Dóczy Imre tanár egyesületi elnök, köszönte meg meleg szavakban. — Az elszállásolás és ismerkedési esték után a más napi ünnepek a belfarkas-utcai templomban folytak le. A kollegium tágas udvarán gyűlt össze a gyönyörű közönség az ország minden részéből. 10 órakor vonult be a menet a tempjomba dr. Bartók György püspök és gróf Bethlen Ödön főgondnok vezetése alatt. A „Jövel szentlélek Úristen” gyülekezeti ének elhangzása után dr. Bartók György püspök emelte égbe a buzgó imádság szárnyain a meghatótt lelkeket. A hatalmas templomban egy hely sem marad üresen, csak m. kir. közoktatási kormány várt képviselőjéé. — Úgy látjuk, hogy a m. kir. közoktatási miniszterium nem tartotta szükségesnek tudomást venni az ország egyik legrégebb kulturális intézetének és magyar ref. tanügynek 300-ados ünnepéről s egy oly kultur munkásról, minő Apáczai Geri János volt. De ne zugolódjunk! Dr. Török István felolvasása a kollegium 300-ados elteréről, eléggé mutatta, hogy ez intézetnek, mint általában a magyar protestánsizmusnak többször kellett martyr koszorúval megalázottan járni, mint az elismerés fényétől környezetten. Tán szebb és jobb is ez így! Felolvasás végeztével a kollegiumi ének — és zenék az egyházi és hazafias éneket adott elő Seprődi János tanár vezetésével s Zsigmond Ferenc közreműködésével.

A gyönyörűen előadott ének- és zeneszámok mutatták, hogy a vezető Seprődi tanár lelkesedéssel, igazi buzgósággal és szakértelemmel végezte a betanítás fáradságos munkáját. A vezetőn és ifjakon egyaránt meglátszott a nemes ambicio kollegiumunk jó hírnevét és becsületét fentartani és fokozni. Végül az üdvözlések következtek, miket a kollegium nevében gr. Bethlen Ödön főgondnok fogadott. Elsőnek Dóczy Imre fejezte a magyar ref. tanárság és intézetek meleg testvéri üdvözlését, ez a nagy eszű, nemes lelkesedéssel és tettvágygial teli ember, kiből a ref. tanárság igazán méltó vezető tisztelet; gyönyörű beszédben méltatta a magyar protestáns kultúra ref. intézményeinek jelentőségét a multban és tradíciói ápolásának szükségességét a jövőre nézve. Sajnáljuk, hogy e számunkban már nincs módunkban a gyönyörű beszédnek közlése. Sorban következtek a magyar tudományos akadémia (Böhm Károly), a kolozsvári tudomány egyetem (Schneller István), az Erdélyi Múzeum-Egylet (Szamosi János), a lutheránus egyház (Rietly Károly), az unitárius kollegium (Gál Kelemen), az állami tanítóképző (Répai Dániel), az állami tanítóképző (Kovács Béla), az erdélyi tanító-egylet szövetsége (Pallós Albert) képviselőknél szebb és tartalmasabbnál tartalmasabb üdvözlései. Végül az egész nagy közönséget mélyen megható módon a régi tanítványok nevében, kik egyszerre felállva mintegy meghajoltak az alma mater anyai tekintete előtt, Schilling Lajos fejezte ki a régi tanítványok elevülhetetlen halálját és a kálvinista protestánsizmus követésére tett fogadalmát hazafias munkában. Az üdvözlésekre gróf Bethlen Ödön főgondnok felelt megindultan, az érdemet az ősökre háritva, a jelent a szerény közatonának nevezve, azt a nagy jelentőségű következtetést állította előtérbe, amiket a mai viszonyok közt a kapkodó nyughatatlanlás a lelkekbe kívánt vénsi, hogy ime e szerény példa a kollegium történetében azt mutatja, hogy a kitartó munka, a zajtalan kötelességteljesítés meghozza a maga — soha eléggé meg nem becsülhető — áldásait, ez áldást kérve továbbra is a kollegiumra, nemzetünkre és hazánkra, a gyönyörű ünnepegy Hymnusz lelkesült hangjai mellett ért véget. A tanítványok a temetőbe mentek és megkoszorúzták az elhalt tanárok sirjait, délben pedig egy 250 terítékes közebed fejezte be a szépen sikerült ünnepélyt, amely dicséretére válik a rendező bizottságnak szellem kegyelet érzületének. Isten áldása legyen a kollegiumon, hogy álljon időtlen időnkig.

A theológiai fakultás vagyoni ügyei consolidotiójára kiküldött bizottság munkálata, mely e kerületi közgyűlésen kerül tárgyalás alá, lapunk mai számában van ismertetve főbb pontjaiban. Miután az idő rövidségénél fogva a javaslat szétküldhető nem volt, a javaslat megismerésére lapunk e száma a közgyűlési tagoknak a szükséges példányszámban rendelkezésre áll a kerületi közgyűlés termében.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 411—1907. püsp. hiv.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kalotaszegi egyházmegyébe kebeleztetett *körösfői* papi állomásra pályázat nyittatik.

Javadalom; Jó lakás, 625 □-öl kerttel és gazdasági épületekkel. Kan. portio 7 hold 1197 □-öl, bérértéke 38 kor. 10 fill. Az egyházközség pénztárából negyedévi előleges részletekben 940 kor. Dézsmakárpótlás félevesi utólagos részletekben 214 kor. 80 fill. Stola-jövedelem 10 kor. Állami kiegészítés 441 kor. 17. Összesen 1644 kor. 07 fillér, amelyből engedélyezett kiadás 44 kor. 07 fill. Az állami iskolai vallástanításért jelenleg 120 kor. tiszteletdíj.

Kötelesség: A körösfői anyaegyházközségben az összes lelkészi teendők végzése.

Pályázati határidő 1907. jun. 15.

Folyamodványok Deési Gyula esperes aa. küldendőik Gyaluba.

Kolozsvár, 1907. május 18.

Dr. Bartók, püspök.

Sz. 393—907. püsp. hiv.

HIRDETMÉNY.

Az egyházi hivatalos lap f. évi 18. számában 393—1907. püsp. hiv. szám alatt a kolozsvári belvárosi kántorhitoktatói állás betöltése ügyében kibocsátott pályázati hirdetés pótlásául közzétételük, hogy:

„a megválasztandó kántor-hitoktató a folyó évben érvénybe léptetendő új egyházi törvények VII. t.-c. második fejezetének 6. §-a értelmében tagja lehet az országos református lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézetnek.“

Kolozsvár, 1907 május hó 22-én.

Herepei Gergely,
esperes.

PÁLYÁZAT.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollégium főgimnáziumánál az 1907—8. isk. évre két tanár alkalmaztatik 1600 kor. évi fizetés, az internátusban egy külön szobából álló lakás s a konviktuson teljes koszt javadalmazással.

A megválasztandó tanítási kötelezettségén kívül az internátusi felügyeletben is köteles részt venni. Pályázhatnak legalább alapvizsgálatot sikerrel letett ev. ref. vallású tanárjelöltek, kik a mennyiségben és a magyar-német tanítására jogosultak. Gimnázium és egyetemi végzett tanulmányokról, szolgálatról és esetleg torna vagy más rendkívüli tárgy tanítására való képzettségéről szóló okmányokkal kellően felszerelt folyamodások a Bethlen-kollégium Előljárásihoz Nagyenyedre f. évi július 1-ig beküldendőik.

Nagyenyed, 1907 május 20.

Bodrogi János,
előlj. jegyző.

95—1997. szám.

PÁLYÁZAT

helyettes és segédtanári állásokra.

Az államilag segélyezett sepsiszentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-Kollégium főgimnáziumánál az 1907—1908. iskolai évre következő tanári állások kerülnek betöltés alá:

1. *Helyettes tanári állás* 1600 K évi javadalommal. Pályázhatnak a magyar-német nyelv és irodalomból képesített ev. ref. vallású tanárjelöltek.

2. *Az internátusi és konviktsi felügyelőséggel összekötött két segédtanári állás*, melyeknek évi java-

dalma 1200—1200 K pénzfizetés, továbbá az internátus külön szobájában lakás, fűtés, világítás és a konviktusban teljes élelmezés. Pályázhatnak *bármely nyelvészeti szakcsoportot* vagy *történet-földrajzi szakot* végzett, legalább alapvizsgálatot tett, ev. ref. vallású tanárjelöltek. Kötelességük az internátusban és a konviktusban a felügyeletet az előírt szabályok szerint gyakorolni, a mellett heti 14—16 órán a részükre kiosztott tantárgyakat tanítani. Ha az alkalmazottak valamelyike esetleg a konviktsi gazdái teendőikkel is megbízatik, azért 300 K külön javadalomban részesül.

Pályázni óhajtók felhívattak, hogy vallásukat, életkorukat, képesítettségüket, esetleges eddigi szolgálataikat, védkötelezettségüket, testi épségüket és egészségi állapotukat igazoló okmányokkal felszerelt folyamodványukat alulírt előljárásihoz f. évi június hó 10-ikéig nyújtsák be. Az alkalmazottak állásukat 1907. augusztus 30-ikán kötelesek elfoglalni.

Az ev. ref. Székely Mikó-Kollégium előljárásihoz Sepsiszentgyörgyön 1907. május hó 11-ikén tartott gyűléséből:

Dr. Szász Izsák,
koll. gondnok, elnök.

Molnár Lőrincz,
koll. tanár, jegyző.

KÖRLEVÉL

Szám: 371—1907.

A dési református egyházmegye t. lelkipásztoraihoz, a désaknai, magyarköblösi és magyarláposi egyházközségek énekvezereihez.

Az „Országos református lelkészi nyugdíj és özvegy-árva gyámintézet törvény“-hez mellékletül csatolt C) „végrehajtási utasítás“ 5-ik §-a értelmében felhívom lelkipásztortársaimat s elől nevezett énekvezér fiait, hogy a hivatolt §. a, b, c, d, és e, pontjaiban megjelölt okmányokat folyó évi augusztus hó 1-ig további sürgetés bevétele nélkül hivatalomhoz beterjeszteni sziveskedjenek.

Magyarberkeszen, 1907. májás hó 16-án.

Pap István,
esperes.

KÖRLEVÉL

valamennyi nagytiszteletű esperesi hivatalnak és intézetek méltóságos t. Előljárásihoz.

A *zsinati törvények*, valamennyi intézetünk méltóságos t. Előljárásihoz, nagytiszteletű esperesi hivataloknak és egyházközségek egy-egy példányban s így egyházmegyénk és intézetünk az alábbi részletek szerinti számban küldetvén meg, felkérjük a nagytiszteletű esperes urakat és méltóságos t. Előljárásihoz, hogy azok árát 3 koronával számítva, tekintettel azon körülményre, hogy mi azt már előlegeztük, a pénztárunkba f. évi június hó 10-ig sziveskedjenek befizetni.

1. Hunyadi egyházmegyének 27 pld. = 81 K. 2. Gyulafehérvári egyházmegyének 18 pld. = 54 K. 3. Nagyenyedi egyházmegyének 45 pld. = 133 K. 4. Kalotaszegi egyházmegyének 33 pld. = 105 K. 5. Kolozsvári egyházmegyének 24 pld. = 72 K. 6. Szilágyszolnoki egyházmegyének 65 pld. = 195 K. 7. Dési egyházmegyének 19 pld. = 57 K. 8. Széki egyházmegyének 31 pld. = 93 K. 9. Nagysajói egyházmegyének 18 pld. = 54 K. 10. Görgényi egyházmegyének 30 pld. = 90 K. 11. Marosi egyházmegyének 65 pld. = 195 K. 12. Küküllői egyházmegyének 32 pld. = 96 K. 13. Nagyszabai egyházmegyének 17 pld. = 51 K. 14. Udvarhelyi egyházmegyének 44 pld. = 132 K. 15. Erdővidéki egyházmegyének 16 pld. = 48 K. 16. Sepsiszentgyörgyi egyházmegyének 39 pld. = 117 K. 17. Orbai egyházmegyének 12 pld. = 35 K. 18. Kézdi egyházmegyének 15 pld. = 45 K. 19. Romániai egyházmegyének 6 pld. = 18 K. 20. Teológiai fakultásnak 1 pld. = 3 K. 21. Nagyenyedi kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 22. Kolozsvári kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 23. Marosvásárhelyi kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 24. Székelyudvarhelyi kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 25. Zilahyi kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 26. Szászvárosi kollégiumnak 1 pld. = 3 K. 27. Sepsiszentgyörgyi kollégiumnak 1 pld. = 3 K.

Kolozsvárt, 1907. május hó 11-én.

Bartók, elnök.

Pünkösti, számvevő h.

Erdélyi Protestáns Lap

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Új korszak küszöbén.

Megtörtént. A kerületi közgyűlés nagy többsége elfogadta az erdélyi egyh. ker. alkotmányrevíziójára vonatkozó javaslatot. Az elnöki kijelentés: „a javaslat el van fogadva“, most egy korszak bezáródását s egy újnak megnyíltát jelentette. Megilletődve állunk meg e történeti fontosságú eseménynél. Lelkünk az aggodalom és remény közt révedez: jót akarva jól tettünk-e? Mit hagytunk el s miért? Minő eredményt várhatunk az újtól? Javára válik-e egyházunknak s vele és általa az erdélyi magyarságnak s istenországa céljainak? Előre haladást jelent-e vagy visszaesést? Kérdések, amelyekre minden egyházunk javáért lelkesedő léleknek feleletet kell keresnie. Próbáljunk újra számot vetni velük, habár az előkészületek folyamán is állandóan szemünk előtt lebegtek e kérdések.

Ki a multat gyalázza, a jövődőt nem érdemli meg. Kerületünknek 1872-beli alkotmányos szervezete erdélyi ref. egyházunk születésével együttjáró „fejedelmi egyház“ jellegének némely vonásait korlátozta és törvénnyel szabályozva egységes szervezetbe foglalta össze az addigi két szervet: a papi szent synodust és világi főconsistoriumot, megalkotva belőle az egyházkerületi közgyűlést s ennek előkészítő és végrehajtó testületét, az állandó Igazgatótanácsot. Az előbbi testület tág körvonalaiiban helyet juttatott minden érdeklődő világi előkelőségnek s a szellemi arisztokrácia: a tanárságnak kivétel nélkül és személy szerint s ha aránylag kevesebb számmal is, a papság jeleseinek is. Iskoláink kormányzatában pedig a tanárságnak adta az abszolút többség befolyását. 35 évi fennállása alatt e szervezet becsületesen betöltötte feladatát. Sok nehéz viszonyok közt bölcsen vezette egyházunk hajóját, gyógyította a sebeket, melyeket a 48-as évek katasztrófái okoztak s épített sokszor a kimerülésig megfeszített erővel, hogy a haladó idővel valamennyire lépést tarthasson. Kollegiumaink is — bár legtöbbször államségellyel — nem is remélt előhaladást tettek

s hálás elismeréssel kell beismernünk, példátlan hűséggel, gondossággal ápolták a reájuk bízott érdekeket, habár itt-ott nem is mindig harmonikuson. A szép sikerek azonban sokkal inkább egyes kiváló nagy szellemek vezető hatásának tudható be, mint magának a szervezetnek, sőt gyakran csak úgy volt elérhető, ha a szervezet csaknem önállóság nélkül követte a vezéreket. Az az illusztris testület, az egyházkerületi közgyűlés hamar felszívott magába minden értékes erőt s az évről-évre visszatérő 2—4 napos ünnepélyes munkával, a legtöbb, az otthon mindennapi munkája alól feloldva érezte magát. Amint nőtt az egyh. ker. közgyűlés tekintélyben és számban: úgy szállott le az alsóbb fokokon való munkakedv és munkás részvétel. Az emberek már mindjárt a kerületen kívántak érvényesülni, a megelőző egyházközségi és megyei előkészületek nélkül. Ebből következett a folyton fokozódó baj, hogy a ker. közgyűlés mindinkább céltudatlanabb lett a maga tagjaiban s lenn megfogyott az érdeklődő munkások száma. A kollegiumok pedig csaknem kizárólag tanári kormányzat alatt elvesztették az egyház társadalmával való belső kapcsolatot s más körülményektől is támogatva, megszűntek megelevenítő kovász lenni egyházunk tanuló-ifjúsága tésztájának kelesztésére. Minden igény az egyházkerületi közgyűlési tagság külső decoruma felé irányult s ott keresett kielégítetést s már-már odáig jutottunk, hogy az egyházhoz való hűség külső biztosítása eszközének tekintett.

A most megalkotott új szervezetnek is ez volt a legfőbb kritikája s ebből fakadt az ellenállás főképen. Oly hangokat hallottunk, mintha immár nem is érdemlené meg a református egyházhoz tartozni, ha már ker. közgyűlési tag sem lehet az ember! Egyházunkban a benső vallásosság szomorú elhanyaglásának jelei ezek; amelyen — igaz — a szervezet változtatás magában nem segít, de megadja a lehetőségét annak, hogy a benső szükségéből dolgozó egyének most már nagyobb erővel szentelhessék magukat közvetlen környezetük egyházi és vallási feladatai megol-

dására s ezáltal az egyházi élet alapjait a gyülekezeti és személyes vallásos életet ápolhassák.

Mi, őszintén megvallva, ebben keressük és várjuk az új szervezet jótékony hatását.

Csak attól félünk, hogy ez új munkatérre való munkába állástól sokan épen sértődött ál-ambició miatt vonakodni fognak. Azért fordulunk minden nemes lelkű egyháztagunkhoz, főleg épen azokhoz, kik egyelőre a jövő kerületi közgyűlésekről kimaradnak, kérve őket, főleg az eddigi algondnokokat és tanárokat, hogy vessék ki lelkükből a talán fel-fel támadó elégtelenséget, keserőséget s igyekezzenek azt a nemes ambíciót, melylyel eddig telve voltak, tovább érvényesíteni az egyházi és iskolai élet azon téerein, mely számukra fentartván, bizony elég nemes feladatot állítanak elibük. Kollegiumaink tanárainak épen alkalmuk is nyílik az új előjárósági szervezet és hatáskör ügyében adandó javaslatainkban már most biztosítani maguknak a munkát, azokban a dolgokban, melyeket iskolai ügyekben a legfontosabbaknak tartanak. Gondnokainknak pedig ha számbaveszik azokat az egyházmegyei feladatokat, melyek megoldásra várnak, akár az adminisztráció, akár a bíraskodás, akár a hitélet ápolása, iskolaügy intenzivebb felkarolása, szétszórt csontok összegyűjtése és gondozása terén, bizony áldásosabb munkatér kínálkozik, amelynek gyümölcseit közvetlenül is élvezhetik, mint az évenként egyszer üléselő kerületi közgyűlésen való sokszor szótlán szereplés. Papjaink tapintatos előzenyességgel, lelkesítéssel ide igyekezzenek megnyerni a munkaerőket; espereseink erre ambicionálják gondnoktársaikat! Nem hiszem, hogy meg ne értenék az idők jeleit. Felülről többé nem lehet összetartani semmi társadalmi szervezetet, sem az államot, sem az egyházat. A boldogult *Hegedűs Sándor* egyik beszédének mottója: „A néppel a népért!": sürgetően kíván érvényesülést az egyházban is.

Az egyházat a jogi szervezet ingadozó aljáról vissza kell vinnünk a hitközösség, élő vallásosság biztos talajára. Kiténtetésünket, befolyásunkat munkánk sikerében kell keresnünk. Meg kell értenünk az idők jeleit s követnünk még nem késő. A társadalmi züllés e napjaiban környezetünk építésében kell keresnünk a társadalmi rend szilárd biztosítékait. A jövődőt csak a lélek és a lelkekre irányult önzetlen munka biztosíthatja!

Közgyűlési termünkben a tárgyaiás folyama alatt a régiek szellemének egyik-másik szónok által való felidézése kapcsán, míg lelkemben a kegyeletos emlékezés visszhangja kelt: szemeim két tiszteletreméltó nagy alakján pihent meg — a múltnak és jelennek. Az idő mogkoszoruzta már őket a tisztesség koszorújával, koronájával. A mennyei-jelenések véneire emlékeztetnek — magyar kiadásban.

Ezüst-koszorús arcukon ott ragyog a szellemi frissesség teljessége, a bölcsességnek, tanácsnak lelke. Öregek tisztesség szerint, de ma is ifjak a munkában. A szervezet, mely most megváltoztattattott, az ő legsajátabb munkájuk eredménye és leértékesebb munkásságuk kerete volt. Ma sem sok ember van, ki egyházunk szükségeit jobban ismerné, mint ők. Egyik ugyan már szerényen visszavonult a közkatonák közé, de a másik most is, sőt most már egész magyar ref. egyházunknak, — fő-fő generálisa. *Báró Bánffy Dezső* és *dr. Kolozsvári Sándor* egyházunknak félszázadot meghaladó vezér-munkásai, kiket annyi drága emlék köt a multhoz, kiket akkora lelkesedés fűz anyaszentegyházunk jövődjéhez — ezek az incarnatus erdélyi kálvinisták — megszávták, helyeselték az új alakulást. S mellettük ott láttam sorban *dr. Bartók György* püspököt, a többi Bánffykat, Keményeket, Bethleneket, Telekieket, Zeykeket, Barcsayakat stb. stb., anyaszentegyházunk mindmegannyi ősi oszlopait, ott a padsorok közhangulatát s — lelkem megnyugodott. Lehetetlen, hogy jót akarva, rosszat tettünk volna!

Félre a kishitűséggel! Egy pillanatra talán még borong a lelkünk; de ilyen vezérek mellett vissza fog térni önbizalmunk, történelmi hivatásunkban való hitünk, munkakedvünk. Ezek a reform életbeléptetéséből, sőt az új belterjesebb munkából is részt kérnek maguknak: hogyanne követnők?! Követnünk kell a kibékülésben, az alkalmazkodásban és munkában egyaránt!

Nagy dolgot csináltunk; együtt mindannyian. A javaslat pártolói és ellenzői egyként a meggyőződés tiszteletét érdemlik.

Magunkat becsüljük meg, midőn átadjuk az elismerés koszoruját elnökünknek és vezérünknek: *br. Bánffy Dezső*nek, kinek ez is egyik sokáig élő *életmunkája*.

Nagy Károly.

„A régiek elmúltak és mindenek megújultak.“

Az erdélyi református egyházkerület szervezete, főleg az egyházkerület közgyűlési szervezete és a középiskolák (gimnáziumok) szervezete, a folyó évi május hó 25–26-án tartott kerületi közgyűlés határozatai folytán nevezetes átalakuláson ment keresztül. A reform lehetett volna gyökeresebb is, de azt véljük, hogy jelen formájában is nagy hatással lesz egyházi életünk megújulására és békés fejlődésére.

1. A dolog természete szerint legkevesebb változást szenved az *egyhásközségi szervezet*, mely az egésznek alapja, de e változás is mélyen belevág a lényegbe. A presbiterium tagjai ugyanis jövőre, a *patronusok* mellett, csak *válasszott tagok* lehetnek, s tehát a középiskolák tanárainak azon indokolatlan joga, hogy ők a presbiteriumok hívatából való tagjai legycnek, tovább fenn nem tartatik.

A presbiteriumok tehát ezen az alapon újból alkotandók lesznek, szem előtt tartván, hogy a presbiteriumok tagjainak legkisebb száma 4, legmaga-

sabb 40. A *negyven* is sok, mert nálunk a presbitériumok fölött állanak az egyházi *közgyűlések*, amely elé a fontosabb természetű ügyek tartoznak. (I. 28.)

Jónak tartanám, hogy a szervezkedés rendén minden esperesi hivatal tegyen az igazgatótanács elé jelentést, arról, hogy ki, vagy kik a *patronusok* és *mennyi* a megválasztott rendes *presbiterek* és póttagok száma.

A presbiterek 12 évre választatnak, „*de a rendes tagok egy negyede, valamint a póttagok is három év múlva kilépnek*“ I. 31.

Az *egyházmegyei szervesetnél* nevezetes változtatás, hogy az eddigi négy gondnok helyett az eddigi két *főgondnok* marad élete végeig, vagy lemondásig a gondnoki székben, mint *főgondnok* és *almondnok*; az eddigi almondnokok pedig mint *tanácsbírák* az egyházmegyei törvényszéki bírák közt foglalják el helyüket, — a fő és almondnok az *e. megyei tanácsüléseken* tartván meg régi helyét.

Hogy a tanácsbírák milyen számban vegyenek részt, úgy a lelkészek, mint a világiak az *e. megyei törvényszékeken*, azt az őszi kerületi gyűlés szabja meg I. 51. b). Ezek tehát csak az őszi közgyűlés után lesznek megválaszthatók. Az egyes elnökség a jövőben is fenntartatik.

Az *e. megyei főjegyzőknek* megmarad az a joga, hogy az esperest, ennek akadályoztatása esetén, helyettesítik.

Az egész szervezet egyik mélyremenő változtatása a *kerületi gyűlésekre* az egyházmegyék részéről küldendő *ker. képviselők* megválasztása. A választás joga a képviselők számát nézve, az egyházmegyéket azok népessége arányában illeti meg. Minden *e. megye* egyenlő számban választ *lelkész* és *világi* képviselőket és pedig 15 ezer lélekig minden egyházmegye választ 1 lelkészi és 1 világi képviselőt, 15 ezeren túl 30 ezer lélekig 2 lelkészi és 2 világit, 30 ezeren túl 3 lelkészi és 3 világot. Tehát az egyes egyházmegyék részéről már most választandó lesz:

Hunyadi	e. megyében	2	(1 lelk. 1 világi)
Gyulafehérvári	"	2	(1 " 1 ")
Nagyenyedi	"	6	(3 " 3 ")
Kalotaszegi	"	4	(2 " 2 ")
Kolozsvári	"	4	(2 " 2 ")
Szilágyszolnoki	"	6	(3 " 3 ")
Dési	"	2	(1 " 1 ")
Széki	"	4	(2 " 2 ")
Nagysajói	"	2	(1 " 1 ")
Görgényi	"	4	(2 " 2 ")
Marosi	"	6	(3 " 3 ")
Küküllői	"	4	(2 " 2 ")
Nagyszebeni	"	2	(1 " 1 ")
Udvarhelyi	"	6	(3 " 3 ")
Erdővidéki	"	2	(1 " 1 ")
Sepsi	"	4	(2 " 2 ")
Orbai	"	2	(1 " 1 ")
Kézdi	"	2	(1 " 1 ")

Az összes egyházmegyéből tehát *32 lelkészi* és *32 világi képviselő* fogja az egyházkerület konstituens tagját képezni, míg a népiskolai tanügyet az *egész kerületből négy tanító*, amazokat az egyes egyházmegyei közgyűlések *külön-külön*, a tanítóképviseelőket a felekezeti néptanítók közül az *összes e. megyei közgyűlések* lajstromos szavazással választják, *összeszámlálás* végett az igazgató tanácshoz terjesztvén be a megejtett szavazás eredményét.

Az egyházmegyék tehát ama jogukat, hogy a kerületi gyűléseken képviseltessenek, kivétel nélkül mind saját megyei gyűléseiken gyakorolják: ők választják ugyanis nemcsak az *esperest*, *jegyzőt* és *képviselőket*, hanem eddigi gyakorlattól eltérve, ők választják meg az egyházmegyei *fő és almondnokot* is.

Az elmondottakat megismételve, a kerületi gyűlés következőképen alakul:

Egyházi képviselők.

Tagjai: 1. Az összes kerületi főgondnokok, ide értve a püspököt is	6
2. Főjegyző, kerületi ügyész és direktor	3
3. Esperes, főjegyző és e. megyei gondnok	72
4. Lelkészi képviselő e. megyékről	32
5. Világi képviselő egyházmegyékről	32
	145

3. Közelről nézve az új szervezet legradikálisabb része a tanári képviselet a közgyűlésen, de meszebb tekintve a tanári képviselet számának csökkentése úgy tűnik fel, mint az 1871-iki szervezetben kontemplált konstituens tagok *arányának helyreállítása*.

A kerületi gyűlés alkotó tagjai lesznek a jövőben:

1. a) Hét kollegium részéről a két-ét gondnok	14
b) " " " tanár	28
2. a) Theológia részéről gondnok	2
b) Tanárok tanár	2
3. Tanítóképző tanár	1
4. Tanítók tanító	4
	51

Az erdélyi református egyházkerület közgyűlésének alkotó tagja tehát:

1. az egyházközségek részéről	145
2. az iskolák részéről	51
Összesen..	196

Már most a legelső feladat, hogy mind az *e. megyék*, mind az *iskolák* megtegyék az intézkedéseket és megejtsék a választásokat aziránt, hogy az őszi közgyűlés az új alapokon kellő időben *összese* hívható legyen. — Úgy véljük, hogy e tekintetben az igazgató-tanács már a legközelebbi ülésében fog intézkedni.

Az új szervezet nyomán, új életnek kell támadnia minden vonalon, de főleg az egyházközségi és *e. megyei* életben, ahol *papok* és *gondnokok* egyetértő vállvetett munkája felé fordul tekintetünk. *Az aratni való gabona sok*. Kérjétek az aratás Istenét, hogy küldjön aratókat.

Veterán.

Egyházkerületi közgyűlés.

Kolozsvár, 1907. május 27.

F. hó 25. és 26. napjain erdélyi egyházkerületünk életére messze kiható fontosságú közgyűlésünk zajlott le. Egy harmincöt esztendő korszak zárköve volt ez és egy új korszak alapvetése. Egyházkerületünk alkotmányos szervezetének reformja történt meg. Jelentőségéről vezércikkünkben emlékeztünk meg, itt a közgyűlés lefolyásáról adunk tudósítást.

A nagyjelentőségű reform alapelveinek megbeszélésére s következményei megalapítására s egy-szersmind a közgyűlés csendesebb lefolyásának biztosítására a gyűlést megelőző napon, pénteken, előértekezletek tartattak; délelőtt dr. *Bartók* György püspök úr összehívására a kerületi közgyűlés egyházi tagjaival, délután báró *Bánffy* Dezső status kurátor összehívására, világi tagokkal. Sajnos, a közgyűlés tanár tagjait sem ide, sem oda nem hívták meg; az a külön értekezlet pedig, melyet az estéli órákra többek nevében az utolsó percben *Fogarasi* Albert nagyenyedi rektor-professzor hívott össze, részvétlenség miatt tárgyalásba sem foghatott, a tanárok tehát kívánságaik érvényesítésére való törekvésükkel előkészületlenül jelentek meg a közgyűlés tárgyalásán, különben is feltűnő csekély

számmal vettek részt. Egyrészüket a kötelelőteljesítés tanítványakkal az egri és temesvári tornaversenyre szólította, a más részük eleve lemondott a tárgyalásokban való részvételről.

A két előterkezeleten — mint halljuk — alaposan megbeszéltek úgy azok az okok, amelyek a reformot napirendre hozták és elodázhatatlanná tették, mint az alapelvek és kiviteli módzatok, amelyek a reform-tervezet alapját képezték. Már ezeken kitűnt, hogy a közgyűlés nagy többsége, ha sokaknak nehezükre is esett a régi tradíciótól való eltérés és a jelen állapotnak megbolygatása, elfogja fogadni és határozottá emeli a reform tervezetét.

Ily auspiciumok mellett nyílt meg a szokatlanul népes közgyűlés szombaton reggel a teológiai fakultás disztermében. A „Jövel szentlélek Úristen“ kezdetű gyülekezeti ének elhangzása után dr. *Bartók György* püspök mondott magas szárnyalató imát, hálátelt szívvel magasztalván a kegyelem Istenét, hogy anyaszentegyházunk sokszor megpróbálá viharok közt, de mindég örök segedelmével támogatta, vezete a multban s kérte a tanácsnak, a bölcsességnek és egyetértésnek lelkét e mai gyűlésre is, mely az ellentétes törekvések szirtjei közt új vizekre kívánja vezetni azt. A felemelő ima elhangzása után az alakulás formáságai következtek. Br. *Bánffy Dezső* őnagyméltósága a tőle megszokott bölcsességgel, körültekintéssel, tapintattal vezette a közgyűlést. Méltató szavakkal búcsuztatta az elhalt, vagy szolgálatból kilépett egyházkerületi tisztviselőket, *Maksay Jánost*, *Elek Lajost* és *Váró Ferencet* s egyben jelezte, hogy ideiglenes helyettesekül *Pünkösti Pál* és dr. *Kálmán János* alkalmaztattak, majd kitűzte a választásokat az egyetemes adóügyi végrehajtó bizottság két rendes és egy póttagjára (megválasztottak: *Kemessey Béla*, dr. *Pap István* és *Jancsó Sándor*); a közalap végrehajtó-bizottság egy megüresedett tagsági helyére (megválasztott Mezei Albert eddigi póttag, kinek helyére póttagul e bizottságba dr. *Pap István* került); továbbá a teológiai tanár-jelölő bizottságba (megválasztottak: *Deésy Gyula*, *Bartóka Dezső*, ifj. *Péter Károly* egyházi — gr. *Bethlen Ödön*, gr. *Tholdalagi László* és dr. *Sárkány Lajos* világi részről.)

Még a délelőtti folyamán eljutott a közgyűlés tanácskozásai legfőbb tárgyára, a második budapesti országos zsinat által alkotott törvények kihirdetéséhez és az ezzel kapcsolatos életbeléptetési módzatok megállapításához. Az igazgatótanács javaslata, mely a tárgyalás alapját képezte, nagyban és egészben azonos azzal a bizottsági javaslattal, melyet lapunk korábbi számában már közöltünk. E szerint az összes egyházi törvények változatlanul életbeléptetettek, erdélyi egyházkerületünkre nézve is kötelező erővel. Csak az erdélyi egyházkerület alkotmányos szervezete az a rész, amelyet az 1880. évi uniótól kezdve ez egyházkerület következetességi alakjában s történelmi fejlődésének megfelelő formában tartott fen, eltérőleg a többi egyházkeruletektől. Most e régi szervezeten is, közismert s lapunkban többször fejtegetett okokból, meg kellett tenni a korszerű változtatásokat. E változtatás mérvét és módját tekintve, természetes, eltérők voltak a nézetek. Nagyban és egészben, az adott viszonyokhoz mérten, az igazgatótanács javaslata szerencsés reformnak tekinthető, ezt fejtegette a javaslatnak az igazgatótanács által felkért előadója, *Kemessey Béla* főjegyző.

Az ellenkezők álláspontját *Bedőházi János*, országgyűlési képviselő, marosi egyházmegyei főgondnok, fejtette ki és vezette be a vitát. Álláspontja, mint a határozati javaslatban is kifejezésre jutott, az volt, hogy az egyházkerületi közgyűlés a zsinat által alkotott törvényeket kihirdeti és elrendeli, hogy azok — az egyházkerület jelenlegi szervezetétől eltérő

részletek kivételével — f. évi augusztus hó 1-én egyházkerületünkben is életbe lépjenek s az egyházmegyei közgyűléseken július hó 15-ike előtt kihirdetessenek.

Az egyházkerületünk jelenlegi szervezésén teendő szükséges és célszerűnek mutatkozó változtatások kellő előkészítése végett az igazgatótanács 1463—1907. sz. előterjesztésében foglalt javaslatokat beküldi az egyházmegyéhez, a teológiai fakultáshoz és a kollégiumokhoz, hogy azok úgy a javaslatban foglaltakra, valamint már általuk szükségessé vált változtatásokra nézve előterjesztéseiket folyó évi szeptember hó 15-ig tegyék meg.

Az igazgatótanácshoz a jelzett időpontra okvetlenül felterjesztendő vélemények alapján egy a jelenlegi közgyűlésből kiküldendő 5 tagú bizottság által október hó 15-ig egy szerves javaslat készítenő, melyet az igazgató-tanács saját véleménye kapcsán terjesszen a folyó évi rendes közgyűlés elé.

E halasztási indítványt azzal okolta meg, hogy a javaslat sem a szokásos módon — az egyházmegyei és kollégiumok véleményeinek kikérésével — előkészítve nem volt, a tanulmányozásra kellő idő rendelkezésre nem állott s végre az egész előterjesztés külső formájában is nélkülözi a törvény szokásos formáját, a precíze §§-ba foglalt rendelkezéseket, tartalmi részben is általában eltérés s bizonytalanság konstatalható; egész formája és tartalma hevenyészett pongyolaságot mutat.

A javaslat védelmére elsőnek *Sándor József* főgondnok lépett sorompóba. Visszapillantást vet egyházkerületünk szervezetének fejlődésére s megállapítva, hogy e fejlődés túltengővé tette az egyházkerületi közgyűlést, amely így elszívta az életet az alsóbb szervektől, egyházközségektől és egyházmegyéktől s reá mutatva arra, hogy egyházunk evangéliumi alapjából kiindulva, az egyházközségekben csoportosuló hívők egyeteme képezi az élet alapját, azt a következtetést vonja ki, hogy a különböző fokú szervek és hatóságai az egyháznak — a maguk autonómikus jogkörében — öszhangzatosabban szervezendők, mert csak így várható erőteljesebb vérülktetés az egész egyház organizmusában. E cél érdekében, melyet ma már az idők jelei is sürgetően követelnek, mindenkinek közre kell munkálnia — ha kell: saját személyével hozott áldozatokkal és lemondásokkal is. Ez áldozatra, amely lemondással jár, nem minden fájdalom nélkül, de kötelelességszerűen késznek világiak és egyháziak egyaránt. Évek óta tapasztaljuk, hogy ez áldozatokat legnehezebben meghozni a tanárok akarják, kik főleg a szerzett jogok elméletébe fogódzkodva akarják fentartani a régi alapokat. Reá mutat arra, hogy közjogi és alkotmányjogi kérdésekben szerzett jogról beszélni lehetetlenség. Felszólítja azért őket is, hogy a maguk részéről is hozzák meg az áldozatot s a demokratikus idők véleményeihez alkalmazkodva, amelyek virilizmust sem vagyoni sem állás alapján meg nem tűrnek s egyedül a képviselőt tartják az érvényesülés helyes módjának, engedjenek módot ez elveknek az egyházban való érvényesülésére is. Nyújt az egyház az ő hű tagjainak alsóbb fokon kellő munkatért az evangélium elveinek szolgálatára és Krisztus testének, az anyaszentegyháznak építésére.

A tartalmas, lelkes s egyháza buzgó szerelmétől inspirált beszéd után *Mezei Albert*, szilágyszolnoki egyházmegyei főgondnok, kuriai bíró, szólalt fel a javaslat mellett, főleg egyházi jogi és szervezeti érvekkel s a Királyhágón túli egyházak viszonyaival való párhuzamba állítással érvelve *Bedőházi* indítványa ellen. Reá mutat ugyan a javaslat hiányaira, de olyanoknak tartja azokat, amelyek részben a részletes vita során kiigazíthatók, részben az alkal-

mazás során javíthatók, azért a javaslat elfogadása és életbeléptetése mellett szavaz.

Pokoly József, theol. tanár, nagy figyelem és méltó érdeklődés mellett fejtegeti, hogy miért csatlakozik Bedőházi János indítványához. Nagyjában egyetért a javaslat rendelkezéseivel, tartalmilag, de, mert sem az előkészületnél a szokásos alkotmányos út és formák be nem tartattak, sem a javaslat nem felel meg sem formában sem tartalomban egy rendszeres törvényalkotás kivánalmainak, nem hajlandó a részletes tárgyalásba belemenni, hanem a halasztás mellett foglal állást.

Ugron János, főgondnok, lelkes, nagy beszédben kél a javaslat védelmére s főleg azt hangsúlyozza, hogy a közgyűlés létszámának leszállításával a kerületi közgyűlésről az egyházmegyei és egyházközségi életre megy át az egyházi élet súlypontja, amely a maga közvetlen, állandóbb, sőt mindennapi munkájával csak erősítésére szolgál az egyházi életnek. „Értsük meg az idők jelét — szól a felhívása — s keressünk munkatért az egyházban is a népre való közvetlen hatásban. Egyházközségeink, egyházmegyéink bőven nyújtanak erre alkalmat, oly alkalmat, amelyeket eddig kevésre becsültünk és elhanyagoltunk, kényelmesen felcserélve az egyházközségi és megyei folytonos munkát az egyházkerületi ritka és ünnepélyes demonstrációval. Egyházi értekezleteink érdeklődés és munkaerők nélkül szűkölködnek, főleg a világiak részéről; próbáljunk ezek által hatni és munkálni közvetlen környezetünkben, kiknek szükségüket s bajait közről szemlélhetjük s ami munkánkunknak áldásait is közvetlen arathatjuk.“ Nagy lelkesedéssel előadott, szép beszéde végén kijelenti, hogy a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadják.

Jancsó Sándor nagyenyedi esperes, főleg azokkal polemizál, kik a javaslat tökéletlenségét emlegetik s a munka pongyolaságára hívatkoznak. „Vannak emberek — mondja — kiknek, ha a tökéletes és jó Isten munkáit látják is, a maguk kicsinyes szempontjai szerint ítélve meg, hiányosnak és gyengének találják.“ Ezekkel szemben arra hívatkozik, hogy minden emberi műnek megvan a maga gyarlósága, de az élet követelményei szerint javíthatók és kiigazíthatók. Azért, mert egyszerre tökéletest alkotni képesek nem vagyunk, a munkában megállnunk nem szabad, mert hiszen mi vagyunk épen azok, akik a folytonos reformálás szükségét hangoztatjuk.

Fogarasi Albert, a tanárok részéről, csatlakozik Bedőházi javaslatához s szeliden ugyan, de azt igyekszik bizonyítani, hogy az egész javaslat főleg a tanárok ellen készül.

Utolsónak a javaslat mellett *Nagy Károly*, theológiai tanár, szólalt fel. Első sorban azoknak aggodalmait kívánja eloszlatni, kik a javaslat életbeléptetésével zürzavartól félnek. Kétségtelen hiánya a javaslatnak, hogy az átmeneti intézkedések benne főlvéve nincsenek, azonban meg van győződve, hogy ezekre nézve vagy igazgatósági, vagy elnöki előterjesztés tételre fog, különben is világos — mint minden átmenetnél —, hogy amíg az új szervek minden fokon szervezhetők lesznek az új törvényes rendelkezéseknek megfelelően, addig a régi szervezetek és hatóságok kell, hogy ellássák az ügyeket régi hatáskörüknek megtartásával. Azután azokat próbálja meggyőzni, kik a javaslat egész koncepcióját kifogásolják, mint homályosat és zavarost. Részletesen kimutatja, hogy a fokozatos képviselő elvét a javaslat következetesen s adott viszonyok közt a leghatározottabban viszi keresztül, amikor minden felsőbb szervet az alsóbb által alkotott meg s minden fokon magával a testülettel konstruáltatja magát és az adminisztrálásra alkalmatlan nagyszámú közgyűlések helyett időszakilag, minden fokon az állandó tanácsokra, mint a közgyűlések bizalmának letéteménye-

sére, ruházza a fontosabb ügyekben való előkészítést és végrehajtást. Az egész javaslatban ezen elvek keresztülvitelének egyetlen egy szépséghibája van, hogy a kollégiumok egyházkerületi választott tanárképviselőit nem a kollégiumok előjáróságai, hanem magok a tanárok választják. Ebben a tanárok személyi befolyásának tett koncessziót lát, amelyet ha theoretikus szempontból kifogásolni lehet is, oppor-tunitási szempontból teljesen indokoltnak, sőt a tanárok meggyugtatására szükségesnek itél.

A vita ezzel bezárván, a szavazás délutánra maradt, amikor, a záró beszédek megtartása után, a közgyűlés nagy többséggel a javaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

(Folyt. köv.)

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1907. máj. 16.

(Folytatás és vége.)

A m.-lapádi lelkész ellen László Kita által beadott panasz esperesi hatáskörbe utaltatott.

A kolozsvár-monostori s. lelkészi állásban továbbra is a jelenlegi s. lelkész meghagyása iránti kéréssel az egyház főt. püspök aához útasított, miután ennek elintézése az ő hatáskörébe tartozik.

A konvent megküldött jkvi határozatai alapján intézkedés tételre a zsinati költségek 10000 koronányi összegéből ehkerületünkre eső 22% folyósítása iránt.

A tőkesegélyek ügyében szerves munkát előkészítése iránt már a folyó évi őszi közgyűléshez előterjesztés teendő, hogy a jövő tavaszi konvent ez ügyben érdemlegesen határozhasson.

Az iskolázatlanok nagy számára tekintettel az okok kiderítésének kérdése a tanügyi bizottsághoz tételre át.

A tőkesegélyek s az egyszersmindenkori segélyekről szóló konvinti értesítés, tudomásul vétetett.

Az egyetemes énekügyi bizottságba Seprődi János és Benedek Árpád aái bizottsági tagokul fölkértek.

A szil. krasznai s. lelkészi állásnak f. évi szeptember 1-ig fentartása engedélyeztetett; a s. lelkész személyére nézve azonban forduljanak főt. püspök aához.

III.

A tanári fizetések állami kiegészítésére vonatkozó miniszteri intézkedés ellen hat kollegiumunk tanáraitól mintegy 20 kérés érkezvén be, azok pártoló ajánlattal fölterjesztettek.

Nagy-nyedi kollegium kérése, hogy a Váro Ferencz nyugalmazásával megürült német tanszék betöltése iránt már a folyó havi rendkívüli közgyűlésre az előkészítő intézkedések megtételére, nem volt teljesíthető az idő előrehaladottságára való tekintettel.

Zilahi kollegiumnak előterjesztése Foris Miklós kinevezett tanár közgyűlési tagsága tárgyában, e rendkívüli közgyűlés tárgyaúl már nem volt fölvehető.

Zilahi kollegium Végh Sámuel h. tanárnak rendes tanári címmel jogok nélküli fölruházását kérvén, mint későn beérkezett, közgyűlés elé terjeszthető nem volt; egyébként utasított az előjáróság a 13. tanszék betöltésére.

A szászvárosi ének-zenetanítói fizetés megállapítására vonatkozó előjárósági határozat alapján ajánló előterjesztés tételre a közoktatási miniszterhez, miután államsegély szerződés módosításáról is szó van.

Főt. püspök úr fölkérte, hogy az országos tanár-egyesületet a május 23-ik közgyűlésen ehkerületünk nevében üdvözölje.

Elek Lajos a kérésére titkárhelyettesi állásától, a kezén levő ülési darabok ellátása után, fölmentetett s szolgálati bizonyítványa kiadatni határozottat.

Szászvárosi kollegiumhoz magyar-latin szakos helyettes tanári állásra a pályázat kihirdetése elrendeltetett.

A közoktatási miniszter a kézjegybélyegző használatát eltiltván, az igazgatótanács hasonlóképen rendelkezett.

Az Antal Zsigmond-féle maksai bírtok nyilvános árverésen való eladására elvi engedély adatott.

A kolozsvári ref. elemi iskolák államosításához elvi

engedély adatott oly feltétellel, hogy egy ref. leányiskola a belvárosban meghagyassék vagy szerveztessék.

A vistai, kloposinai, királyfalvi és farnosi iskolák államosítása tárgyában az ehkzségek bemutatott határozatai némi módosítással jóváhagyattak.

A szolnok pacalusai ehk. ref. iskolájának fenntartására vonatkozó határozata jóváhagyott.

A szárazajtai egyházközség ismételt előterjesztésére, iskolája államosítására vonatkozó feltételei jóváhagyattak.

Cavausiu Miklós nagyszebeni áll. gimn. V. o. tanuló kizárásáról kollegiumaink körlevélben értesítettek, ismételten fölkeretvén a közoktatási miniszter, hogy főhatóságunkkal ne a tankerületi főigazgatók útján, hanem közvetlenül közölje leíratait.

IV.

Magyarlaposi ehknek 20000 K kölcsön fölvételére elvi engedély adatott, azonban nem 50, hanem 20 éves törlesztésre.

Dési ehknek a somkut völgyi hívek részére templomhely vásárlásáról szóló szerződése jóváhagyott.

A sztánai ehk. birtok kiigazításáról szóló bírósági jegyzőkönyv jóváhagyott.

N.-sajói ehk. 1906. évi számadása, a hátralékok felhajtására való utasítással, jóváhagyott.

Bálványosvárálja telek-vásár szerződése jóváhagyott.

Rettegi ehknek központi tőkéjéből 500 K orgonaépítésre kiutaltatott, oly feltétellel azonban, hogy a már korábban elköltött tőkéjét, 1908-tól évi 400 koronával köteles visszahelyezni.

Csombordi papilak építés s e célra a kántori telek árának felhasználása engedélyeztetett.

Orbai ehk. 1907. évi költségvetése jóváhagyott.

A boósi l. egyház központi tőkéje harang beszerzésre kiutaltatott.

A szilágyszentkirályi ehknek birtokcsere-szerződése jóváhagyott.

Toldalagi l. egyháznak anyásítása céljaira s templom építésre a könyöradománygyűjtés engedélyeztetett. A magyar-csaholyi erdőeladás nyilvános árverés előzetes kihirdetése mellett engedélyeztetett.

Nyárádszeredai ehkzség kérésére 1054 kor. tőkéje, adóssága résztörlesztésre átíratik.

Nagyeneydi kollegiumnak az egri tornaversenyre menő ifjak segélyezése céljából 700 K s a nagyterem átalakítása s rendbehozása céljából 2000 K póthitel engedélyeztetett; egy 600 koronás póthitel iránti kérés azonban nem volt teljesíthető.

Jáni Lajos három rendbeli kérését tárgyalta az igazgatótanács s azokat a bennök foglalt sértegető kifejezések miatt további esetleges eljárásra a főtörvényszékhez áttette.

A budapesti házak megvizsgálásáról szóló h. számvevői jelentés tudomásul vétetett s az ajánlott javítások engedélyeztetettek, ugyszintén a házbékekről szóló negyedévi számadás helyesnek találtatván, jóváhagyott.

A kiskendi templomépítésről szóló számadás jóváhagyott.

A csernakereszturi templomtorony építési számadás elfogadtatott, 135 K hiány államsegélyből kiutaltatván.

A székelydobói levitai lak építésre 4600 kor. költséggel engedély adatott s 900 K államsegély e célra utalványoztatott.

A konventi határozat értelmében az alapítványi kimutatások kiegészítése elrendeltetett.

Tanügyi bizottsági közös költségek címén a közpénztár által tett 350 K kiadás megtérítésére a kollegiumok felhívatnak.

A Leszámitoló bank január—március havi leszámolója helyesnek találtatott.

Bokor Sándor részére 56 kor. visszaadatik, miután tényleg fölavatva nem lett s más kerületbe távozott.

Ozv. Bartha Lajosnének okt. 1—ápr. 1-ig esedékes kegy-járandósága kiutaltatott.

M.-Köblös birtokcsere szerződése jóváhagyott.

Marosbogáti és sárosmagyarberkeszi egyházaknak kölcsönük törlesztési módoszata tárgyában beadott kérései, teljesítettek.

Bogdán József néhai o.-ujfalui lelkész 37 K fizetés előleg hátralék tartozása leíratott s a beszolgáló lelkész

díjazására a belmissziói, emke és országos segélyek folyósítottak.

Szászvárosi kollegium telekvásár szerződése jóváhagyott.

Görgényi ehk. 1906. évi számadása jóváhagyott.

Tekei ehk. kérése 10 K térképár elengedése iránt, nem volt teljesíthető.

Végül a csomafájai ehk. kántori telek vásárszerződése jóváhagyott. *M. y.*

GYÁSZROVAT.

Stromp László pozsonyi ág. ev. theol. akad. tanár f. hó 12-én, tanári működésének 21-ik évében, rövid szenvedés után, 47 éves korában elhunyt. Halála nemcsak a prot. theológiai oktatásnak, hanem a theol. irodalomnak és tudományak is vesztesége. Rajongó híve volt a szabadelvű theológiának. Azt tartotta, hogy a szabadság a tudomány éltető levegője s folyton hirdette azt az elvet, hogy a reformatio nem történelmi esemény, hanem örökéletű eszme, amelynek folyton működnie kell a keresztyénségben, hogy eszményét el ne veszítse szemé elől; a XVI-ik század nagy reformatioját időnként követniök kell újabb reformatioknak, mindig Krisztus szellemében. A keresztyénség lényegét annak tiszta, magasztos etikájában kereste s szinte átszellemült arccal beszélt az evangéliomnak, Jézus vallásának jövőjéről, mikor ceremóniák és megkövült tételek nem választják el egymástól az embereket, hanem a szeretet egybeköti őket. Leginkább az egyháztörténeti irodalom terén munkálkodott; nagyobb műve e téren: *Somogyi Péter fogsága* (1891); nagyobb tanulmányai, amelyek jobbra a Prot. Szemlében jelentek meg: A János-evangelium világnézete, Pilarik István élete, A philosophia a prot. theológiában; a pozsonyi prot. estélyeken tartott felolvasásai: A régi Egyiptom vallása, Apáczai Cseri János mint paedagógus, Sokrates, Költözés más világba. Szerkesztője volt a Prot. Egyháztörténeti Adattárnak s váltagja a M. Prot. Irod. Társaságnak. Őszinte részvétünk kíséri korai sírjába!

Landmann Ida, néhai Nagler Frigyes nagyenyedi volt postahivatali főnök neje, második férje után özv. Greger Jakabné, életének 67-ik évében f. hó 23-án hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. A 80-as évek enyedi theológusai közül ki ne emlékeznék a Nagler-leányok édes anyjára, az akkori szász-papnára? Nemes egyéniségét bájos leányaitól környezve ott láttuk Enyed minden társadalmi mozgalmában. Az élet nagy megpróbáltatásait, melyeken keresztül ment, csak fekete ruhája árulta el; de lelke az élet feladatain csüngött hittel, bizodalommal, reménységgel s szelid derüt öntött a jóságos arcra. Nagy gonddal nevelt négy leánya közül három lett református papné: ifj. Péter Károly esperesnő, Ady Sámuelné és Ferenczy Gyuláné, magukkal hozva nemes családi tradícióikat a Magyar egyház szolgálatára. A jó Isten adjon az elköltözöttnek nyugodalmat, övéinek vigasztalást és megnyugvást az Úr akaratán.

KÜLÖNFÉLÉK.

Lapunk jelen száma a közbeeső ünnepnap miatt egy napot késett.

Új theológiai tanár. A lefolyt egyházkerületi közgyűlésen a kolozsvári theol. fakultás gyakorlati theol. tanszékére *Vásárhelyi Boldizsár* dési lelkész 34 szavazatával szemben 109 szavazattal *Ravasz László* theológiai magántanár választatott meg. Az ifjú tanár szép, de nehéz, munkakört nyert a nagynevű *Molnár Albert* örökében. Tudományos előkészültsége, ifjú lelkesedése azonban kezeskednek róla, hogy a hozzá fűzött reményeket be fogja váltani. A gyakorlat hiányát pótolni fogja, a gyakorlati étellel fentartandó állandó kapcsolat, melynek módjait nem lesz nehéz megtalálni. Maga a kolozsvári egyházközség is bő alkalmat fog arra nyújtani s az esetleg rendezendő tanulmányi kirándulások közelebb hozhatják egyházkerületünk távolabbi vidékeinek egyházi szempontból való tanulmányozását is. Lelkész és tanártársainak jóakarató támogatásában nem fog hiányt szenvedni. Gratulálunk az ifjú tanárnak s munkásságára Isten áldását kérjük!

Az orsz. ref. tanáregyesület kolozsvári közgyűlése. Múlt számunkban irtunk a kettős ünnepély

első feléről, a kolozsvári ref. kollégium fennállásának 300-ados jubileumáról most lapunk terjedelméhez és a felhalmozódott aktuális híradásokhoz mérten, a második részből az orsz. ref. tanáregyesület közgyűléséről és a vele kapcsolatosan tartott Apáczai Cseri János emlékünneperől — kolozsvári székfoglalója 250 éves évfordulója alkalmából — számolunk be nagyjában a következőkben:

Csütörtökön délelőtt 9 órakor kezdődött az ünnepélyes közgyűlés a református kollégium tágas tornacsarnokában, hol a tanáregyesületet ugyanazon előljárók ugyanazon megbízottjaik útján üdvözölték, kegyelettel adózván Apáczai Cseri J. emlékének. Az egyházkerület részéről a tanáregyesületet gyönyörű beszédben dr. Bartók György püspök üdvözölte. Az üdvözlésekre a kerület nevében, Dóczy Imre felelt. — Tárgysorozat előtt a tanári fizetésrendezésekért köszönetet mondtak gr. Apponyi Albert miniszternek táviratilag és kifejezték elismerésüket a kerület vezetőségének ez ügyben való buzgó és eredményes fáradozásaiért. Ezek után elsőnek dr. Imre Sándor, a kolozsvári kollégium jeles tanára és egyetemi magántanár, olvasta fel gyönyörűen megírt emlékbeszédét Apáczai Cseri Jánosról. Hézagossá ismételtetése helyett gondoskodtunk róla, hogy lapunk olvasói is gyönyörködhesse a méltó emlékrájban és nem-sokára egész terjedelmében közölni fogjuk.

Második nap Rácz Lajos, a sárospataki főgimnázium jeles tanára, olvasott fel a filozófia jelentőségéről hazánk középiskoláira. Visszapillantást vetett a multra, különösen a protestáns iskolákra vonatkozólag és sürgette megfelelő javaslat kapcsán, hogy középiskoláink felsőbb osztályaiban a filozófia propedeutikára nagyobb súly fektetendő s két évre megosztva a pszichológia és a logika több óraszámában és nagyobb intenzivitással tanítandó. A S. Szabó József által olvasott titkári jelentést a közgyűlés egyhangulag tudomásul vette, elismerését fejezve ki a vezetőség buzgóságáért. Majd az indítványok során a fizetésrendezés elveinek korrekciója érdekében kimondatott, hogy az elnökség vezetésével s önként jelentkező tagok részvételével egy küldöttség járuljon Apponyi miniszter elé. Végre az elnök mondott hálás köszönetet a szíves vendéglátásért az egyházkerületnek, városnak, kollégiumnak s ezzel a közgyűlés az elnök elzetésével véget ért. A gyűlés tagjai végül testületileg a Mátyás-szobor elé vonultak és ott a Hymnus és Szózat elénklése mellett Karai Sándor beszédének kíséretében a szobrot megkoszorúzták. Délben barátságos közebed után a jól végzett munka felemelő tudatával távoztak a vendégek, egy csoport a Tordahasadékhoz, a másik a Vajdahunyad várához tévén kirándulást hazatérő útjukban.

Az egyházkerületi titkári állásra az igazgató tanács a pályázatot lapunk mai számában tette közzé. Nagyonfontosságú és jelentőségteljes állás ez, mely kiváló papjainknak új munkakört nyit meg. Felhívjuk rá az érdeklődők figyelmét.

Kun Bertalan püspök jubileuma. A tiszán-ineni ref. egyházkerület május hó 28-án kezdte meg tavaszi közgyűlését, mely nap egyszersmind örömmünnepe is volt az egész egyházkerületnek, sőt az egész reform. egyháznak, amennyiben e napon ülte meg az egyházkerület közszeretben álló püspöke, Kun Bertalan, püspökségének negyvenedik évfordulóját. A szépen sikerült ünnepély a következőleg folyt le: „Május 28-án reggel fél 9 órakor gyűlt össze a népes közgyűlés a felső leányiskola épületébe, honnan küldöttség vonult az ünnepelt elé, kivel élükön testületileg vonultak be a Kossuth-utcai ref. templomba. A gyülekezeti ének elhangzása után Radácsi György, egyházkerületi főjegyző, szép, lélekemelő szavakkal kérte Isten segédelmét még soká a szeretett főpapra. Az ima végeztével az egyházkerület ünnepi üdvözlését a legidősebb főgondnok, Meczner Béla tolmácsolta, az egyházközségét pedig Rácz György főgondnok. Az üdvözlések végeztével a főpásztor meleg hangon köszönte meg az egyházkerület és az egyesek szeretetét. Az ünnepély a gyülekezeti ének-léssel ért véget. Délben a Korona-szálló termében közebed volt, hol szébbnél-szebb beszédek hangzottak el a püspök elzetésére.

Az érdemekben megöregedett, de a munkakedvben még mindig fiatal püspök örömeiben szívából részt veszünk s kívánjuk, hogy a Gondviselés szeretett hívei örömeire hosszú ideig éltesse.

A marosi református egyházmege „egyházi Értekezlete“ f. évi június hó 12-én (szerdán) délelőtt fél 10 órakor Mező-Bándon a templomban fogja évi rendes közgyűlését megtartani a következő tárgysorozattal: I. Ünnepélyes isteni tisztelet, melyen imát mond Ravasz János esperes és egyházi beszédet tart Kovács László koronkai református lelkész. II. Ezt követi az értekezlet, melyen: 1. Elnöki megnyitót tart Csontos Olivér, az értekezlet világi elnöke. 2. A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. 3. Titkár Tóth László jelentése. 4. Pénztárnoki jelentés és egyleti tagok számbavétele. 5. Értekezlet tartanak: Benedek Dénes, az értekezlet egyházi elnöke; Tóthfalusi József, az értekezlet egyházi alelnöke és dr. Ferencz Mihály Zsigmond ügyvéd. 6. Általános tisztújítás. 7. Indítványok. Megjegyzés: Felkérjük a vidékről megjelenni szándékozó közönséget, hogy részvételüket az elszállásolás és az ebédre való előkészület szempontjából, a közgyűlés előtt 8 nappal, Visky Gyula mezőbándi lelkész afiánknál bejelenteni sziveskedjenek, lelkész afiait megkérjük arra, hogy a meghívókat világi atyánkfiaival közölni sziveskedjenek s egyúttal, hogy templomaikban is hirdessék ki.

HIVATALOS RÉSZ.

Sz. 2444—907.

PÁLYÁZAT.

As erdélyi reform. egyházkerületi igazgatótanácsánál, a folyó évi május hó 25—26-án tartott egyházkerületi közgyűlés 27. jegyzőkönyvi számú határozat szerint szer-vezett

titkári állásra pályázat

hirdettetik.

Ezen állással egybekötött javadalom 3000 K kezdőfizetés, 5 évenként, 6 ízben, folyósítandó 200—300 K korpótlék és 800 K lakáspéns.

Pályázhatnak ténylegesen szolgálatban álló lelkészek.

A megválasztottnak rendes lelkéssi szolgálati ideje 10 év keretén belül úgy nyugdíj, mint korpótlékosás tekintetében beszámíttatik.

A megválasztott titkárnak állását lehetőleg már

ez év július hó 1-én

el kell foglalnia.

A pályázni kívánók érettségi bizonyítvánnyal, lelkéssi oklevéllel és legújabb szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt kérvényöket

folyó évi június hó 12-ig

as erdélyi ref. egyházkerület igazgatótanácsához, Kolozsvár, Király-utca 51. sz. alá adják be.

Kolozsvár, 1907. április hó 29.

Br. Bánffy Dezső, Dr. Bartók György,
főgondnok. püspök.

Sz. 2477—1907.

Felhívás június 8-ika megünneplésére

as erdélyi református egyházkerület összes lelképásstorainak, tanárainak, tanítóinak és iskolaszékeinek.

Negyven esztendeje, hogy dicsőségesen uralkodó királyunk fejére tette Szent István koronáját a magyar nemset. E hó 8-ik napja a nemset hálaadó örömmünnepe. És a nemsettel a református egyház együtt ünnepel. Június 8-án délelőtt 10 órakor harangssóval hirdesse minden egyházközség a

*nemzet örömet s hálaadó istentiszteleteket tartván,
könyörögjünk*

a királyért és a nemzetért.

E napon az iskolákban a tanítás szünetel.

Kolozsvár, 1907. június hó 1.

Dr. Bartók György,

püspök.

Dr. Kálmán János,

tanügyi előadó.

Szám: 2223—907.

KÖRLEVÉL

az egyetemes konvent által megszavazott egyszersmindenkori közalapi segélyek tárgyában.

Folyó 1907. év április hó 9—13-án tartott egyetemes konvent 22. jkvi sz. a. kelet határozatával, erdélyi egyházkerületünk folyamodó egyházközségei közül *négynek* nagyobb, *hármancnak* kisebb összegű egyszersmindenkori közalapi segélyt szavazott meg, együtt 6000 kor. összegben. A részletes kimutatás következő: a) Nagybőcsény: 1. Nagysomkut, templomépítésre 1200 kor. 2. Noszoly, templomépítésre 1000 kor. 3. Lecsmér, templom renoválásra 600 kor. 4. Marossolymos, templom renoválásra 500 kor. Összesen 3300 kor. b) Kisebbségi segélyekre: 1. Marosillye, adósságtörlesztésre 60 kor. 2. Karácsonfalva, templomépítésre 100 kor. 3. Rákosd, adósságtörlesztésre 60 kor. 4. Gerend, templom javításra 100 kor. 5. Magyar-gerőmonostor, templom fedésre 100 kor. 6. Magyarókerék, adósságtörlesztésre 60 kor. 7. Magyarfodorháza, adósságtörlesztésre 60 kor. 8. Somlyóújlak, lelkészlak építésre 100 kor. 9. Páncélcseh, templom javításra 100 kor. 10. Komló, lelkészlak javításra 100 kor. 11. Unoka, l. e. iskola építésre 200 kor. 12. Szászudvég, templom építésre 100 kor. 13. Rigmány, iskola- és tanítói lak építésre 200 kor. 14. Csóka, templom javításra 100 kor. 15. Fintaháza, lelkészlak javításra 80 kor. 16. Szentsimon, közszükségei fedezésére 60 kor. 17. Nyárádszentimre, adósságtörlesztésre 60 kor. 18. Gógán, adósságtörlesztésre 60 kor. 19. Maroscsapó, lelkészlak építésre 100 kor. 20. Mikefalva, adósságtörlesztésre 60 kor. 21. Szászvevessződ, templomépítésre 100 kor. 22. Mihályfalva, adósságtörlesztésre 60 kor. 23. Dombos, templom javításra 100 kor. 24. Árvátfalva, lelkészlak építésre 100 kor. 25. Ábránfalva, közszükségei fedezésére 60 kor. 26. Felsőboldogfalva, lelkészlak építésre 100 kor. 27. Szentlászló, adósságtörlesztésre 60 kor. 28. Köröspatak, templom javításra 100 kor. 29. Orbai Telek, lelkészlak javításra 100 kor. 30. Karatna, adósságtörlesztésre 60 kor. Összesen 2700 kor.

Felhívjuk az összes érdekelteket, hogy szabályszerű bélyegtelen nyugtáikat haladéktalanul állítsák ki és esperesi úton küldjék fel keblki könyvelési osztályunkhoz u. a. ványozás végett.

A felveendő segélyösszegeknek rendeltetési célra leendő takarékos felhasználását esperesi aai ellenőrizték.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának

Kolozsvárt, 1907. május hó 16-án tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,

elnök.

Elek Lajos,

titkár h. előadó.

Sz. 2223—907.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházmegye nagytiszteletű Esperesi Hivatalának.

Ertesítjük nagytiszteletű Esperes aait, hogy a folyó évi április 9—13. napjain tartott egyetemes konvent 83-ik jkvi sz. a. a *tökesegélyek ügyében* a következő határozatot hozta:

„A tökesegély bizottság javaslatára kimondja egyetemes konventünk, hogy az 1903. évi szerves munkálattal, melynek első része úgy is tárgyalanná vált, hatályon kívül helyezi s hogy korábbi határozatainak megváltoztatásával nem 1908-ban, hanem már most elrendeli egy újabb szerves munkálattal készítését.

Felhívja ehhez képest az összes egyházkerületeket, mikép az egyházmegyék által állíttassék össze s magok átvizsgálván az 1908-iki tavaszi konventre terjesszék fel az összes egyházak kérvényeit, amelyeket az 1908—1913-ig öt éves ciklusban tökesegélyre ajánlanak, tekintet nélkül arra, hogy voltak-e már azok ajánlatba hozva bármely

szorban, vagy sem, megjegyezvén, hogy az egyszer így megállapított sorozaton kívül új kérvények a nevezett ciklus alatt nem fognak tekintetbe vétetni; legfeljebb különösen indokolt esetekben a sorrend megváltoztatása engedtetvén meg valamely közbejött lelemi csapás indokából.

A munkálatok a jelenlegi munkálat módjára szerkesztendő, azonban a jelen munkálatnál tapasztalt zavarok kikerülése céljából felhívjuk az egyházkerületeket, hogy az összes igényelt segélyösszegnek csak egyik felét sorozzák az első sorba, a kért segélyösszeg másik felét pedig a második sorba sorozzák már ök magok. Végül oly esetekben, ahol már korábban folyósított építkezési tökesegély s valamely különös okból ismét ajánlatba hozatik, részletesen kimutatandó a nyert segély felhasználása, a visszatérítés állapota s kimerítően indokolandó annak elégtelen volta.

Felhívjuk ezen konventi határozat alapján Esperes aait, hogy az 1908—1913-iki öt éves ciklusban egyházmegyék által tökesegélyre ajánlandó egyházközségek kérvényeit 3 hónap alatt mütassák be igazgatótanácsunkhoz, hogy egyházkerületünk folyó évi rendes közgyűléséből a jövő évi tavaszi konventre a tökesegélyezés ügyében előterjesztést tehesen.

Az erdélyi reform. egyházkerület igazgatótanácsának

Kolozsvárt, 1907. május hó 16-án tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,

elnök.

Elek Lajos,

titkár h. előadó.

Sz. 164—1907.

PÁLYÁZAT

helyettes tanári állásokra.

A *székelyudvarhelyi ev. ref. főgimnáziumnál* az 1907—908. isk. évben a következő négy helyettes tanári állás fog betölteni:

- egy latin-magyar nyelvi,
- egy mértani es szabadkézirajzi,
- egy magyar-német nyelvi,
- egy tornatanítói.

A helyettes tanárok tartoznak az internátusban bentlakni s ott a felügyeletet a fennálló szabályok értelmében gyakorolni. Évi javadalom mindenik állás után 1200 kor. készpénzfizetés, havi részletekben; az internátusban lakás, fűtés, világítás; a konviktusban a tanulókkal közös ételmezés. Ha valamelyik h. tanárt az előjáróság internátusi felügyelőnek nem alkalmazná, azon esetben összes javadalma 1600 koronában állapították meg s mint künlakó, ellátásra jogosultsággal nem bír. A jogokra és kötelességekre a törvény az irányadó. A magyar-német nyelvi tanári állással jár a francia nyelvnek, mint rendkívüli tárgynak tanítása is, amennyiben arra alkalmas pályázó jelentkezne. A tornatanítói állásra előnnyel bírnak azok, akik zenét vagy éneket, vagy mindkettőt képesek tanítani, miért külön díjazásban részesülnek. Első sorban ev. ref. vallásúak pályázhatnak, de mindenesetre csak protestáns vallásúak kérelme vehető tekintetbe.

A kellően felszerelt folyamodványok a főgimnázium előjáróságához címezve *f. évi június 20-ig* az intézet igazgatóságához juttatandók. Az állásokat *augusztus 29-én* el kell foglalni.

Kelt Székelyudvarhelyt, 1907 május 21-én.

Csanády Zsolt,
gondnok.

Kovács Dániel,
jegyző.

PÁLYÁZAT.

A nagyenyedi ev. ref. Bethlen-kollégium főgimnáziumánál az 1907—8. isk. évre két tanár alkalmaztatik 1600 kor. évi fizetés, az internátusban egy külön szobából álló lakás s a konviktuson teljes koszt javadalmazással.

A megválasztandó tanítási kötelezettségén kívül az internátusi felügyeletben is köteles részt venni. Pályázhatnak legalább alapvizsgálatot sikerrel letett ev. ref. vallású tanárjelöltek, kik a mennyiségtan és a magyar-német tanítására jogosultak. Gimnázium és egyetemi végzett tanulmányokról, szolgálatról és esetleg torna vagy más rendkívüli tárgy tanítására való képzettségről szóló okmányokkal kellően felszerelt folyamodások a Bethlen-kollégium Előjáróságához Nagyenyedre *f. évi július 1-ig* beküldendő.

Nagyenyed, 1907 május 20.

Bodrogi János,
előlj. jegyző.